

RAPPORT 2013:11 FOU VÄSTERNORRLAND

Ungdomar i Örnsköldsvik – åsikter och attityder

LUPP – Lokal uppföljning av ungdomspolitiken

Författare: Rolf Dalin, Göran Bostedt, Madeleine Blusi

**ÖRNSKÖLD SVIKS
KOMMUN**

Kommunförbundet
FoU Västernorrland

FOU VÄSTERNORRLAND

Kommunförbundet Västernorrland

Gånsviksvägen 4

Box 3014

871 03 Härnösand

Webbplats: www.kfvn.se

E-post: info@kfvn.se

Assistenter: Sobani Wijesekera, Anton Askling

Omslagsbild: Sobani Wijesekera

Rapport 2013: 6, FoU Västernorrland

ISSN: 1653-2414

ISBN: 978-91-85613-81-6

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Återkoppling i kommunal politik.....	5
<i>Lupp i samverkan för en bättre ungdomspolitik.....</i>	<i>5</i>
Inledning	7
<i>Metod</i>	<i>7</i>
<i>Vilka har svarat på enkäterna?.....</i>	<i>8</i>
Fritid	10
<i>Inledning.....</i>	<i>10</i>
<i>Hur mycket fritid och hur mycket att göra</i>	<i>10</i>
<i>Var man träffas.....</i>	<i>13</i>
<i>Föreningsaktivitet.....</i>	<i>14</i>
<i>Diskussion.....</i>	<i>15</i>
Trygghet.....	18
<i>Inledning.....</i>	<i>18</i>
<i>Oönskade handlingar.....</i>	<i>20</i>
<i>Platser där ungdomarna känner sig otrygga eller trygga.....</i>	<i>22</i>
<i>Utsatthet för mobbning, utfrysning eller orättvisor.....</i>	<i>23</i>
<i>Diskussion.....</i>	<i>26</i>
Politik och samhälle.....	28
<i>Inledning.....</i>	<i>28</i>
<i>Viktigt att satsa på.....</i>	<i>31</i>
<i>Intresse och engagemang för samhällsfrågor eller politik</i>	<i>33</i>
<i>Intresse för och möjlighet att påverka politik och samhälle</i>	<i>34</i>
<i>Handla hållbart.....</i>	<i>35</i>
<i>Diskussion.....</i>	<i>37</i>
Framtid.....	45
<i>Framtidsdrömmar för gymnasisterna</i>	<i>46</i>
<i>Får man gifta sig med vem man vill?.....</i>	<i>49</i>
<i>Framtidsutsikter.....</i>	<i>50</i>
<i>Diskussion.....</i>	<i>53</i>
Arbete.....	55
<i>Sommarjobb.....</i>	<i>55</i>
<i>Starta eget.....</i>	<i>57</i>
Skola	59
<i>Inledning.....</i>	<i>59</i>
<i>Oönskade handlingar.....</i>	<i>60</i>
<i>Lika villkor</i>	<i>61</i>
<i>Elevernas inflytande i skolan.....</i>	<i>65</i>

<i>Vad påverkar nöjdhet med skolsituationen?</i>	67
<i>Diskussion</i>	71
Hälsa	75
<i>Inledning</i>	75
<i>Indikatorer för hälsa</i>	76
<i>Hälsoindikatorer sammanfattning</i>	80
<i>Diskussion</i>	82
Öppna svar: Fritid	85
Öppna svar: Politik och samhälle	88
Öppna svar: Slutfrågan	92

ÅTERKOPPLING I KOMMUNAL POLITIK

Ungdomsstyrelsen har utvecklat enkätverktyget Lupp, lokal uppföljning av ungdomspolitiken, som stöd till kommunernas arbete med ungdomspolitiska frågor. Tanken är att kommunerna på ett enkelt sätt ska kunna ta reda på hur ungas situation ser ut lokalt och utveckla en effektiv ungdomspolitik som bygger på samarbete mellan olika sektorer. Enkäten vänder sig till unga i högstadiet och gymnasiet. Enkäten besvaras anonymt och frågorna är kategoriserade utifrån; fritid, skola, politik, samhälle, inflytande, hälsa, arbete och framtid. Lupp har snart genomförts i hälften av Sveriges kommuner och datainsamlingen hösten 2012 som den här rapporten avser, besvarades av ca 22 000 ungdomar från 43 kommuner över hela Sverige.

Lupp i samverkan för en bättre ungdomspolitik

I Västernorrland har kommunerna valt att samverka kring Lupp och Kommunförbundets FoU enhet har fått i uppdrag att analysera resultaten.¹ Samarbetet innebär att kommunerna får tillgång till mer kvalificerade analyser. Samtidigt så stärks förutsättningarna för en kontinuerlig kunskapsutveckling, i ungdomspolitiska frågor, då arbetet integreras i Kommunförbundet strukturer och nätverk för en långsiktigt hållbar välfärd, inom skola, socialtjänst, arbetsmarknad, kultur och fritid. Genom samarbetet ges även möjligheter till ett regionalt perspektiv på de ungdomspolitiska frågorna.

Ungdomspolitiken är ett sektorsövergripande eller horisontellt politikområde. Det innebär att politiken berör flera olika sektorer. Politikområdet som sådant ansvar inte för de medel som krävs för att nå de politiska målen utan genomförandet av politiken måste ske via de sektorer/politikområden som förfogar över resurserna.

Vi hoppas att denna rapport ska ge ökade kunskaper om ungas situation i Västernorrland, men framförallt att den bidrar till att initiera ett utvecklingsarbete som engagerar ungdomspolitikens olika nivåer och aktörer, allt från ungdomarna i

¹ Den första rapporten "Ung i Västernorrland" baseras på kommunernas Lupp-enkät 2009.

Västernorrland, till praktik, forskning samt det civila samhällets aktörer. Ett kompletterande instrument är Ung i dag, Ungdomsstyrelsen uppföljning av den nationella ungdomspolitiken.²

En utgångspunkt i Ungdomspolitiken är att den kan bidra till att minska skillnader i ungas levnadsvillkor genom att belysa dessa, inte minst villkoren för dem som av olika anledningar har det svårare än andra.

Att Kommunförbundet Västernorrland nu är en aktör i Ungdomspolitiken känns både spännande och utmanande. Avslutningsvis ett stort tack till alla elever som deltagit i undersökningen, skolpersonal och alla andra som varit inblandade och gjort det möjligt att genomföra enkäten, utan er hade det inte varit möjligt.

Åsa Claeson Nordin

Utvecklingsledare kultur och ungdomsfrågor

Kommunförbundet Västernorrland

² Ungdomsstyrelsen har i uppdrag att följa den nationella ungdomspolitiken. En del i uppdraget är att sammanställa indikatorer på ungas levnadsvillkor. Indikatorerna är framtagna av olika myndigheter med som har uppdrag inom ungdomspolitiken och sammanställs årligen i rapporten Ung idag.

INLEDNING

Lupp-enkäten är ungdomsstyrelsens enkät till ungdomar som kommunerna erbjuder använda för att få veta något om deras åsikter och attityder om många politikområden. Enkätens frågor och svarsalternativ har utvecklats av ungdomsstyrelsen sedan början av 00-talet. Formuläret förändras bara i liten utsträckning varje år vilket gör att det i flera fall är möjligt att definiera indikatorer och jämföra deras värden med tidigare års enkätsvar.

Länets kommuner utom Ånge, däribland Örnsköldsvik, utnyttjade möjligheten hösten 2012, och denna rapport visar resultat från ett stort antal dataanalyser av svar från örnsköldsvikelever i grundskolans åk 8 respektive gymnasiets år 2. I många fall visar vi också resultat från hela länet, som då kan tjänstgöra som en referenspunkt. En del jämförelser med ett sammanlagt resultat från alla deltagande kommuner i riket görs också.

Vi har sett att det kan skilja en del i svaren mellan gymnasieungdomar som bor och studerar i kommunen och gruppen som bor i kommunen men går i gymnasium i en annan kommun. Därför har vi i de flesta fall när det gäller svaren från gymnasisterna valt att redovisa dem från de som bor i Örnsköldsvik, även om flera av dem studerar i en annan kommun. Men när frågorna handlar om skolsituationen är det de som går i en skola i Örnsköldsvik som är underlag för analyserna, även om de skulle bo i en annan kommun.

Rapporten har en grundlig teoriförankring i vissa av kapitlen, genom bidrag från medarbetare med olika vetenskaplig kompetens inom FoU Västernorrland, dels Göran Bostedt, som forskar om hur visioner blir verklighet offentliga sektorn och Madeleine Blusi, som forskar i omvårdnad för äldre, t.ex. hur teknologi kan komma till undsättning både för åldringar och anhöriga. I övrigt har Rolf Dalin, statistiker och forskningsstöd vid FoU Västernorrland gjort dataanalysen och skrivit övriga delar av rapporten. Utformning av diagram och tabeller samt sammanställningar av svar i fritext har skett med hjälp av Sobani Wijesekera, assistent vid Kommunförbundet och Anton Askling, studerande.

Metod

Datainsamlingen gjordes hösten 2012 i skolorna i kommunens regi med användning av Ungdomsstyrelsens enkät. Enkäten är utvecklad för Lupp, lokal uppföljning av ungdomspolitik. Kommunen sörjde för datainsamlingen genom en totalundersökning i skolor som hade elever i åk 8 eller gymnasiets år 2.

Resultat har ofta redovisats så att svar från gymnasiets år 2 och obligatoriska skolans åk 8 kunnat jämföras med varandra. Även tjejer och killar har jämförts i

många fall för att se hur stora eller små skillnaderna är och ofta har en kategorisering använts som delar in ungdomarna i gruppen ungdomar *med utomnordisk anknytning* och gruppen som saknar denna familjeanknytning. En sådan anknytning har en kille eller tjej som antingen själv är född utanför Norden eller har någon förälder som är det. Ett specialfall var de som svarat att de själva var födda utom Norden men att båda föräldrarna var födda inom Norden. Vi antog att dessa var adopterade internationellt, och de kategoriserades som att de inte hade utomnordisk anknytning. De med utomnordisk anknytning har i regel inte delats upp efter kön, därför att det skulle skapa ganska små jämförelsegrupper, och t.ex. procenttal kunde då bli alltför påverkade av tillfälligheter.

För att vara exakta nämner vi att Timrå och Sollefteå valt att använda enkäten i åk 7-9 och gymnasiet år 1-3, så det ingår därför i denna utsträckning svar från åk 7 och 9 respektive gymnasiets år 1 och 3 i redovisningarna för länet.

I många fall var svarsuppsättningarna i form av s.k. ordnade kategorier, ofta i form av fyrgradiga eller femgradiga skalor. I flera fall har vi i sådana fall skapat en indikator i stället för att redovisa hur svaren fördelar sig över alla svarsalternativ. En sådan indikator kan t.ex. ge resultatet att 56 % av ungdomarna svarat att de tycker om skolmaten *mycket* eller *ganska mycket*. Sådana indikatorer har vi sedan kunnat använda för att rapportera jämförelser på ett kompakt sätt.

I ett par fall har regressionsanalys använts för att åtminstone ungefärligt se hur olika faktorer förklarar en intressant utfallsvariabel. För att kunna se bidraget från varje faktor behöver man ha flera relevanta faktorer med i analysen samtidigt, och regressionsanalys är ett sätt att göra detta.

Vilka har svarat på enkäterna?

Elever i åk 8 och i gymnasiets åk 2 var målgruppen för enkäterna i Härnösand, Kramfors, Sundsvall och Örnsköldsvik. I Sollefteå och Timrå användes enkäten i åk 7-9 respektive gymnasiets år 1-3.

Svarsfrekvenser framgår i nedanstående tabell och illustration 2.2 visar frekvensfördelning över variablerna om kön och etnicitet.

Illustration 2.1: Svarefrekvenser i kommunerna

Svarefrekvens	Åk 7-9	Gy år 2
Sundsvall	81 %	68 %
Härnösand	97 %	85 %
Sollefteå	85 %	69 %
Kramfors	90 %	75 %
Timrå	94 %	68 %
Ö-vik	78 %	59 %

Vi kan konstatera att svarefrekvenserna är höga i alla kommuner och detta tillsammans med engagerat arbete från kommunerna med att genomföra datainsamlingen och Ungdomsstyrelsens fleråriga arbete med enkätutformningen har resulterat i att dataanalysen verkligen ger underlag för relevant kunskap om ungdomarnas attityder och åsikter om de många politikområden som berörs.

Det antal respondenter som ingår i analysen för Örnsköldsvik redovisas i tabellen nedan. När skolkommunen varit underlag för gymnasieungdomar har 452 personer ingått i analyserna av svar, medan 445 ingått när enkäten gällt gymnasister *boende* i Örnsköldsvik.

I rapporten har ibland resultat utelämnats, vilket då beror på att en kategori innehöll ett mycket litet antal elever. Det beror på att man i statistisk rapportering inte har för avsikt att beskriva individer utan grupper eller kategorier. För att inte röja vilka personer som svarat på ett visst sätt utesluter man då kategorier ur rapporteringen. Detta gäller för kategorin annan könstillhörighet i illustration 2.2. Vi kan i stället berätta att det i länet var ca 1,5 % av ungdomarna som svarat med detta alternativ, om man lägger samman gymnasieungdomarna med dem i åk 7-9. Mellan kommuner varierade den andelen som väntat slumpmässigt.

Illustration 2.2: Bakgrundsfakta, Örnsköldsvik

		Åk 8		Gy år 2	
		Antal	Procent	Antal	Procent
Kön	Tjej	225	50 %	223	50 %
	Kille	224	50 %	225	50 %
	Annan könstillhörighet	-	-	-	-
Famillje- anknytning	Utomnordisk anknytning	51	11 %	49	11 %
	Ej utomnordisk anknytning	407	89 %	396	89 %
Analys- underlag	Boendekommun	-	-	445	-
	Skolkommun	-	-	452	-

FRITID

En viktig del av ungdomars liv är deras möjligheter till ett rikt fritidsliv. I detta innefattas såväl den känsla av samhörighet som kan finnas i en gemensam fika på ett café, som tillhörighet i att vara en del av ett idrottslag eller verksam i en förening. Ungdomars uppfattningar om möjligheter och hinder vad avser fritidssysselsättningar är en alltför ofta bortglömd komponent i den helhet som utgör en meningsfull vardag.

Inledning

Fritidens möjligheter interagerar via ungdomarnas uppfattningar om möjligheter och hinder med andra politikområden av betydelse för de unga. Vad avser Lupp-enkätens områden återfinns samband med t.ex. Arbete (genom fritidsaktiviteter skapas de sociala nätverk som underlättar möjligheterna att senare i livet få ett arbete), med Trygghet (därför att några kan känna sig begränsade att göra vad de har lust med pga. otrygghet), med Hälsa (eftersom ett rikt fritidsliv kan ge såväl bidrag till den fysiska hälsan (motion, idrott) som till den psykiska hälsan (känsla av meningsfullhet).

I avsnittet om fritid ger ungdomarna svar på frågor om vad de gör, var de är, vad de saknar m.m. på sin fritid. Frågorna handlar också om deltagande i föreningsliv och om internationell erfarenhet. Varje diagram eller tabell har en undertext som utgör ett tolkningsexempel. Exemplet visar vilken sorts information som kan återfinnas i illustrationen.

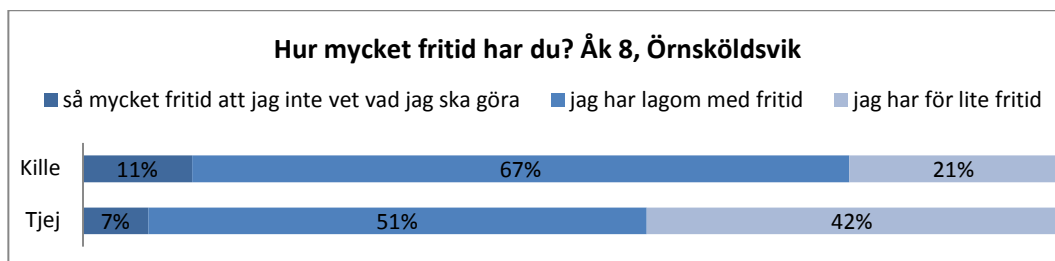
Här redovisar vi hur stor del av ungdomarna som tycker de har gott om fritid etc., hur mycket det finns att göra, var de tillbringar fritiden när de är med sina kompisar och hur många som är föreningsaktiva. Varje diagram eller tabell har en undertext som är ett tolkningsexempel. Det visar ganska precis vilken sorts information som finns att hämta i just den illustrationen.

Hur mycket fritid och hur mycket att göra

Att känna att man har för lite fritid kan nog vara en känsla av frustration, och kanske kan känslan bidra till stress. En sammanställning av svaren på hälsofrågan om stress och på frågan om hur mycket fritid ungdomarna har visar på förhöjd andel stressade både bland tjejer och killar som svarat att de hade *för lite fritid*. För länet var det 85 % av tjejerna och 62 % av killarna i gymnasiet i den gruppen som svarade att de kände sig stressade varje vecka. Detta resultat kan få vara bakgrund till en del av analyserna om fritiden.

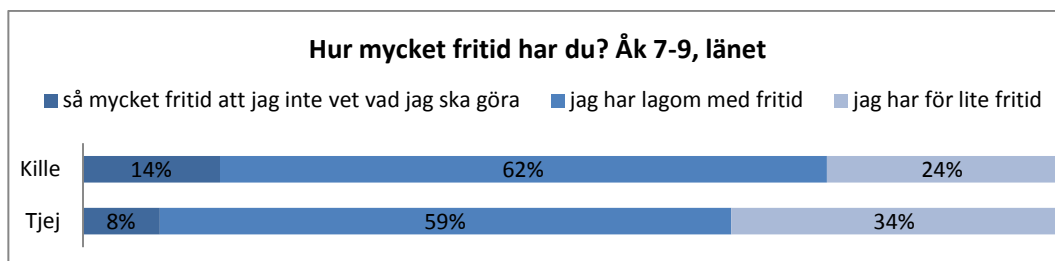
Vi ser att det skiljer en hel del när det gäller hur många procent som tycker de har för lite fritid mellan tjejer och killar i åk 8, särskilt i kommunen men också i länet. I åk 8 i Örnsköldsvik är det dubbelt så stor andel tjejer som killar som svarar detta. Annars tycker en majoritet av tjejer och killar, alltså hälften eller mer, att de har lagom mycket fritid. (Illustration 3.1 och 3.2.)

Illustration 3.1

Här ser vi t.ex. att 7 % av tjejerna i Örnsköldsviks kommun svarade att de har så mycket fritid att de inte vet vad de ska göra.

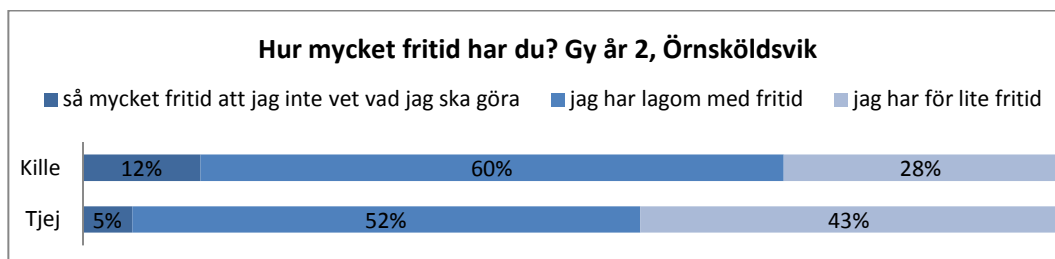
Illustration 3.2

Här ser vi t.ex. att 14 % av killarna i länet svarade att de har så mycket fritid att de inte vet vad de ska göra.

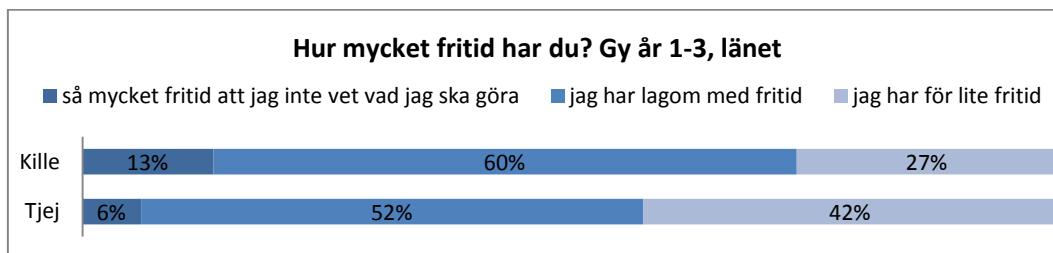
Bland gymnasieungdomarna (år 2) som bor i Örnsköldsvik, är skillnaden mellan andelen tjejer och killar som har för lite fritid något mindre än i åk 8, vilket är motsatt mot resten av länet. Men fortfarande är det mycket fler tjejer än killar som svarar att de har för lite fritid, 43 % mot 28 % (illustration 3.3 och 3.4).

Illustration 3.3

Här ser vi t.ex. att 12 % av gymnasiekillarna boende i Örnsköldsvik svarade att de har så mycket fritid att de inte vet vad de ska göra.

Illustration 3.4

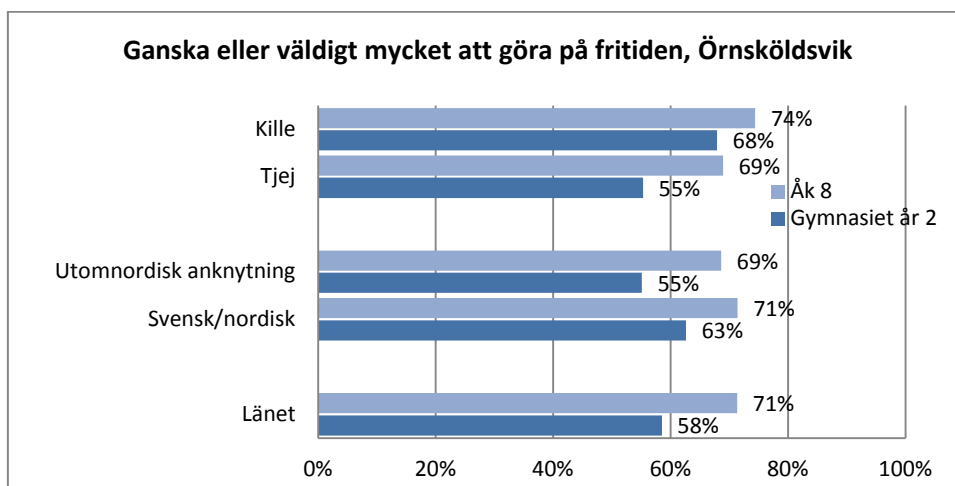

Här ser vi t.ex. att 6 % av tjejerna i länets gymnasieskolor svarade att de har så mycket fritid att de inte vet vad de ska göra.

Ibland hör man att det inte finns något för ungdomar att göra på fritiden. Vi ska se efter vad alla ungdomarna faktiskt säger om detta.

Svaren på frågan om hur mycket man har att göra på fritiden skiljer sig åt, dels mellan högstadiet och gymnasiet, dels mellan tjejer och killar. Det är en större andel av högstadieungdomarna än gymnasisterna som svarar att det finns mycket att göra på fritiden. Det är också en större andel av killarna än tjejerna som svarar detta, i båda åldersgrupperna. Däremot är det inte någon nämnvärd skillnad i svaren mellan dem som har familjeband utanför Norden och de övriga (illustration 3.5).

Illustration 3.5

Diagrammet visar t.ex. att drygt hälften (55 %) av gymnasieungdomar i år 2 boende i kommunen som har en familjanknytning utanför de nordiska länderna, svarar att de har ganska mycket eller väldigt mycket att göra på fritiden. Skillnaderna mellan kategorier är inte väldigt stora, men fler av högstadieungdomarna än gymnasisterna och fler av killarna än tjejerna svarar detta.

När vi jämför svaren för år 8 på hur mycket det finns att göra, mellan länet och kommunen, ser vi att det ungefär är lika stor skillnad i andelar mellan könen i Örnsköldsvik som i länet. Här är det 69 % av tjejerna mot 74 % av killarna som svarar att det finns *ganska mycket* eller *väldigt mycket* att göra på fritiden. I länet

som helhet är det 67 % av tjejerna och 75 % av killarna som svarar detta. Andelen tjejer som svarar detta är alltså lägre både i Örnsköldsvik och i länet.

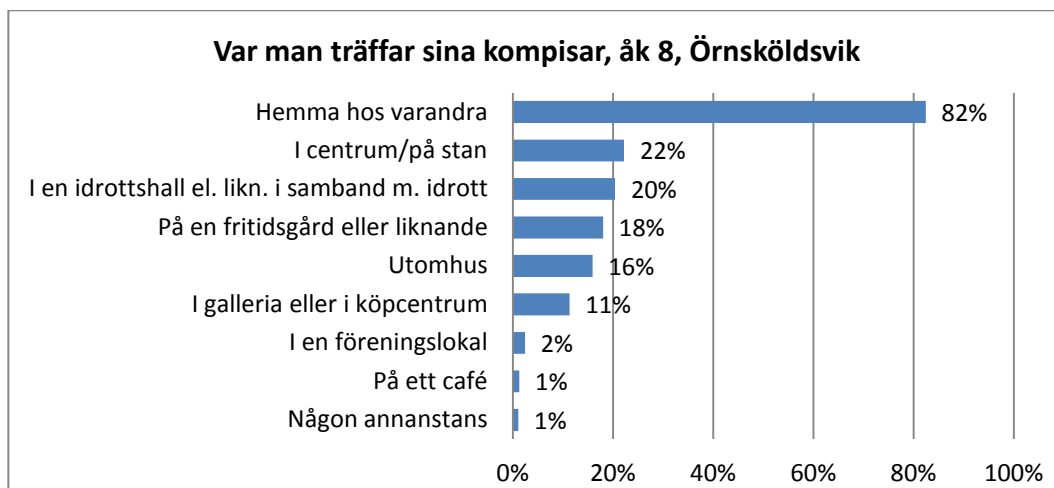
Sammanfattning fritid

Vi ser att kommunen inte skiljer sig mycket från det mönster som vi ser i länet: En stor andel av eleverna i åk 8 svarar att det finns mycket att göra på fritiden. Bland gymnasisterna är den andelen ca 6-14 procentenheter mindre än i åk 8 och bland tjejer är den ungefär lika mycket mindre än bland killar. I stället är det, som vi såg i början av avsnittet, så att en större del bland gymnasister än bland elever i åk 8 och en större del bland tjejer än bland killar tycker de har för lite fritid. Man kunde kanske tro att de som tycker det finns lite eller ingenting att göra på fritiden skulle svara att de hade gott om fritid, men det är inte något starkt samband mellan de två variablerna. Det man däremot kan fundera över är hur man ska tolka att det är betydligt fler tjejer än killar som inte tycker att det finns mycket att göra på fritiden.

Var man träffas

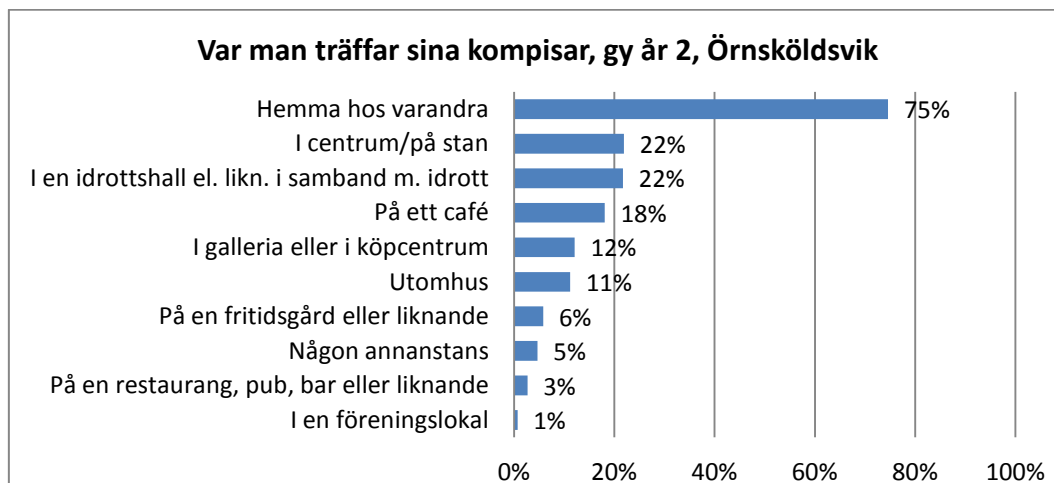
Ungdomarna delar ofta sin fritid med andra ungdomar och en enkätfråga gällde vilka platser de brukar vara på när de träffar sina kompisar. De fick bara markera två alternativ. (Illustration 3.6 och 3.7). Våldigt många svarade som ett av de två alternativen att de och kompisarna träffas hemma hos varandra.

Illustration 3.6

Diagrammet visar bl.a. att 22 % av ungdomarna i Örnsköldsvik som går i åk 8 svarat att de brukar träffa sina kompisar i centrum/på stan.

Illustration 3.7

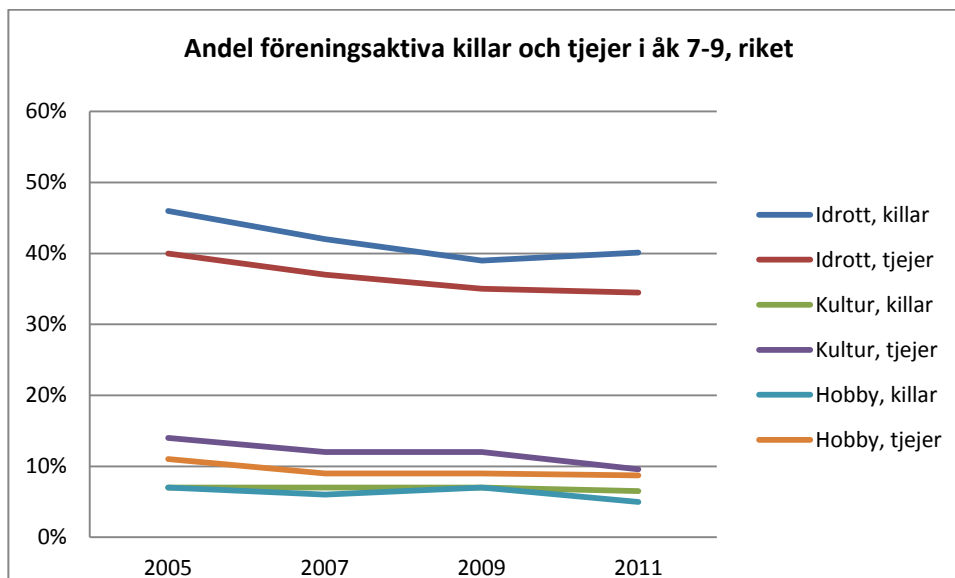
Diagrammet visar bl.a. att 22 % av ungdomarna i Örnsköldsvik som går i gymnasiet (år 2) svarat att de brukar träffa sina kompisar i centrum/på stan.

Föreningsaktivitet

Föreningsaktivitet har över många decennier gynnats av myndigheterna, särskilt när det gäller ungdomars deltagande. Man har också diskuterat den trend som varit gällande under senare tid. Frågan om deltagande i föreningar har formulerats på samma sätt av ungdomsstyrelsen i Lupp-enkäterna under 2005 till 2011. Men i 2012 års enkät som använts denna gång är frågan omformulerad och svaren nu är inte direkt jämförbara med tidigare resultat. Därför har vi gjort en separat analys för hela riket, eftersom trenden i hela Sverige är en intressant referens, och därför att vi kunde följa resultatet av exakt samma frågeformulering ända fram till 2011. Nu redovisar vi alltså resultat för riket för tre typer av föreningar i ett diagram.

Det som redovisas här är föreningsdeltagandet bland ungdomar i åk 7-9 för alla kommuner som deltog i Lupp under vissa år. Vi ser en långsam men stadig nedgång i andelen som är aktiva i någon förening under hela perioden 2005 till 2011. Den enda uppgången under den tiden är att *idrott killar* ökade andelen aktiva från 39 % 2009 till 40 % 2011. Bland tjejer minskade deltagandet med en halv procentenhet i idrottsföreningar (illustration 3.8). Lupp-enkäterna för 2012 har en kort rak fråga som lyder "Är du medlem i någon förening?" med svarsalternativ "ja/nej". Den nämner inte specifika typer föreningar, som tidigare enkäter gjorde. Om frågan formuleras på detta enkla sätt även i fortsättningen kommer vi åter kunna följa utvecklingen av svaren. Nu kan vi bara redovisa för kommunen hur deras ungdomars svar relaterar till de sammantagna svaren från deltagande kommuner i länet, inte till åren innan.

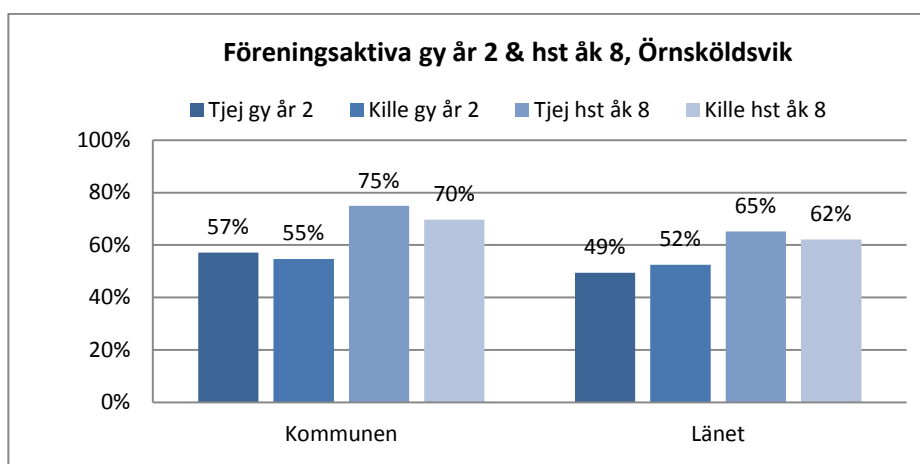
Illustration 3.8

Här kan vi bl.a. se att deltagandet i kulturföreningar bland tjejer i åk 7-9 i landet minskat från 14 % till knappt 10 % från 2005 till 2011.

När det gäller Örnsköldsvik kan vi se i redovisningen av svar på undersökningen 2012 att det bland tjejer och killar i gymnasiegruppen är en högre andel, 8 respektive 3 procentenheter högre, som är föreningsaktiva än i länet som helhet. I högstadiegruppen är andelen betydligt högre bland Örnsköldsviks tjejer än killar, men både bland tjejer och killar är andelen föreningsaktiva klart högre än i länet som helhet. Här är andelen 75 % mot 65 % respektive 70 % mot 62 %.(Illustration 3.9).

Illustration 3.9

Vi ser i diagrammet bl.a. att det var 55 % av killarna i gymnasiets år 2, boende i kommunen som var föreningsaktiva, jämfört med 52 % i länet.

Diskussion

I inledningen på detta avsnitt konstaterade vi att känslan av att ha för lite fritid kan skapa frustration och därigenom bidra till stressad livssituation för ungdomarna. En sammanställning av svaren på hälsofrågan om stress och på frågan om hur mycket fritid ungdomarna har visar på förhöjd andel stressade både bland tjejer och killar som svarat att de hade för lite fritid. Frågan om att kunna organisera sin vardag så att man klarar av livets olika krav; familj, skola, umgänge och vila, blir betydelsefullt. Vi menar dock att det samtidigt är viktigt att analysera den grupp ungdomar som anger att de har så mycket fritid att man inte vet vad man skall göra av den. Svaren att man har för mycket fritid kan signalera utanförskap, inaktivitet och en brist på självförtroende och självkänsla. I det senare fallet menar vi risker för självpåtagen isolering från vänner, frånvaro av intressen och avsaknad av ett ”driv” i livshållning. Det behöver inte vara så, men vi vill markera vikten av en analys gällande även denna ungdomsgrupp. I 2009 års Lupp-resultat kunde vi t ex. visa på ett samband mellan denna ungdomsgrupp och bristande politiska resurser (organiseringskraft och kunskap om hur man kan ’komma till tals’ med sina åsikter) samt tilltro till demokratiska parlamentariska metoder.

Flera av frågorna om ungdomarnas fritidsförhållanden gränsar till varandra. Om man t. ex. analyserar skillnader i svaren från tjejer och killar vad avser om man har ganska eller väldigt mycket att göra på fritiden så kan det kanske förklaras till en del av om man avstår från att göra något pga. kön (trygghet) eller behov av att arbeta (socio-ekonomiska förutsättningar). Lupp-materialet ger rika möjligheter till detaljerad analys av hur olika faktorer påverkar utfallet av svaren från ungdomarna i respektive kommun.

I såväl årets enkät, som enkäten år 2009, är besök hemma hos varandra det vanligaste stället för möten. Detta resultat förvånar inte och ger heller ingen orsak till problematiserande analys. En relativt hög andel av ungdomarna anger därutöver utomhus/i centrum/på stan som samlingsplats, medan fritidsgårdar, föreningslokaler mm får relativt sett liten andel svar. En rimlig tolkning av detta är att ungdomar söker kontaktarenor, men attraheras inte av de etablerade arenor som finns till buds. Det finns, menar vi, utifrån detta skäl att ställa frågan om det föreligger behov av förändringar i arbetssätt, verksamhetsinriktning, lokalisering av befintliga institutionella arenor för ungdomars möten. Vi menar inte med detta inte att utemiljön utgör någon sämre mötesplats än andra ställen, utan mer att skillnaden i attraktivitet mellan utemiljö och dess alternativ är så stora att det signalerar behov av eftertanke.

Ett mycket oroande resultat av årets LUPP-enkät är att antalet föreningsaktiva ungdomar stadigt minskar över tid. Ofta refereras det till föreningsaktivitet som ett viktigt instrument för medborgerlig demokratisk skolning, att skapa sociala nätverk av betydelse för det fortsatta livet och en social färdighetsträning användbar för kommande yrkesliv. Föreningsaktivitet medverkar därtill till ökad plura-

lism i åsiktsbildning i lokalsamhället (fördjupad demokrati) och ger ett 'social kitt' som möjliggör känsla av trygghet, sammanhållning och effektiv social problemlösning. Ofta brukar detta benämnas samhällets sociala kapital.

Begreppet socialt kapital kan förstås på litet olika sätt. Med det avses, se vidare en definition som Bo Rothstein formulerat³, den känsla av gemenskap som finns mellan individer i ett samhälle genom de nätverk av kontakter, och graden av förtroenden i dessa kontakter, som etableras eller existerar. Alejandro Portes menar att "Socialt kapital refererar till individers förmåga att ta knappa resurser i anspråk på grund av att de är medlemmar i nätverk eller större sociala strukturer". Höga nivåer av socialt kapital i ett samhälle har i akademisk litteratur kopplats till bland annat bättre ekonomisk tillväxt, mindre ojämlikhet, mindre brottslighet och bättre fungerande myndigheter.

Tittar man på LUPP-materialets resultat finns anledning till oro. Föreningsdeltagande minskar bland de unga, vilket med tid kan få negativa effekter för samhällsengagemang och demokratisk fostran. Idrottsrörelsen attraherar många unga, medan föreningar med andra verksamhetsinriktningar tycks ha svårare att engagera Västernorrlands ungdomar. Samtidigt menar vi det vara mycket viktigt att det finns en bredd i föreningsaktiviteter för att de inte idrottsintresserade ungdomsgrupperna marginaliseras och tappar i politiska resurser. Idrottsrörelsens betydelse för såväl fysisk fostran, meningsfull fritid som skapande av ett samhälleligt socialt kapital kan och bör, menar vi, inte underskattas. En satsning på ungdomars fritidsverksamhet medför samtidigt, om teorierna kring socialt kapital stämmer, en satsning på det demokratiska samhällets grunder och en känsla av meningsfullhet och samhörighet (KASAM, se Antonovsky,⁴). Det breda stödet till föreningslivet blir rimligen således en viktig insats i kommunernas ungdomspolitik.

³ Rothstein, Bo (2003). *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS förlag.

⁴ Antonovsky, A; Hälsans mysterium, Natur och Kultur, 2005

TRYGGHET

Ett avsnitt i enkäten handlar om trygghet, och man tycker nästan det är självklart att man ska känna sig trygg var som helst i samhället. Det ska vi beröra i det här kapitlet, och då ska vi också hålla ögonen öppna för att otrygghet också behöver belysas i ett genusperspektiv.

Inledning

Det har redovisats i undersökningar bl.a. från Brottsförebyggande rådet, att folk kan vara rädda för att förflytta sig i sina bostadsområden (se t.ex. Eriksson 2009⁵, Wigerholt & Irlander 2009⁶). Forskningen har också visat att "... människor i regel är mer oroliga för att utsättas för brott mot person än egendomsbrott ..." (se t.ex. Warr 1984⁷). Och det är känt att våldsbrott inklusive våldtäkt sker just på platser och vid tidpunkter där det är folktomt såsom vid busshållplatser, gångtunnlar och gångvägar sent på kvällen, vilket rapporteras av Åsa Aretun i "Ungdomars utsatthet i bostadsområden"⁸ och bekräftas bl.a. i Hillier (2004).

Aretun har gjort en intervjuundersökning i en förort till Linköping. Hon skriver bl.a. "Gemensamt för deltagarna – både pojkar och flickor och oavsett boendeform – var fokuseringen på risker i form av kränkningar, ofredande, trakasserier, hot, rån och fysisk våld av jämnåriga kompisgrupper boende i Lambohov. Dessa grupper benämndes *gäng* av deltagarna [i undersökningen]".

Ovanstående tydliggör generella otrygghetsproblem som är gemensamma över könsgrensarna, men det finns många rapporter som handlar om mer specifika problem där kvinnor och tjejer är utsatta. Birgitta Andersson rapporterar att en under-

⁵ Eriksson, K. (2009), *Otrygghet och Segregation: Bostadsområdets betydelse för allmänhetens otrygghet och oro för brott*. Stockholm: Brå.

⁶ Wigerholt, J. & Irlander, Å. (2009), *Nationella Trygghetsundersökningen 2008: Om utsatthet, trygghet och förtroende*. Stockholm: Brå.

⁷ Warr, M. (1984), "Fear of Victimization: Why Are Women and the Elderly More Afraid?", i *Social Science Quarterly*, vol. 65(3).

⁸ Aretun, Åsa. "Ungdomars utsatthet i bostadsområden: Trygghetsprinciper för fysisk planering." (2009). Linköpings universitet.

sökning gjord på uppdrag av Länsförsäkringar 2001 visade att 70 % av kvinnor i åldern 16-29 år oroar sig för att bli våldtagna.⁹ Och att i en undersökning gjord av Lundgren m.fl. (2001) av omfattningen av våld riktat mot kvinnor, "Slagen dam"¹⁰, framgår att 85 % av kvinnor i åldern 18-25 år oroar sig för att utsättas för våld. Andersson menar att kvinnors upplevelse av risk för våld måste kopplas ihop med andra upplevelser och med kvinnors ansvar för den egna säkerheten när det gäller hur kvinnor bedömer risken att bli utsatt.

Något som benämns som en riskparadox är att en del grupper som är minst utsatta för våld är de som är mest rädda. Det kan t.ex. gälla äldre kvinnor. Å andra sidan kan det förstås vara så att dessa förhindrar att det inträffar sådana fall av våld genom att de upplever en risk och därför inte vistas på platser där de känner sig otrygga.

När vi analyserar svaren på luppenkäten i Örnsköldsvik kan vi kanske relatera något av resultaten till ovanstående. Lagg märke till att när vi i detta kapitel redovisar Örnsköldsviks gymnasieungdomar i år 2, menar vi de som bor i kommunen, även om de går i skola i en annan kommun¹¹ och vi räknar inte in dem som svarat att de bor i en annan kommun, även om de går i gymnasiet i Örnsköldsvik.

Om man känner sig otrygg kan det bero på att man drabbats av någon oönskad händelse eller att man föreställer sig att man kan drabbas. Kanske man vet att andra drabbats av något skrämmande.

En enkätfråga handlar just om vad man utsatts för senaste halvåret och en annan om på vilka platser man känner sig trygg eller otrygg.

⁹ Andersson, Birgitta. "Mäns våld blir kvinnors ansvar—riskkalkylering i det offentliga rummet" i Friberg. *Tora (red) Speglingar av rum: om könskodade platser och sammanhang Stockholm: Östling bokförlag Symposium. 2005.*

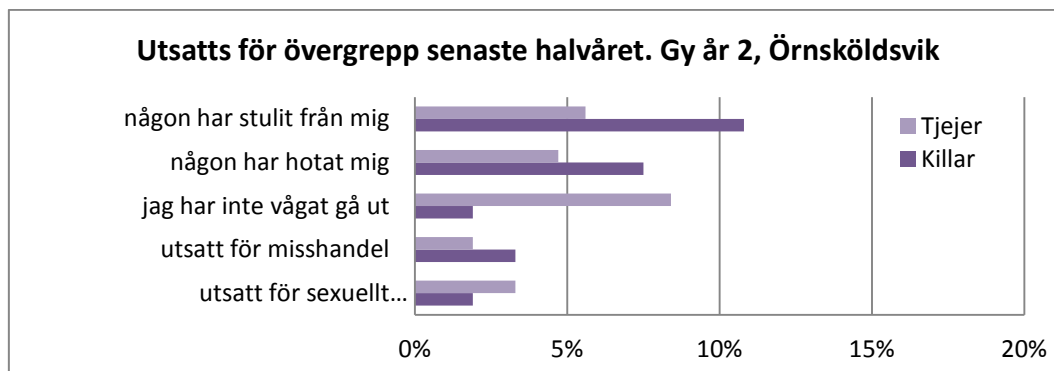
¹⁰ Lundgren m.fl. 2001, Slagen dam. *Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige*. BRÅ, Umeå.

¹¹ Se inledningsavsnittet för en mer fullständig förklaring.

Oönskade handlingar

Vi ser i diagrammen nedanför (illustration 4.1 och 4.2) att ca 11 % av gymnasiekillarna har utsatts för stöld och 8 % för hot, vilket är mer än motsvarande för tjejerna. Örnsköldsvik ligger lite lägre än länet som helhet i detta avseende. Ca 8 % av tjejerna säger att de åtminstone någon gång under halvåret inte vågat gå ut, vilket bara ett fåtal killar rapporterar.

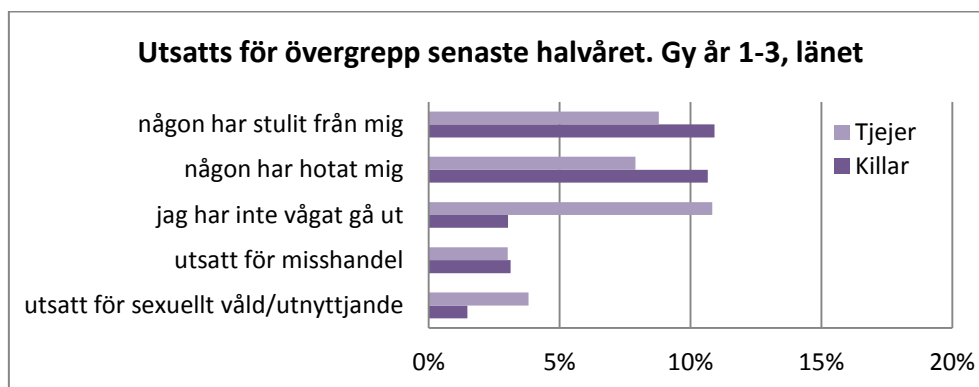
Illustration 4.1

Bland gymnasieeleverna i Örnsköldsvik har ca 8 % av killarna svarat att de någon gång blivit hotade.

Vi ser också att få utsatts för misshandel eller sexuella övergrepp, men där får man betänka att den period som de rapporterar om bara är ett halvår lång. Resultatet är som i länet som helhet. Det är också liknande för eleverna i åk 8 (illustration 4.3 och 4.4).

Illustration 4.2

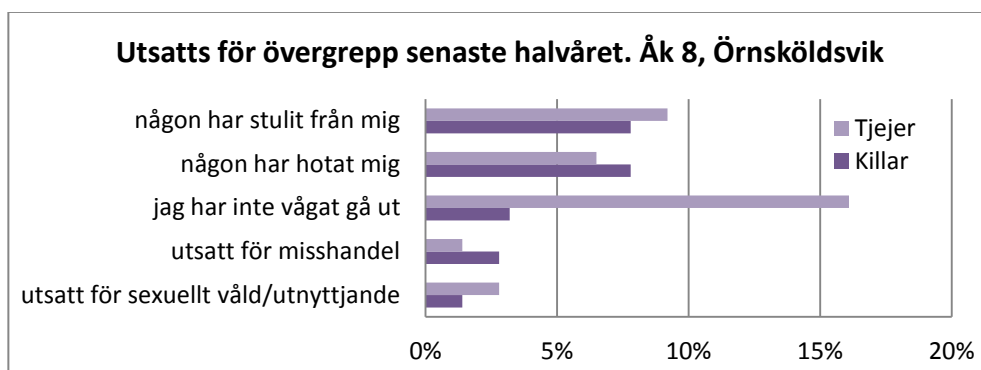

Här kan vi bl.a. se att 11 % av tjejerna i gymnasiet år 1-3 i länet någon gång inte vågat gå ut senaste halvåret.

Bland ungdomarna i åk 8 är det också så att en ungefär lika stor andel svarar att de utsatts för stöld eller hot som i länet. Och det är mest tjejer som rapporterar att de

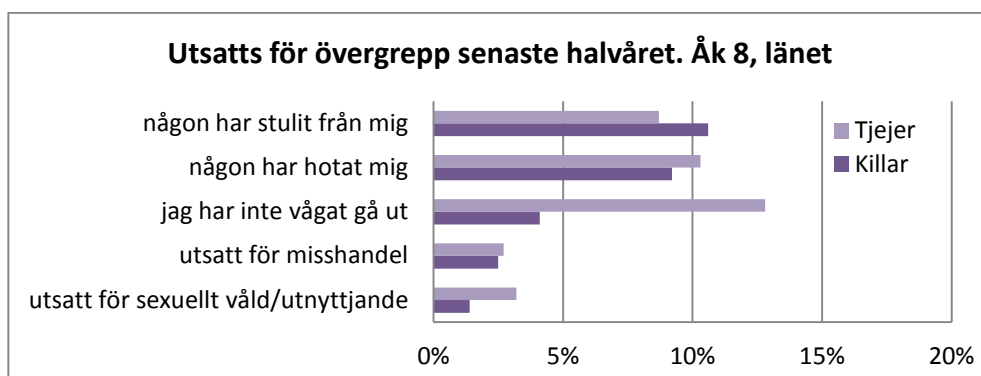
åtminstone någon gång senaste halvåret inte vågat gå ut. 16 % av tjejerna rapporterar det. (Illustration 4.3 och 4.4.)

Illustration 4.3

Vi ser t.ex. att 3 % av killarna och 16 % av tjejerna i åk 8 i Örnsköldsvik svarat att de någon gång under det senaste halvåret inte vågat gå ut.

Illustration 4.4

Här framgår bl.a. att 3 % av tjejerna i åk 7-9 i länet svarar att de utsatts för sexuellt övergrepp under senaste halvåret.

Sammanfattning oönskade handlingar

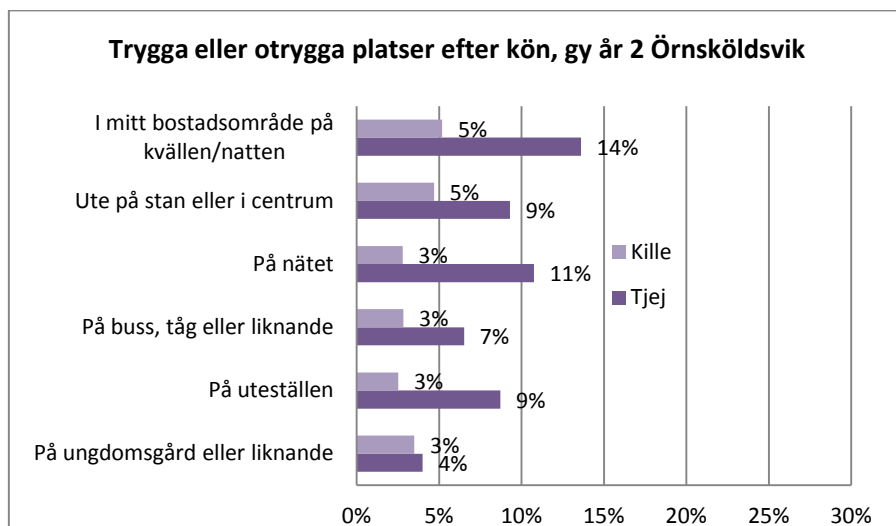
Vi kan se att killar och tjejer är ungefär lika utsatta för oönskade handlingar i både högstadieåldern och gymnasieåldern i kommunen likaväl som i länet, med undantaget att fler tjejer, ungefär dubbelt så många, svarar att de utsatts för sexuellt våld eller utnyttjande. Det är fråga om ett fåtal procent men faktiskt dubbelt så många tjejer som killar som rapporterar det. Vi ser också att det är en markant skillnad mellan killar och tjejer i andelen som rapporterat att de någon gång senaste halvåret faktiskt inte vågat gå ut. Det gäller ganska många tjejer som svarar detta medan det är mycket mindre vanligt bland killar.

Platser där ungdomarna känner sig otrygga eller trygga

Trygga platser för nästan alla gymnasister i år 2 som bor i Örnsköldsvik är hemmet och skolan. Om man räknar in både klassrumssituationen, raster och skolväg är de allra flesta också trygga i dessa tre situationer. Ytterligare en plats där man är trygg är bostadsområdet där man bor, men för en del gäller detta bara på dagen. På kvällar/nätter är det ganska många tjejer, som inte känner sig trygga där. Men det är långt ifrån en majoritet av tjejerna som upplever den otryggheten, 14 % enligt enkätsvaren och bara 5 % av killarna. Även om övriga platser som efterfrågades, svarar bara ett fåtal procent av gymnasiekillarna att de känner sig otrygga, medan 7 % - 10 % av gymnasietjejerna svarar detta i fråga om att vara *på nätet*, *på stan*, *uteställen* samt *buss och tåg*. Ett diagram som visar resultaten för de platser som upplevdes otrygga av fler än enstaka gymnasieungdomar visas i illustration 4.5.

När man ser till hela länet får man stabilare resultat pga. det stora antalet ungdomar som svarat. Svaren från länets ungdomar i åk 8 visar att det är något vanligare att dessa känner sig otrygga än att de ca tre år äldre ungdomarna gör det. När ett till två procent av gymnasieungdomarna finner skol- och hemmiljöer otrygga är andelarna i åk 8 ungefär det dubbla (vilket också är lågt). Det är liksom i gymnasiet också fler tjejer än killar som svarar att de inte är trygga i vissa miljöer, som på bussar eller tåg, på sta'n, på uteställen etc. Skillnaden mellan könen är ungefär lika stor på högstadiet som hos gymnasisterna.

Illustration 4.5

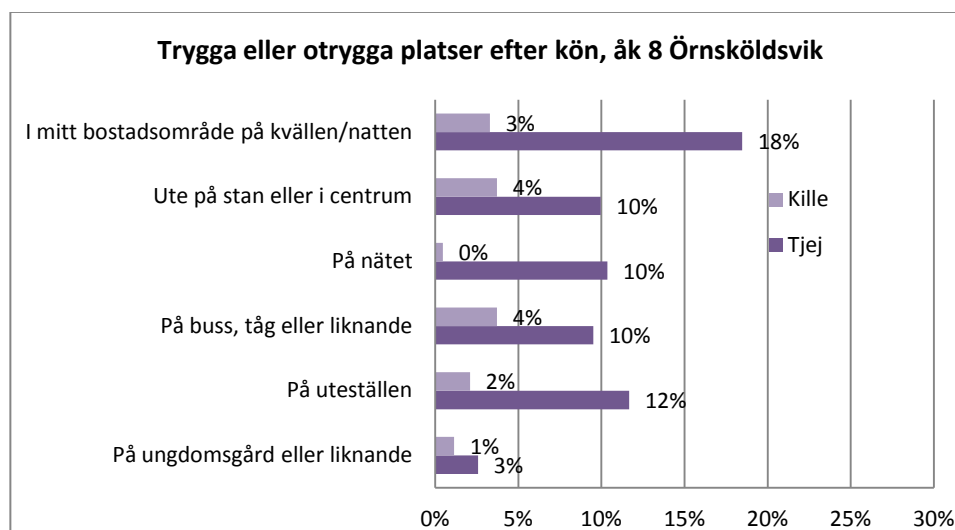

Här kan vi t.ex. se att 14 % av gymnasietjejerna (år 2) boende i Örnsköldsvik svarar att de inte känner sig trygga i sitt bostadsområde på kvällen, medan 5 % av killarna svarar det.

Örnsköldsvik har för eleverna i åk 8 ungefär samma andelar otrygga som länet, utom i en av miljöerna, ungdomsgård/motsvarande. I den miljön känner sig

mycket få (1-3 %) otrygga (illustration 4.6). För hela länet är dessa andelar 5 % för både killar och tjejer.

Illustration 4.6

Diagrammet visar bl.a. att bara 1 % av killarna och 3 % av tjejerna, svarade att de inte är trygga när de besöker ungdomsgård.

Sammanfattning otrygga platser

Vi ser att i Örnsköldsvik är det mycket få killar som känner sig otrygga i de flesta miljöer medan otryggheten är ett problem för många fler tjejer i många vardagsmiljöer utanför skolsituationen. Det kan gälla ute på stan, på offentliga lokaler, när de åker tåg eller buss eller till och med, eller kanske man ska säga framförallt, i sitt bostadsområde på kvällen. Det är lätt att konstatera att det vi ser här är en situation som gör offentliga platser och resurser mer eller mindre otillgängliga för en del tjejer.

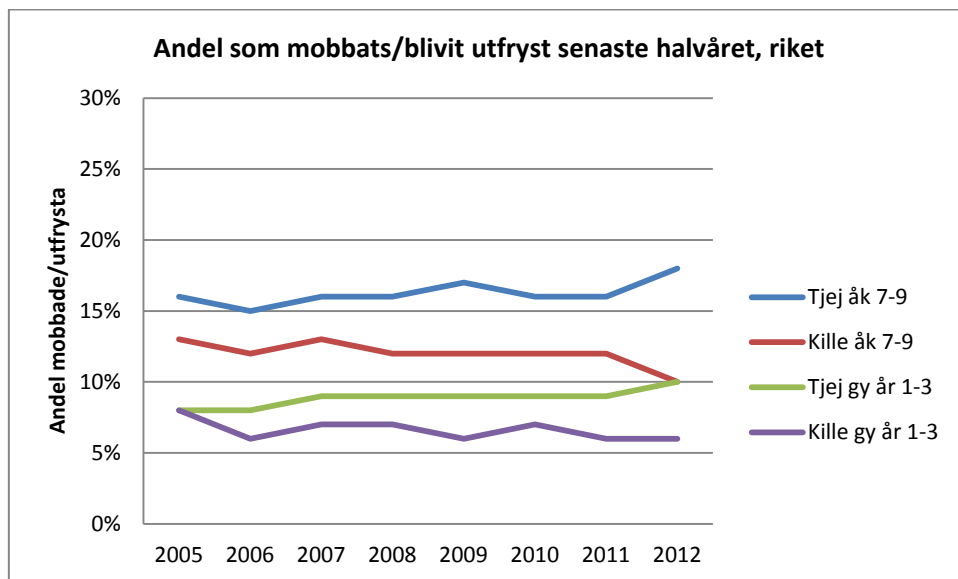
Utsatthet för mobbning, utfrysning eller orättvisor

Vi ska också studera elevernas svar på två andra frågor. De har att göra med trygghet och integritet. Den ena frågan var "har du blivit mobbad eller utfrysst?", den andra "har du blivit orättvist behandlad så att du mått riktigt dåligt?". Båda frågorna gällde sådant som inträffat under det senaste halvåret. När man tittar på resultat för gymnasieungdomarna i länet som helhet framgår det att många fler rapporterar att de blivit orättvist behandlade (32 %) jämfört med mobbade eller utfryssta (8 %). Resultatet för åk 7-9 i länet var högre än för gymnasiet, 35 % rapporterade att de blivit orättvist behandlade, 15 % att de blivit mobbade eller utfryssta åtminstone en gång under senaste halvåret.

Att jämföra den egna kommunen med länet som vi gjort här ovanför är relevant. En annan jämförelse som är relevant är att se hur trenden är över flera år när det gäller hur många procent av ungdomarna som rapporterat att de mobbats. Visser-

ligen har olika kommuner deltagit olika år i Lupp, men eftersom det är många kommuner blir det ändå tydligt om det finns en tendens till förändring över ett antal år. Därför har vi skapat ett diagram från dessa data som får fungera som en referens (illustration 4.7). Vi kan se där att under tiden från 2005 har det varit mer mobbning/utfrysning på högstadiet än i gymnasiet, mer bland tjejer än killar och svagt ökande för tjejer, medan det varit svagt minskande för killar.

Illustration 4.7

Här ser vi t.ex. att andelen som rapporterade att de blivit mobbade eller utfrysade under senaste halvåret minskat från 13 % till 10 % för killar i åk 7-9 från 2005 till 2012. (Siffrorna för ett visst år gäller de kommuner som deltog just det året, vilket inte nödvändigtvis var samma kommuner som ett annat år.)

Att vara utsatt för mobbning i länet var bara obetydligt vanligare bland tjejer än killar i gymnasieåldern (9 % mot 7 %) medan det i åk 7-9 var mycket större skillnad (21 % mot 9 %). Bland länets ungdomar med familjeanknytning utanför Norden var det i gymnasieåldern nästan dubbelt så vanligt som bland dem med bara svensk eller nordisk anknytning (8 % mot 14 %). I åk 7-9 var det nästan lika vanligt bland ungdomarna med bara svenska/nordiska familjeband som bland dem med utomnordiska familjeanknytningar att de svarade att de utsatts för mobbning (15 % respektive 17 %). Motsvarande jämförelser bland dem som svarat att de utsatts för orättvis behandling, visar att detta nästan var dubbelt så vanligt bland tjejer som bland killar. Drygt 40 % respektive drygt 20 % rapporterade detta, med liknande proportioner bland högstadieungdomar som bland gymnasister.

Kommunens siffror för det ovanstående, både mobbning och orättvis behandling, redovisas i tabellen, illustration 4.8, som då kan jämföras med ovanstående redovisning för länet. Vi ser där att en stor andel av tjejerna i åk 8, 26 %, svarar att de

blivit mobbade eller utfrysna senaste halvåret. Vi ser också att många killar och tjejer, och särskilt många tjejer och ungdomar med utomnordisk anknytning svarar att de blivit orättvist behandlade "... så att de mått riktigt dåligt." Vi ska gå vidare i analysen och försöka få reda på vilka orsaker som finns bakom orättvisorna, genom att analysera hur svaren fördelar sig på följdfrågan om vilken orsaken var till orättvisan.

Illustration 4.8: Utsatt för mobbning, utfrysning eller orättvis behandling, Örnsköldsvik 2012

Indikator	Tjejer	Killar	Bara svensk/nordisk anknytning	Utomnordisk anknytning
Mobbning eller utfrysning, år 2 gy	9 %	10 %	9 %	15 %
Mobbning eller utfrysning, åk 8	26 %	9 %	17 %	26 %
Orättvis behandling, år 2 gy	36 %	20 %	27 %	42 %
Orättvis behandling, åk 8	52 %	21 %	35 %	48 %

Tabellen visar bl.a. att 10 % av killar i Örnsköldsvik som går i gy år 2, svarar att de utsatts för mobbning eller utfrysning senaste halvåret.

Orsakerna till orättvis behandling

Som vi ser i tabellen ovan, är det många ungdomar som svarar att de utsatts för orättvis behandling. Enkäten innehöll också en fråga till dem som svarat att de utsatts för orättvisor, om orsaken till detta. Den frågan har vi studerat på länsnivå. Svartalternativen som erbjöds fångade inte in det ungdomarna såg som orsaker. Av de orsaker till orättvisa som angavs, var *utseende*, *annat* eller *vet inte* vanligast och stod för 77-78 % av alla angivna orsaker både på gymnasiet och på högskolan. Svartalternativ som vardera fick låg andel av svaren, 5 % eller färre av de angivna orsakerna, var *kön/könstillhörighet*, *sexuell läggning*, *bakgrund/hudfärg*, *ålder*, *religion*, *funktionsnedsättning*.

För att få lite djupare förståelse för orsakerna kan man jämföra hur svaren föll mellan olika kategorier av ungdomar. Bland gymnasieungdomarna var det skillnader mellan killar och tjejer som svarat att de utsatts för orättvisa, så att en större andel av killarna svarade *bakgrund*, *kön* eller *sexuell läggning* och en mycket större andel av tjejerna än killarna som svarat att det var något annat än det som svartalternativen täckte. Ungefär lika stor andel av killar och tjejer svarade att *utseendet* var skälet (15 % respektive 13 %).

Om vi ser på vad gymnasieungdomarna med utomnordisk anknytning svarat att de hade utsatts för orättvisor, var det så många som 25 % som nämnde *bakgrund/hudfärg*, 20 % som nämnde *utseende* och i stället var det betydligt mindre andel som svarade *annat*. När det gäller *kön*, *ålder*, *sexuell läggning* och *religion*, var det något högre andelar som svarade detta bland dem som hade utomnordisk anknytning än bland de som inte hade det.

Bland högstadieungdomarna i länet skiljde det bara mellan killar och tjejer när det gällde *utseende*, där det var 17 % av de killar och 25 % av de tjejer som rapporterat att de utsatts för orättvisor, som angett detta som ett skäl. Och när det gällde *annan orsak* var tjejerna något överrepresenterade. För dem med utomnordisk anknytning som utsatts för orättvisor var avvikelserna i orsaker jämfört med övriga, märkbara för *bakgrund/hudfärg* och i viss mån *religion*. I båda fallen var det högre andel bland dem med utomnordisk anknytning. Andelen som svarade *annat* var i stället betydligt lägre för dessa.

Det man kan konstatera efter denna analys av orsaker till orättvisa bemötanden är att det är svårt i många fall att tränga in bakom siffrorna och verkligen finna orsaker till att dessa uppstår. En viktig anledning till det är att det är en *relationell* innebörd i orättvisor, dvs. att det även beror på vem som utsätter en person för detta bemötande, inte bara vem som utsätts. Beroende på detta kan orättvisan uppfattas på olika sätt. Den andra anledningen just i vårt fall med Lupp-data, är att svarsalternativen inte fångade upp de verkliga orsakerna, vilket vi förstår av att en mycket stor del av svaren om orsaker hamnade under rubriken *annat*. Den situationen visar uppenbarligen på en brist i svarsuppsättningen på denna fråga i enkäten.

Sammanfattning orättvis behandling

Det man kan konstatera efter denna analys av orsaker till orättvisa bemötanden är att det i många fall är svårt att tränga in bakom siffrorna och verkligen finna orsaker till att dessa uppstår. En viktig anledning till det är att det är en *relationell* innebörd i orättvisor, dvs. att det även beror på vem som utsätter en person för detta bemötande, inte bara vem som utsätts. Beroende på detta kan orättvisan uppfattas på olika sätt. Den andra anledningen just i vårt fall med Lupp-data, är att svarsalternativen inte fångade upp de verkliga orsakerna, vilket vi förstår av att en mycket stor del av svaren om orsaker hamnade under rubriken *annat*. Den situationen visar uppenbarligen på en brist i svarsuppsättningen på denna fråga i enkäten.

Diskussion

Att känna sig trygg är till en del kopplat till kön bland ungdomarna. Visserligen känner sig en majoritet av både killar och tjejer trygga i olika vardagssituationer, men det finns tillräckligt många som inte alltid gör det och inte överallt, för att det ska vara ett problem som är betydelsefullt att adressera. Och detta gäller då främst tjejer, men ändå långt ifrån en majoritet av tjejerna. För att åter referera till Birgitta Anderssons (2005) *Mäns våld blir kvinnors ansvar*, är konsekvensen att kvinnor skaffar "undvikande strategier" och "...själva tar ansvar för att minimera riskerna genom att undvika rum som tolkas som farliga." Andersson fortsätter: "...

kvinnors upplevelser av risk att råka ut för mäns våld får konsekvenser. I hög grad begränsar de kvinnors rörelse- och handlingsfrihet i det offentliga rummet.”

När det gäller konsekvenser för samhällsplanering fortsätter Andersson: ”Att mer noga reflektera över hur planerade miljöer ter sig nattetid, vem som använder dessa miljöer och hur de kan upplevas är också oerhört viktigt för att skapa större tillgänglighet under dygnets alla timmar.”

Vi konstaterar att det är skillnad i hur stor andel av killar och tjejer som rapporterar att de inte vågat gå ut, att de är otrygga i vissa miljöer och att de behandlats orättvist. Men vi konstaterar ju också att det inte är en majoritet av tjejerna eller killarna som detta gäller. I olika samhällssammanhang kan det betyda att man arbetar med allas attityder, så att de som känner sig otrygga osv. bemöts på ett sätt som inte skrämmer, och att platser blir trygga även för de som har lättast att känna sig otrygga där.

POLITIK OCH SAMHÄLLE

Enligt SCB¹² är drygt 1,55 miljoner, cirka 16 procent, av Sveriges befolkning ungdomar mellan 13 och 25 år. De utgör därmed en stor del av befolkningen. Ungdomar är inte en homogen grupp. De representerar samma skillnader i livsintressen, förutsättningar, åsikter mm som präglar samhället i stort. Det finns dock vissa sociala och kulturella villkor som gruppen ungdomar, trots sin heterogenitet, har gemensamt.

Inledning

Ett viktigt socialt villkor är att de befinner sig i en frigörelse- och etableringsprocess (samhällelig socialisationsprocess) där de lägger grunden för sitt fortsatta liv och som vuxen. Ungdomar är också generellt mer beroende av offentlig verksamhet än äldre och gruppen ungdomar i arbetsför ålder är mer känslig för ekonomiska svängningar än andra åldersgrupper. Detta hänger bland annat samman med att ungdomar har kortare erfarenhet och är nya på arbetsmarknaden.¹³

I Ungdomsstyrelsens studie om ungdomars attityder och värderingar framkommer att ungdomar ser en fast anställning, familjebildning och eget boende som viktiga för att en person ska uppfatta sig som vuxen¹⁴. Till detta kommer frågan om möjligheterna att kunna påverka omständigheterna i sitt liv. Att bli vuxen med insikt och förmåga att kunna påverka sin vardag, att ha tillräckliga politiska resurser för att vara medborgare i ett demokratiskt samhälle. Medborgarskapet (perspektiv på ansvar och rättigheter i ett demokratiskt samhälle) utgör en viktig aspekt på den frigörelse och etableringsprocess som ungdomar går igenom. Detta i synnerhet vad avser lokal/kommunal nivå.

Aronsson¹⁵ menar att den kommunala medborgartanken kan ses som en fortsättning på den gamla församlingstanken, nämligen att det finns en tillskriven relation

¹² SCB, Statistisk Årsbok, 2012

¹³ Utbildningsdepartementet, remisspromemoria – en ny ungdomspolitik, U2013/4442/UC, 2013

¹⁴ Ungdomsstyrelsen; Unga med attityd, 2007

¹⁵ Aronsson, 2009

till den omgivande gemenskapen som inte kan väljas bort. Du deltar i den oavsett utseende, yrke, begåvning och förmögenhet. Detta ligger nära uppfattningen om att det finns något gemensamt mänskligt att bygga medborgarskapet på. Om denna uppfattning, som är grunden för samhällssolidariteten, ska leva och utvecklas måste den ges form av ”kommunikativt handlande”. Förmågan till detta kommunikativa handlande måste även, genom olika samhälleliga socialisationsprocesser, ges ungdomar. Det räcker inte enbart undervisas om det, eller ratificeras på statsnivå eller genom legala traktater, man måste också få praktisera det. Eller, såsom det uttrycks i regeringens skrivelse 2009/10:53¹⁶

”Rättighetsperspektivet innebär att alla ungdomar har rätt till goda levnadsvillkor på samma sätt som övriga befolkningen. Det innebär att ungdomars mänskliga rättigheter ska skyddas och främjas, att de ska ges möjligheter till social och ekonomisk trygghet, god hälsa och utveckling. Inte minst handlar det om rätten att vara med och påverka sitt eget liv, sin närmiljö och samhällsutvecklingen i stort. Unga måste beredas inflytande och delaktighet på sina egna villkor och efter egen förmåga.”

Faulks¹⁷ uttrycker detta som att det finns två typer av medborgarskap: tunn och tjock. Det tunna medborgarskapet (huvudsakligen ett romerskt historiskt medborgarskapsideal) betonar lagstiftning, frihet genom individuella val och passiva medborgare. Det tjocka medborgarskapet däremot (huvudsakligen ett grekiskt historiskt medborgarskapsideal) betonar civil-samhällelig moral, civila dygder och den aktive medborgaren. Vi skall i slutet av kapitlet återkomma till denna uppdelning satt i relation till demokratiteori.

Vi menar att, utifrån ovanstående, att detta avsnitt om politik och samhälle kan ses som centralt förarbetet med ungdomspolitikens två huvudsakliga utgångspunkter, ungdomars inflytande och välfärd¹⁸.

Samtidigt som ungdomars inflytande utgör en viktig kommunal fråga att arbeta med är det inte helt enkelt att reda ut vad begreppet ungdom innebär. Detta är viktigt att reflektera över eftersom det kan påverka vilken arena och vilka arbetsätt som används för ungdomars inflytande. När blir ett barn en ungdom och när är en ungdom att betrakta som vuxen? I lagens mening är de unga vuxen vid arton

¹⁶ *Regeringens skrivelse 2009/10:5³, En strategi för ungdomspolitik, sid 14*

¹⁷ Faulks, K; *Citizenship*, Routledge, 2003

¹⁸ Ungdomsstyrelsen 2009:6 Ung I dag 2009

års ålder. Den får då möjlighet att delta vid allmänna val och ta ansvar för sig själv i allmän mening, men är det samma sak som att de unga gått över i ett vuxenliv med vuxenlivets prioriteringar i syn på inflytande och välfärd, former för engagemang, tillträde till beslut mm?

”Oavsett om man betraktar ungdomen som en social grupp eller en (fysiologisk eller psykologisk) övergångsfas finns det en gemensam dimension: ungdomen innebär en delad erfarenhet, en livsfas som i forskningen ofta betraktas som en formativ period på det vis att varje ny generation konfronteras med sin egen tid utan att vara präglad av dess traditioner, såsom de äldre är. Varje ny generation kommer därmed att formas på ett särskilt sätt av just sin ungdomstids historiska betingelser.” (Ekman och Todosijević 2003, s 45¹⁹.)

Att vara ungdom kan ses som en odefinierad period av livet mellan barndom och vuxenliv, som inte nödvändigtvis kan tydliggöras genom ålder. Som kommenterats inledningsvis är ungdomar inte heller någon homogen grupp på grund av att de är unga. Inom gruppen unga finns t ex etniska, könsmässiga och ekonomiska skillnader, skillnader med avseende på bostadsort och livssituation mm. Något som visar sig även i detta material.

Ungdomars inflytande och makt i samhället rör delaktighet och deltagande, demokrati och politisk påverkan samt värderingar och attityder. Ungdomstiden innebär en socialisation in i samhället, det handlar om att ta del och ta plats i det gemensamma. Ungdomstiden kan dock också samtidigt ses som en period av utanförskap, mitt emellan barndomen och vuxenlivet. Vad medför det i perspektiv på samhället och sin egen framtid? LUPP-materialet ger oss en insikt i detta, inte tolkad av vuxenvärlden utan sprungen ur ungdomarnas egna svar från Västernorrlands olika kommuner.

Delaktighet i samhällsliv brukar ges innebörden deltagande och aktivitet. Detta avsnitt redovisar ungdomarnas attityder till delaktighet i termer av inflytande i samhälle och politik. De flesta ungdomar vi talar om här har inte uppnått rösträtt, men behöver ändå ha inflytande över samhällsfrågor och de områden som rör deras villkor. Vilka är då dessa samhällsfrågor och villkor? Enligt den gällande nationella formuleringen av ungdomspolitik fastställs två fokus, tillgång till inflytande och tillgång till välfärd. Vilka välfärdsområden tycker då ungdomarna är

¹⁹ Ekman J och Todosijević (2003), *Unga demokrater – En översikt av den aktuella forskningen om ungdomar, politik och skolans demokrativärden*, Forskning i fokus, nr. 11 Myndigheten för skolutveckling Stockholm

viktigast? Vill ungdomarna vara med och påverka och i så fall vad? Och vad tycker de är viktigt att kommunen satsar på? Tycker de det är viktigt att ungdomar är med och bestämmer? Vilka politiska handlingar kan ungdomar tänka sig att delta i och själva utföra för att utöva inflytande? I kapitlets avslutande diskussion kommenteras perspektiv på deltagande och aktivitet utgående från ett arenaperspektiv.

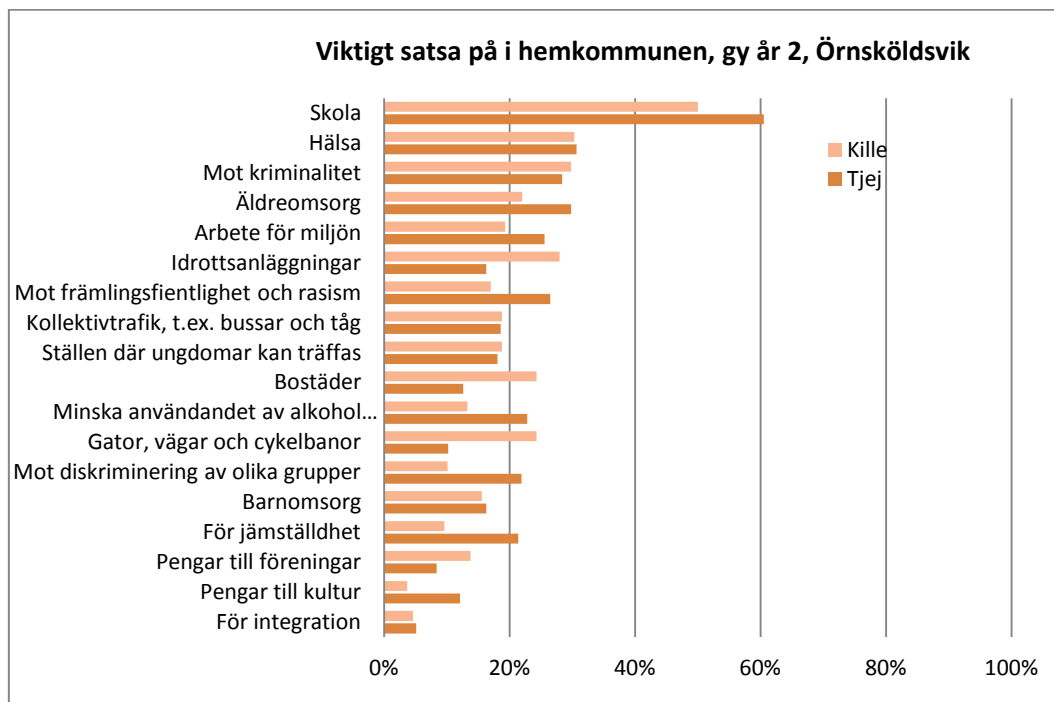
När det gäller återkoppling till kommunens ungdomspolitik är LUPP-enkäterna förstås viktiga. Vi tänker att det kan vara viktig läsning för bl.a. kommunens politiker. Vi redovisar först vad ungdomarna svarar att de tycker vore viktigast för kommunpolitikerna att satsa på. De fick ett ganska stort antal politikområden att välja mellan men kunde inte markera mer än fyra. Så de var tvungna att prioritera. Sedan redovisar vi intresse och engagemang för samhällsfrågor samt möjligheter att påverka och jämför med tidigare. Även frågor om ungdomarna konsumentansvar finns med.

Viktigt att satsa på

Att ungdomarna fick vara politiker och bestämma i kommunen där de bor, var utgångspunkten för en enkätfråga. Den gällde vad som var viktigast att satsa på. De fick bara välja högst fyra alternativ från en omfattande lista över politikområden, så var och en fick göra sin prioritering. Det vi kan redovisa är hur många tjejer och killar som valde varje område. Vi redovisar resultatet i procent av antal val för varje kön för sig. I diagrammen har vi ordnat områdena efter tjejernas och killarnas sammanlagda procenttal.

När det gäller vad gymnasisterna vill satsa på är det skolan som ligger i topp med 61 % av tjejerna och 50 % av killarna. Det innebär ungefär samma nivå som hela länet. Politikområden som äldreomsorg, hälsa och motverkande av kriminalitet ligger också högt.

Illustration 5.1

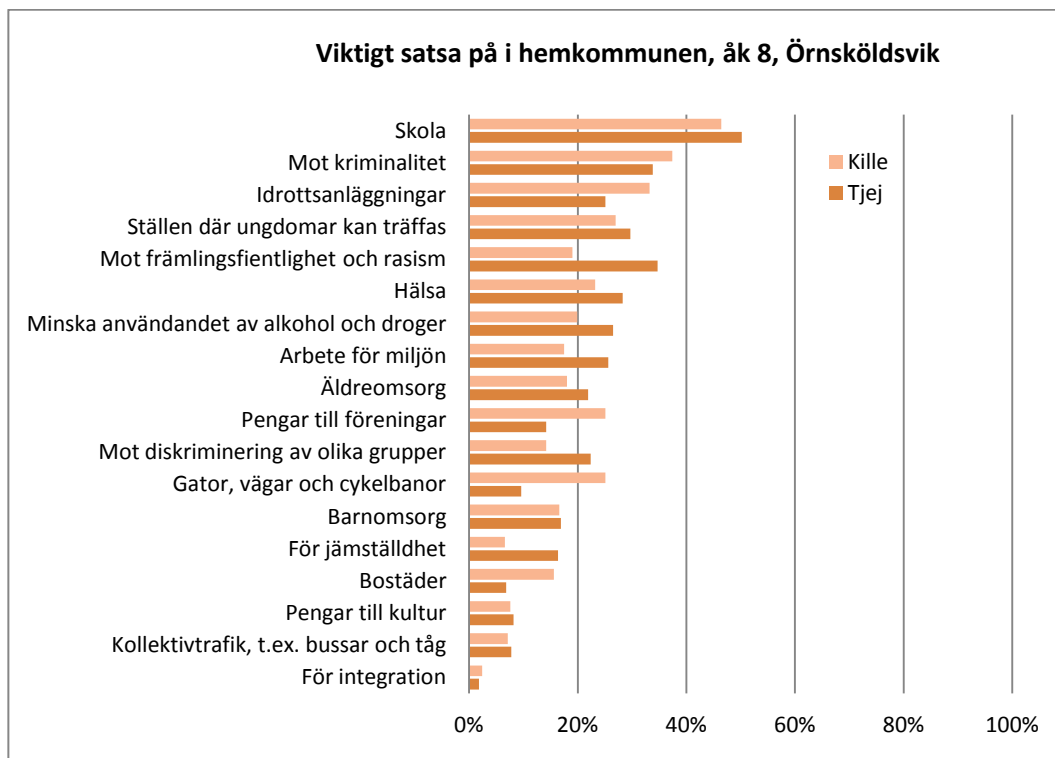

Här ser vi t.ex. att det är ca 30 % av killarna i gymnasiets år 2 boende i Örnsköldsvik som tycker att det är viktigt att satsa på att förhindra kriminalitet i kommunen.

Skillnader mellan könen hittar vi inte i så många områden men en större andel tjejer än killar har valt äldreomsorgen och när det gäller idrottsanläggningar och bostäder är det killarna som är den större andelen. Se illustration 5.1 för mer detaljer.

När det gäller ungdomarna i åk 8 är det inte så många prioriteringar som är annorlunda än gymnasisternas. Men vi kan se att t.ex. äldreomsorg och kollektivtrafik kommer lägre i prioriteringen. Vi ser också att även om skolan kommer i topp också för högstadiungdomarna, är det inte lika stor samstämmighet över att det området ska prioriteras som det var bland gymnasieeleverna. (Illustration 5.2.)

Illustration 5.2

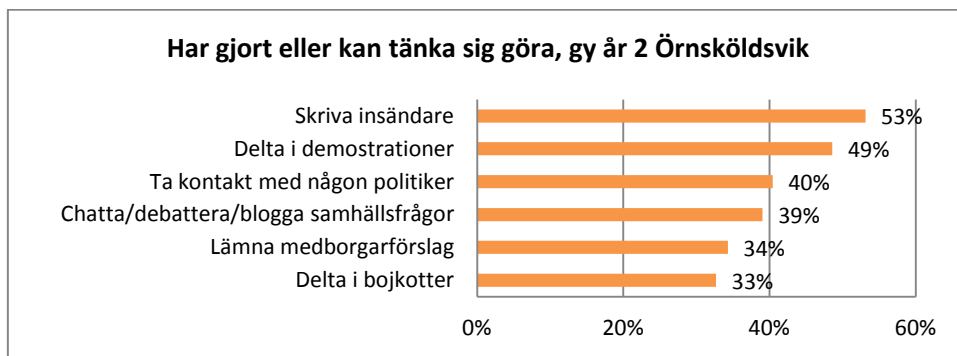
Här kan vi t.ex. se att ca 50 % av tjejerna i åk 8 i Örnsköldsvik svarat att det är viktigt att satsa på skolan i hemkommunen.

Intresse och engagemang för samhällsfrågor eller politik

Ungdomarna har svarat på direkta frågor om intresset för samhällsfrågor och politik, men också fått svara för om de gjort eller kan tänka sig göra vissa handlingar som får stå som markörer för engagemang i politiska eller samhällsfrågor. Hur många procent av ungdomarna i gymnasiegruppen respektive högstadiegruppen som antingen svarat att de gjort eller kan tänka sig ta kontakt med en politiker, delta i en demonstration etc. redovisas i illustration 5.3 och 5.4. Som vi kan se är engagemanget mätt på detta sätt högre bland gymnasisterna än högstadieungdomarna, vilket vi nog kunde vänta oss med tanke på deras större mognad. Det ska också nämnas att gymnasiets år 2 visar något lägre mått här än det genomsnittliga för länet. Bland ungdomarna i grundskolans åk 8 i Örnsköldsvik är i stället måtten nästan desamma som länets genomsnitt.

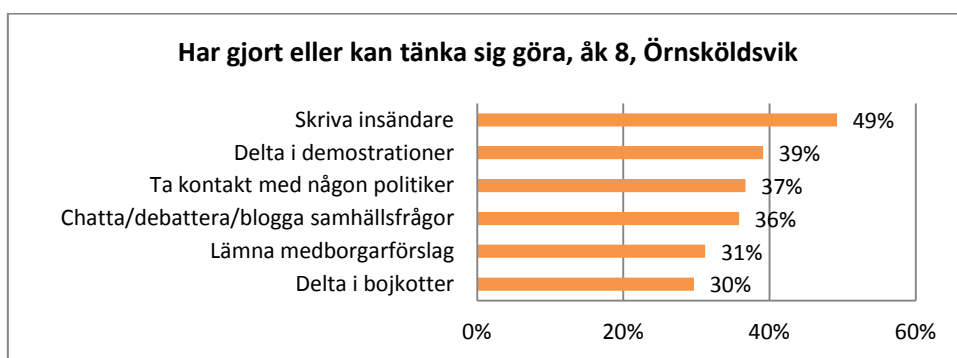
En snabb jämförelse mellan könen visar att skillnaderna inte är väldigt stora, utom när det gäller att skriva insändare, där det för hela länet är 63 % av tjejerna och 48 % av killarna som svarar att de gjort eller kan tänka sig göra det. När det gäller delta i bojkotter är det högre andel killar som svarar så, annars är andelarna högre för tjejerna.

Illustration 5.3

Vi ser t.ex. att 49 % av gymnasieungdomar i år 2 boende i Örnsköldsvik svarar att de deltagit i demonstrationer eller kan tänka sig delta.

Illustration 5.4

Här ser vi bl.a. att 39 % av ungdomarna i åk 8 i Örnsköldsvik svarar att de deltagit i demonstrationer eller kan tänka sig delta.

Intresse för och möjlighet att påverka politik och samhälle

I tabellerna, illustration 5.5 och 5.6, redovisar vi hur intresset för politik och samhällsfrågor varierat över tiden, när man ser till resultat av Lupp-mätningarna. Vi ser att 41 % av de ungdomar som går i gymnasiet år 2 och är boende i kommunen, svarar att de är intresserade av samhällsfrågor och 24 % att de är intresserade av politik. Detta är ungefär oförändrat från tidigare mätningar, och andelarna ligger 2012 lägre än genomsnittet för alla deltagande kommuner. Viljan att vara med och påverka i kommunen är stabil eller möjligen något lägre än tidigare, men högre än genomsnittet för riket.

Lägg märke till att jämförbarheten med tidigare år kan påverkas marginellt i gymnasiet år 2 av att det är *boende* i Örnsköldsvik som är populationen 2012 och inte studerande vid gymnasieskolor i kommunen.

För elever i högstadietåldern i Örnsköldsvik är intresset för politik, samhällsfrågor och för att vara med och påverka, alla på en lägre nivå än i gymnasiet. En av fem svarar här att de är intresserade av politik. Men intresset ligger precis i nivå med

hur det ser ut i riket och har ökat när det gäller alla tre frågorna sedan 2009. Det har varit en positiv utveckling under de senaste 3 åren i åk 8 i Örnsköldsvik, ungdomarnas intresse är nu i nivå med rikets kommuner, när det gäller frågor om dessa förutsättningar för demokratiska processer.

Illustration 5.5: Intresse, vilja och möjlighet att påverka. Gy år 2, Örnsköldsvik

	År 2 2012	År 2 2009	År 2 2004	År 1-3 riket 2012
Intresse, vilja och möjlighet, länet				
Intresse för politik (ganska eller mycket)	24 %	24 %	19 %	30 %
Intresse för samhällsfrågor (ganska eller mycket)	41 %	48 %	45 %	44 %
Vill vara med och påverka i kommunen	46 %	47 %	51 %	42 %
Möjlighet att föra fram sina åsikter				
(ganska eller mycket stora)	14 %	9 %	9 %	15 %
(vet inte)	29 %	30 %	33 %	25 %

Här ser vi t.ex. att av gymnasieungdomar år 2, boende i kommunen, var det bara 14 % som tyckte de hade ganska stora eller mycket stora möjligheter att föra fram sina åsikter.

Illustration 5.6: Intresse, vilja och möjlighet att påverka. Åk 8, Örnsköldsvik

	Åk 8 2012	Åk 8 2009	År 7-9 riket 2012
Intresse, vilja och möjlighet, länet			
Intresse för politik (ganska eller mycket)	20 %	14 %	20 %
Intresse för samhällsfrågor (ganska eller mycket)	33 %	29 %	33 %
Vill vara med och påverka i kommunen	41 %	36 %	40 %
Möjlighet att föra fram sina åsikter			
(ganska eller mycket stora)	18 %	15 %	16 %
(vet inte)	27 %	14 %	28 %

Tabellen visar bl.a. att av högstadieungdomarna som höstterminen 2012 gick i åk 8 i kommunen, var det 41 % som svarade att de ville vara med och påverka i frågor som rör kommunen de bor i.

Sammanfattning, engagera sig och påverka

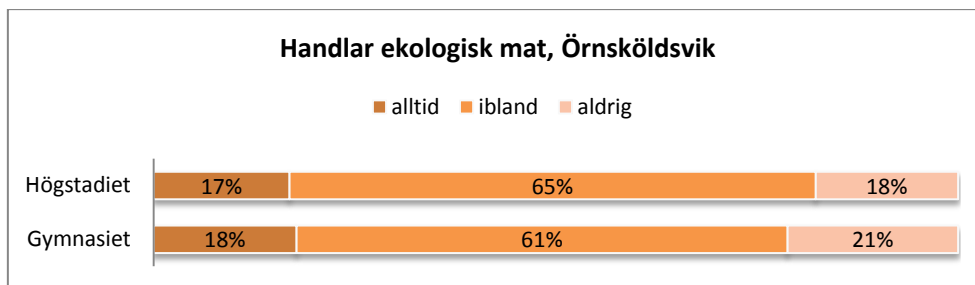
Vi ser ingen större ökning eller minskning sedan 2009 när det gäller hur stor del av ungdomarna som engagerar sig i samhället och vill påverka liksom att ha tro på att det är möjligt. I gymnasieåldern är dessa indikatorer lite lägre än i riket, medan de i åk 8 är i nivå med riket.

Handla hållbart

Nu följer en redovisning om attityderna till att ta konsumentansvar. De aspekter som Lupp tar upp här är att handla *ekologiskt*, handla rättvist (*fair trade*) och *återvinna/källsortera*. När vi jämför svaren på de här frågorna mellan gymnasiet och högstadiet, verkar det inte som det är någon stor skillnad mellan gymnasisterna och elever i högstadieåldern. Om vi rättar oss efter andelen som svarat att de alltid agerar hållbart så är den något högre i svaren från gymnasisterna på alla tre frågorna. (Illustration 5.7, 5.9 och 5.11.)

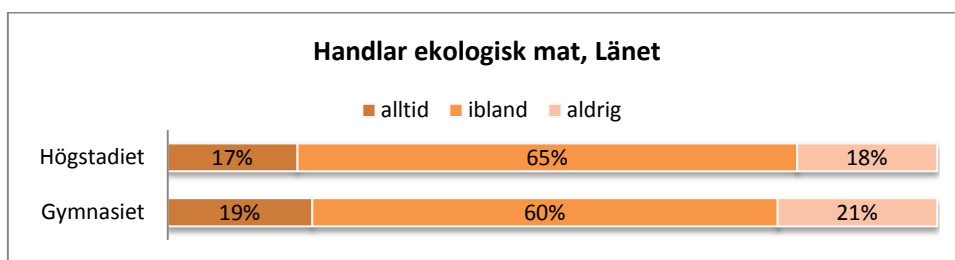
Tittar vi på motsvarande diagram för hela länet, finner vi att det skiljer ganska lite mellan Örnsköldsvik och länet i alla tre avseendena utom att fler av ungdomarna i Örnsköldsvik än i länet i helhet svarat att de alltid återvinner/källsorterar. (Illustration 15, 16 och 17.)

Illustration 5.7

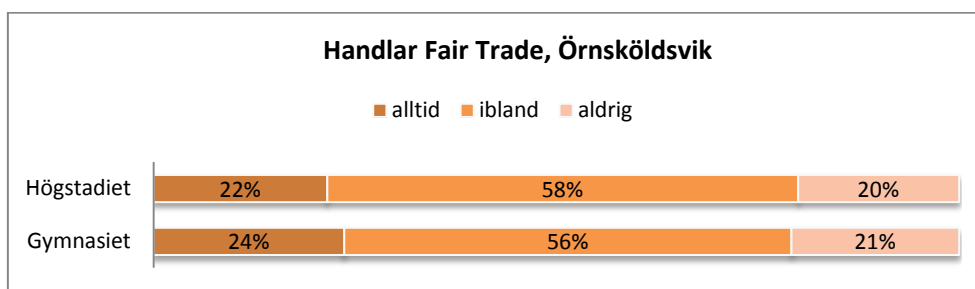
I denna jämförelse mellan högstadiet och gymnasiet i Örnsköldsviks kommun kan vi t.ex. se att 17 % av högstadieeleverna svarat att de alltid handlar ekologisk mat.

Illustration 5.8

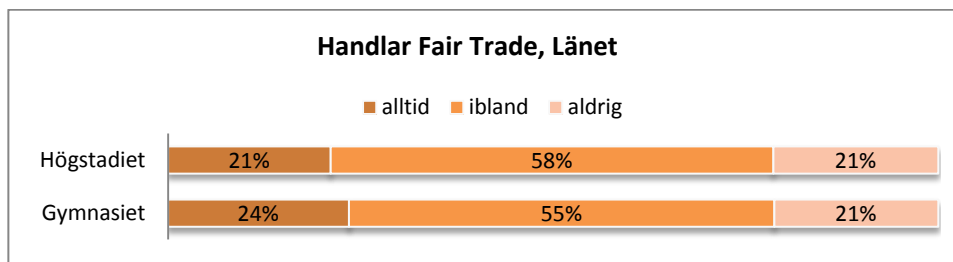
I denna jämförelse mellan gymnasiet och högstadiet i länet kan vi bl.a. se att 17 % av högstadieeleverna svarat att det alltid handlar ekologisk mat.

Illustration 5.9

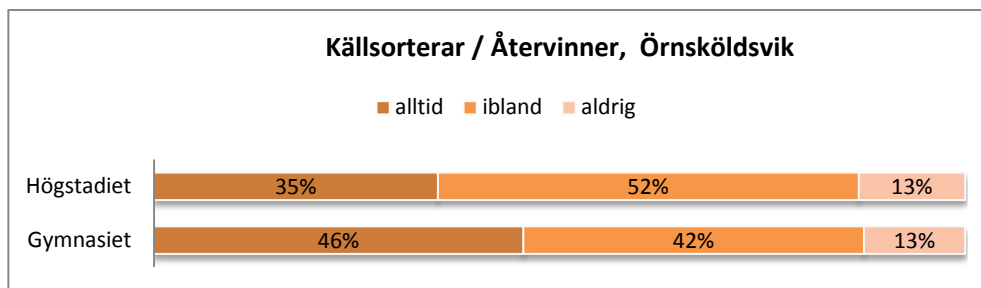
Här kan vi bland annat se att 24% av Örnsköldsviks gymnasieelever år 2 svarat att de alltid handlar *fair trade*.

Illustration 5.10

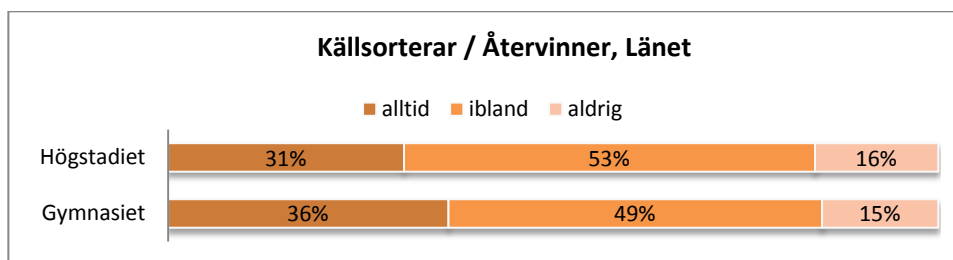
Här kan vi t.ex. se att 24 % av gymnasieeleverna i länet svarat att de alltid handlar fair trade.

Illustration 5.11

Här ser vi t.ex. att 35% av högstadieleverna åk 8 i Örnköldsvik svarat att de alltid källsorterar och/eller återvinner.

Illustration 5.12

Här ser vi bland annat att 31 % av högstadieleverna i länet svarat att de alltid källsorterar och/eller återvinner.

Diskussion

Ett bestående intryck, när man studerar LUPP-materialets resultat från både år 2009 och från i år, är att ungdomarna i Västernorrlands olika kommuner prioriterar generella välfärdspolitiska områden i stor utsträckning. Skola, miljö, kollektivtrafik kommer högt upp på prioriteringslistan. Trots att de svarande befinner sig i början av sin livscykel tas (i likhet med år 2009) även äldreomsorg upp som ett viktigt politikområde hos ganska många ungdomar. Utifrån ett samhällsperspektiv är detta lovande. Det finns hos regionens ungdomar en vilja till socialt ansvarstagande, och ett helhetsperspektiv på samhällets uppgifter, som går utöver en egen kortsiktigt snäv nyttomaximering. Det som markant skiljer Västernorrlands kom-

muner från riksiffror är att vår region tycks bättre försedd med bostäder jämfört med storstadsområdena.

LUPP-enkätens svarsalternativ har tyvärr förändrats vad avser detta års enkät jämförs med tidigare enkät. Ett svarsalternativ som tagits bort vad avser viktiga frågor att satsa på i hemkommunen, och som fick höga värden i vår region, är arbeten för unga.

Ett annat framträdande resultat i LUPP-enkäten är skillnaderna mellan intresse för politik kontra intresse för samhällsfrågor, samt skillnaden mellan en önskan från ungdomarna att vara med och påverka och hur det uppfattar sina möjligheter att göra det. Samma skillnader återfinns även i materialet från 2009. I det första fallet ovan menar vi att skillnaden framförallt kan förklaras av att ordet politik är belastad av en förförståelse länkad till formella möten i beslutande institutioner och negativ medial spegling. Samma förförståelse belastar inte ordet samhällsintresse. Sammantaget finns dock, menar vi, en viktigt och delvis outnyttjad kraft i det samhällsengagemang ungdomarna visar. Det bådär gott för framtiden.

Ungdomars politiska intresse, viljan och möjligheter att påverka

Lupp-materialet 2012 uppvisar samma tendens som år 2009 i frågan om skillnaden mellan att vilja vara med och påverka samt uppfattade möjligheter att göra detta. Vi tolkar detta som att det finns en vilja från ungdomarna att vara med och påverka i för dem viktiga frågor, men att de lämpliga arenorna för påverkan saknas. Detta signalerar ett behov av eftertanke och pro-aktiva insatser vad avser att bredda och fördjupa formerna för interaktion med ungdomarna. Här finns säkerligen utrymme för innovation och nytänkande.

Ungdomars prioriteringar om vad som är viktigaste frågorna i deras livssituation är såväl uppfordrande för vuxensamhället som lovande för framtiden. Vi har i detta avsnitt kunnat se att det finns ett intresse hos många kring de vardagsnära problembilderna återverkande på deras framtidsmöjligheter till ett rikt liv. På samma sätt som att många ungdomar är medvetna om de vardagsnära problembilderna önskar de också få påverka sin framtid på olika sätt, men att de inte känner att de i lika stor utsträckning har möjlighet till det. Om intresset för vardagsfrågor och viljan att påverka finns där, återstår frågan om arenorna för möten mellan ungdomar - och mellan ungdomar och beslutsfattare - också finns? Det gäller både

i det lilla (i skolorna, i bostadsområdena, i föreningslivet) som i det lokalt stora (politiska nämnder, styrelserum, beslutsinstanser).

Det känns rimligt att koppla arenafokus till ungdomsfrågor, men är inte det enda möjliga. Många praktiker och ungdomsforskare har pekat på att de samhälleliga etablerade formerna för kontakt mellan ungdomar och vuxenvärld (föreningar, partier, frågestunder mm) är föråldrade. De är inte längre tillräckligt attraktiva för att fånga de ungas intressen och behov²⁰. Det finns därmed och därför ett behov av att skapa nya arenor för möten och deltagande. Vilka är då de alternativa perspektiven?

Principiellt kan tre olika ansatser vara möjliga. Det första är det organisatoriska/institutionella perspektivet. Genom formaliserade arenor (nya eller gamla, offentliga eller icke-offentliga) skapas grunden för möten mellan unga eller mellan unga och vuxenvärld. Ungdomsstyrelsen har ibland signalerat detta perspektiv, och det känns även igen från en del pågående ungdomsprojekt i Sverige idag. Men tänk om organisationen är en del av problemet då? Att effektivisera organisationens beslutsfattande blir då att förvärra problemet!

Den andra möjliga ansatsen utgörs av primärt fokus på engagemang. Det viktiga är inte arenorna för möten utan att utifrån ett processperspektiv höja engagemangsnivån. Dvs. att få befintliga arenor att fylla sin funktion, att informera om påverkansmöjligheter och att skapa ett engagemang från alla berörda för ungdomsfrågorna. Styrkan med detta perspektiv är att den utgår från en organisatorisk bas, vilken ger grund för uthållighet i engagemang. Ungdomar, och ungdomars engagemang, kan liknas vid volatila fenomen. Dvs. att engagemanget är kortsiktigt (att vara ungdom är att under en viktig kortare period i livet vara i övergångsfasen från barn till vuxen), lätttröligt (det varierar i fokus och verksamhetsområden under ungdomsåren), präglas av stort engagemang samt brister ofta i uthållighet. Nackdelen med detta perspektiv är att det bygger på ett statistiskt förhållnings-

²⁰ Se vidare Ekman J och Todosijević (2003), *Unga demokrater – En översikt av den aktuella forskningen om ungdomar, politik och skolans demokrativärden*, Forskning i fokus, nr. 11 Myn-digheten för skolutveckling Stockholm

sätt till vad som engagerar, hur engagemang visar sig och varför engagemanget skall finnas. Det sista, varför engagemang, är det viktigaste av de tre punkterna.

Det tredje möjliga perspektivet fokuserar, i förhållande till det första alternativet ovan, system snarare än struktur, men delar perspektiv två fokus på process snarare än tillstånd. Det tredje perspektivet fokuserar aktivism och egenorganiseringens betydelse. Här blir aktiviteter kring innehållsliga teman, ofta av värdegrundskaraktär, grunden för ungdomars engagemang, möten och krav. Styrkan med perspektivet är att det utgår från ungdomsgruppers egna värderingar av viktiga områden för engagemang och deltagande (visad i LUPP-materialets svar).

Vuxenvärldens möjliga eftersläpande självförståelse eller omvärldsanalyser tillåts inte utgöra samma hinder som vid de två andra alternativen. Med engagemang kring för ungdomar väsentliga frågor, på ungdomars eget sätt att organisera/visa detta, blir socialiseringsprocesserna starka och (kanske) mer uthålliga. Problemet med detta perspektiv är att man kan hamna i ett dödläge. Om arenorna, som är grunden för att engagemanget skall växa, faller saknas en avgörande förutsättning för att aktivismen skall leda till uthålligt resultat. Vidare kan detta perspektiv, fel utnyttjat, tas för intäkt från vuxenvärlden (inklusive kommunen) att inte göra något – att krypa undan sitt ansvar. Ansvaret läggs helt på ungdomarna. Dessutom visar ungdomsvärlden, precis som vuxenvärlden, upp stora skillnader. Ungdomar är inte, som vi kommenterat tidigare, en homogen grupp, mer än i att de har en viss ålder gemensamt. Inom ungdomsgruppen finns en stor spridning i intressen, frågor som engagerar, aktivitet/inaktivitet mm. Så hur ungdomsgrupperna i kommunerna skall nås på bredden blir en viktig fråga.

I alla tre perspektiven ovan är tre ord, menar vi, väsentliga för resultatet av ungdomsarbetet i kommunerna; förtroende, deltagande och kontinuitet. Förtroende från vuxenvärlden till ungdomarna är en förutsättning. Deltagande avser såväl att ungdomar vill och kan engagera sig för sina framtidsfrågor och att vuxenvärlden (den kommunala ungdomspolitikerna) finns där som trygghet, stöd och uppmuntran. Kontinuitet innebär att ungdomsfrågor aldrig kan ses som tidsbestämda projekt. De är alltid, med nödvändighet, aktuella och viktiga frågor för kommunerna. Ungdomsarbete i kommunerna måste ges erkännande och tid, innefatta alla berörda makthavare och annan personal och byggas upp underifrån utgående från ungdomarnas prioriteringar och intressen. Vi menar att LUPP-materialet i denna mening blir ett viktigt underlagsmaterial för att nå de olika ambitioner som innefattas i den kommunala ungdomspolitikerna i Västernorrlands kommuner.

Ungdomars delaktighet och inflytande i samhället

Det är inte oproblematiskt att diskutera delaktighet och inflytande i samhället när det gäller ungdomar i och med att både barndomen och till viss del ungdomsperioden innebär ett utanförskap. Detta i och med att ungdomar inte har samma möj-

lighet som vuxna att delta i samhällsarbetet genom deltagande i allmänna val, arbeta politiskt i kommun, landsting och riksdag eller att kunna ta viktiga beslut om det egna livet. Förutsättningarna för att vara delaktig i samhällslivet är på förhand annorlunda för ungdomar än för vuxna. Att vara ung innebär således ett utanförskap från delar av samhällets påverkansformer på grund av just ålder. Något som både medför att ungdomar inte ges möjlighet att påverka samtidigt som det politiska systemet (demokratien) riskerar att gå miste om ungdomars perspektiv.

Flera undersökningar har pekat på att ungas intresse för att engagera sig politiskt minskar. Att unga väljer andra former för samhällsengagemang än partipolitiskt arbete behöver dock inte utgöra ett problem om, givet om, de hittar andra sätt att kanalisera sitt engagemang. Detta brukar ibland, vad avser möjliga handlingsstrategier, sammanfattas i begreppen ”exit”, ”voice” eller ”loyalty”. Översatt på demokrati och deltagande kan ”exit” syfta på att unga låter bli att gå med i ett politiskt parti, lämnar ett parti eller avstår från att rösta i allmänna val. Att demonstrera eller gå med i utomparlamentariska rörelser kan vara ett exempel på ”voice”.²¹

Med frågan om demokrati följer också vem som är delaktig i demokratiska processen samt vem som har makt och inflytande och därmed också möjlighet att förändra inom ramen för demokratin. Vem som har makt är dock ingen enkel frågeställning. Formell maktposition och reell makt är t ex inte alltid samma sak. Frågan om ungas makt är särskilt problematisk i och med att de ofta inte ens har formell möjlighet att påverka. I de fall unga ges möjligheter till formell påverkan beskärns detta ibland av att vuxna skapar regelverk/ramar för ungdomars medverkan. Ett ramverk inte alltid i överensstämmelse med det engagemang/önskemål som finns. Robert Dahl²² diskuterar i denna anda demokratins innehåll som substans och process i relation till beslutsfattande. Processen utgörs av de formella strukturer som finns för beslutsfattande, exempelvis ett politiskt system. Substanten är innehållet, det vill säga vilka frågor som debatteras som underlag för beslut. Exemplifierat från ungdomsområdet ges således ibland formella möjligheter till påverkan men att innehållet, substansen, inte alltid överensstämmer med de frågor som unga önskar fokusera. Detta kan exemplifieras genom den svenska maktut-

²¹ Se vidare Integrations- och jämställdhetsdepartementet, Slutbetänkande av Ungdomspolitiska kommittén, SOU 1997:71

²² Dahl R A (1989), Democracy and its critics, New Haven, Yale University Press

redningens diskussion om maktens tre ansikten²³. Petersson et al döper den formella makten i samhället till maktens första ansikte. Maktens andra ansikte rör förutsättningar för makt, makten över dagordningen. Det handlar om vem som definierar vad som är ungdomars problem och vilka frågor som ska diskuteras, men också om att icke-beslut kan hindra att vissa frågor förs upp till offentligt samtal. Hur värderingar och normer skapas i samhället utgör maktens tredje ansikte.

Ungdomars värderingar och tankar skapas genom samverkan av en mängd olika faktorer. Det handlar om relationer med omgivningen, familj och vänner, men också skola och media²⁴. För att kunna utöva makt i samhället krävs att en rad förutsättningar är uppfyllda. Först och främst är det viktigt att kunna formulera de krav och önskemål som finns, därefter är det viktigt att maktstrukturerna tillåter exempelvis unga att utöva makt. Om de unga inte ges möjlighet att få uttrycka sin vilja finns risk för apati eller alienation i förhållande till demokratin.²⁵ Många praktiker och ungdomsforskare har pekat på att de samhälleliga etablerade formerna för kontakt mellan ungdomar och vuxenvärld är föråldrade. De är inte längre tillräckligt attraktiva för att fånga de ungas intressen och behov²⁶. Vidare, vad händer om befintliga traditionella arenor är en del av problemet? Att effektivisera och förstärka dessa arenors roll blir då att förvärpa problemet. Men, å andra sidan, vad säger att det måste vara ett antingen eller? Här blir de handlingsstrategier som väljs i det kommunala ungdomsarbetet betydelsefulla.

Ungdomars engagemang i samhällsfrågor

Trots att intresset för politik verkar vara ganska lågt är det många ungdomar som är engagerade i olika samhällsfrågor och som därmed diskuterar politik. Dagsaktuella frågor som rör det sociala välfärdssamhället eller det egna lokalsamhället är politik men etiketteras inte av de unga som sådana. Potentialen till ett brett samhällsengagemang finns således där att hämta. En mycket viktig och förhoppnings-

²³ Se vidare Petersson, O. m.fl.: Demokrati och makt i Sverige. SOU 1990:44

²⁴ SOU 1997:71, s. 46.

²⁵ SOU 1997:71, s. 46-47

²⁶ Se vidare Ekman J och Todosijević (2003), *Unga demokrater – En översikt av den aktuella forskningen om ungdomar, politik och skolans demokrativärden*, Forskning i fokus, nr. 11 Myn-digheten för skolutveckling Stockholm

full signal från de unga till vuxenvärlden. Vårt engagemang och vår vilja till ansvarstagande finns där, hjälp oss bara att hitta arenorna för att visa det. Det är också noterbart att unga överlag i Sverige har varit mycket nöjda med hur den svenska demokratin fungerar. Det har varit en större andel bland de unga som anser att demokratin fungerar väl jämfört med inställningen hos befolkningen i stort. De nordiska länderna ligger också långt framme när det gäller hur nöjda de unga är med demokratin. De minst nöjda ungdomarna finns i Europas södra delar, Grekland och Italien.²⁷

Medborgarskap, socialt kapital och demokrati

I avsnitten Fritid diskuterade vi hur begreppet socialt kapital kan förstås. Vi konstaterade att det kan sägas avse den känsla av gemenskap som finns mellan individer i ett samhälle genom de nätverk av kontakter, och graden av förtroenden i dessa kontakter, som etableras eller existerar. Inledningsvis i detta avsnitt diskuterade vi begreppet medborgarskap och dess möjliga innehåll. Vi konstaterade att de ambitioner regeringen markerat för ungdomspolitiken innefattar ett fokus på inflytande och välfärd, samt att inflytande måste såväl förstås som praktiseras. Keith Faulks²⁸ har diskuterat detta i termer av det tunna och det tjocka medborgarskapet. Diskussionen har även bärighet på inflytandefrågorna speglad som perspektiv på demokrati. Statsvetaren Robert Putnam²⁹ har visat att ett lands demokrati fungerar bra om det sociala kapitalet i samhället är starkt, och mindre bra om det är svagt eller inte finns. Han exemplifierar sitt resonemang från situationen i norra Italien och USA. Översatt betyder detta att Putnams teorier ansluter till det Faulks kallar det tjocka medborgarskapets princip. Det intressanta är att vi i Sverige traditionellt har en demokratisyn baserat på just det kollektiva deltagandets princip. I valet av styrelse **för** (elitorienterad demokratisyn), **av** (participatorisk demokratisyn) eller **genom** (deliberativ demokratisyn) folket har det aktiva deltagandet (participatorisk demokrati) värderats som en betydelsefull komponent i svensk demokrati. Detta gestaltas bland annat genom de ungas och vuxnas deltagande i föreningsliv,

²⁷ Oscarsson, H m.fl. Det unga medborgarskapet. SOU 1998:101.

²⁸ Faulks, K; Citizenship, Routledge, 2003

²⁹ Putnam R, Leonardi R, Nanetti R (1994) Making democracy work, University Presses of California, Columbia and Princeton

men också ambitionen av att demokrati behöver praktiseras av många för att vara och förbli stark.

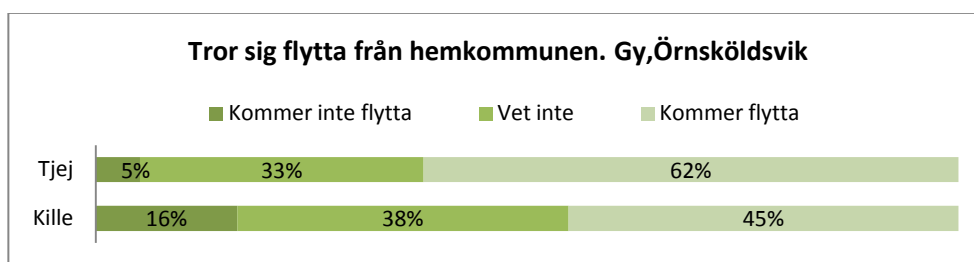
En analys av LUPP-materialets resultat gers anledning till oro. Föreningsdeltagande minskar bland de unga, vilket med tid kan få negativa effekter för samhällsengagemang och demokratisk fostran. Därtill finns en klyfta mellan ungdomars intresse för samhällsfrågor och önskan att vara delaktig i förhållande till uppfattade möjligheter att påverka. En klyfta som är viktig att analysera och proaktivt bearbeta i Västernorrlands kommuner.

FRAMTID

En viktig framtidsfråga för kommunen är hur befolkningsutvecklingen kommer att bli. Och en viktig framtidsfråga för ungdomarna personligen är var de kommer att bo. Det är lätt att inse att dessa två frågor kan ha mycket att göra med varandra. I enkäten får de bl.a. svara på om de tror de kommer att flytta från kommunen och vilka skälen i så fall är för att flytta.

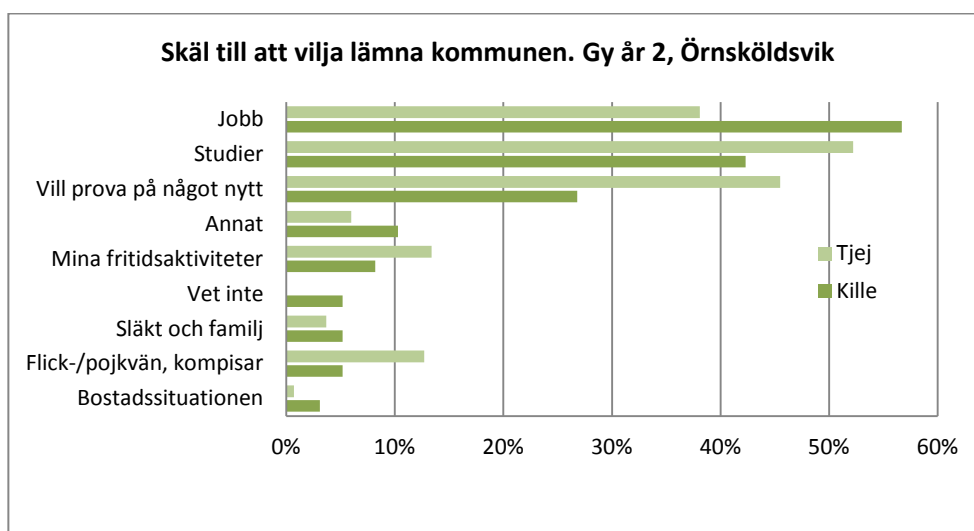
Utan att gå in på hur små kommuner skiljer sig från stora när det gäller ut- och inflyttning, kan vi konstatera att en stor andel av Örnsköldsviks ungdomar i gymnasieåldern tror att de kommer att flytta från kommunen. Det är 45 % av killarna och 62 % av tjejerna som svarar detta (illustration 6.1). Skälen redovisas i illustration 6.2 som visar att det är mycket vanligare bland killar att nämna jobb som skäl än studier eller att pröva något nytt. Bland tjejer är det studier (52 %) som är vanligaste skälet, men att pröva på något nytt (46 %) är nästan lika vanligt.

Illustration 6.1

Här kan vi bl.a. se att 16 % av killarna i gymnasieåldern i Örnsköldsvik svarat att de inte tror de kommer att flytta.

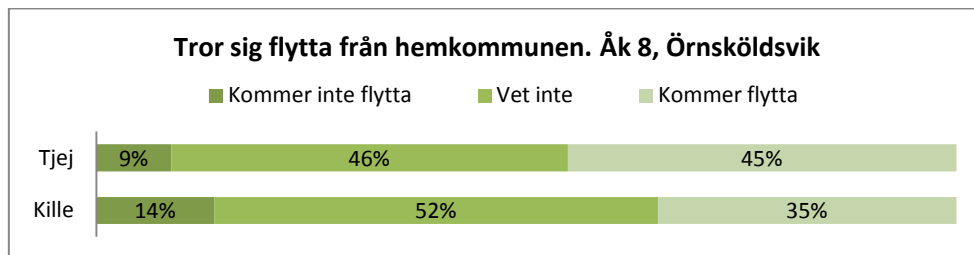
Illustration 6.2

Här kan vi bland annat se att ca 46 % av tjejerna i gymnasiet boende i Örnsköldsvik svarat att de kommer flytta från kommunen på grund av att de vill prova på något nytt.

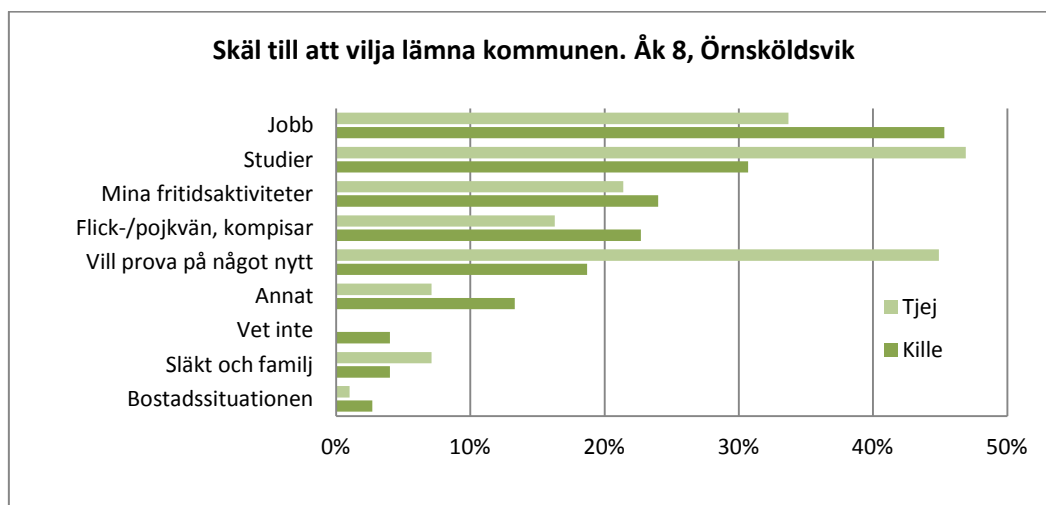
Ungdomar i åk 8 i kommunen har också fått frågorna om de tror att de kommer att flytta från kommunen de bor i och av vilken anledning i så fall. De som svarar att de tror de ska flytta är en mindre andel än det var bland gymnasisterna, 35 % av killarna och 45 % av tjejerna svarar detta. Skälen till att flytta har ett lika tydligt könsmonster bland högstadieungdomarna som bland gymnasisterna; flertalet killar tänker på jobb som anledningen till att flytta, medan de flesta tjejer nämner studier eller prova på något nytt. (Illustration 6.3 och 6.4.)

Illustration 6.3

Här kan vi se att mindre än hälften av tjejerna på högstadiet i Örnsköldsvik (45 %) har svarat att de kommer att lämna kommunen.

Illustration 6.4

Här kan vi bland annat avläsa att ca 19 % av killarna som säger att de kommer att flytta från kommunen, svarar att detta beror på att de vill prova på något nytt. Men samtidigt ser vi att så många som ca 45 % av tjejerna använt samma anledning.

Framtidsdrömmar för gymnasisterna

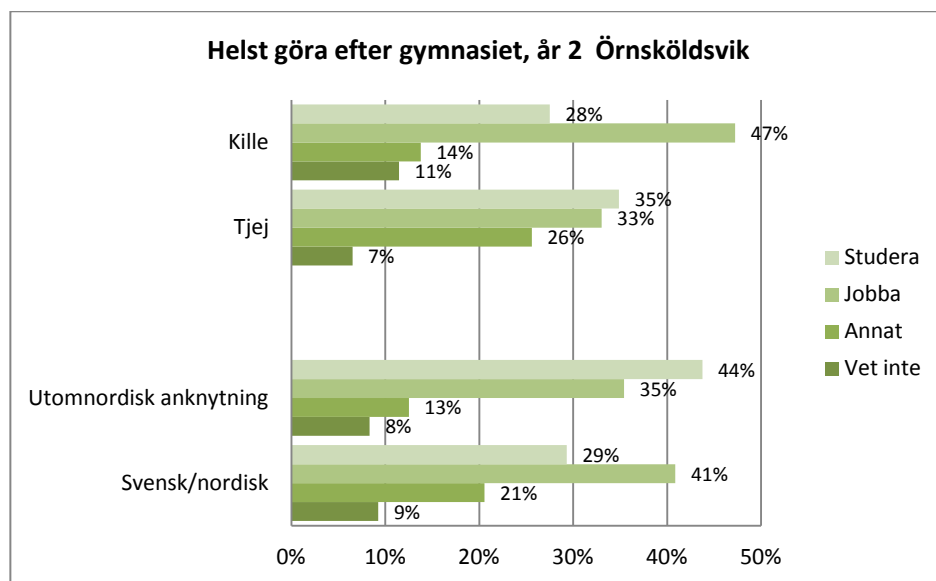
Ungdomarna som går år 2 och bor i kommunen har fått frågan om vad de helst vill göra efter gymnasiet. Här redovisar vi som ”studier” flera olika svarsalternativ, som högre utbildning i Sverige, utbildning utomlands eller folkhögskola. Som ”jobb” räknas både jobb i kommunen eller närliggande kommun, längre bort i

Sverige eller jobb utomlands. En mer nyanserad analys av detta kommer att göras i Lupp-rapporten om länet som publiceras hösten 2013.

Vi ser olika mönster i svaren från killar och tjejer, när det gäller vad de helst vill göra efter gymnasiet. Nämligen framgår det att 28 % av killarna vill fortsätta studera medan den andelen bland tjejerna är högre, 35 %. I stället vill 47 % av killarna börja jobba jämfört med 33 % av tjejerna. Bland killarna är det i stället betydligt mindre andel som svarar ”något annat” än det är bland tjejerna, 14 % mot 26 %. När det gäller ungdomar med en familjeanknytning utanför Norden, är det vanligaste att de helst vill fortsätta studera, som var svaret från 44 % av dem jämfört med 29 % bland de övriga gymnasieungdomarna (illustration 6.5).

Procenttalen kan till en del bero på tillfälligheter när det är så pass få som tillhör kategorin *utomnordisk anknytning*; de är 49 i gymnasiegruppen och 51 i åk 8 i kommunen. Men det är också ett tydligt resultat i länet som helhet att andelen som väljer högre studier som första framtidsval är betydligt högre bland dessa ungdomar än bland övriga.

Illustration 6.5

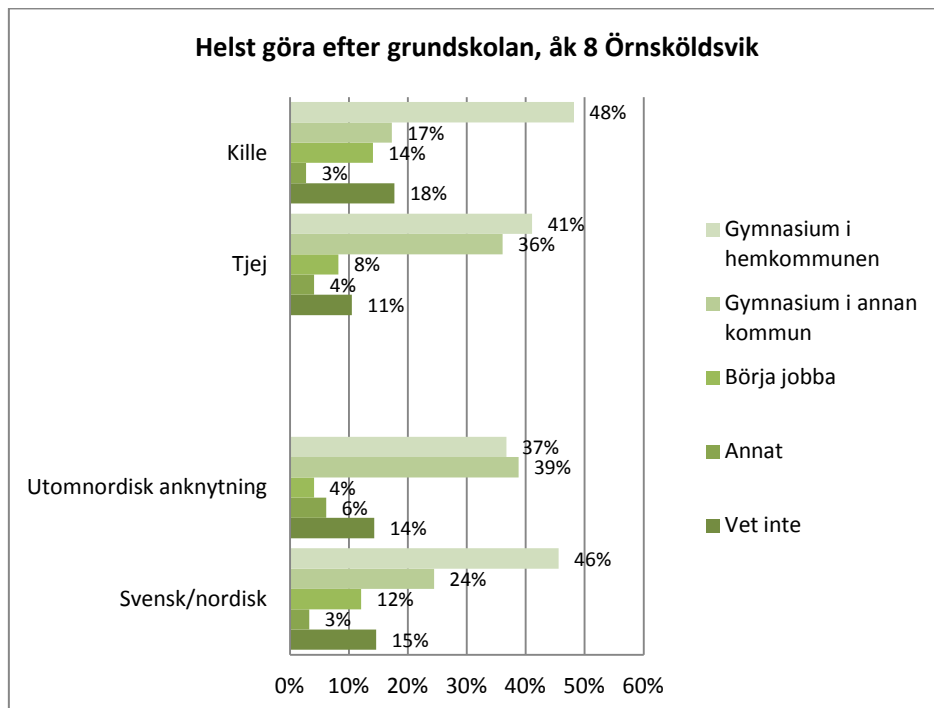

Vi ser t.ex. att 28 % av killar, 35 % av tjejer och 44 % av killar och tjejer med utomnordisk familjeanknytning som sätter studier som första val av vad de vill göra efter gymnasiet.

När det handlar om högstadieungdomars svar på frågan om vad de helst vill göra efter grundskolan, är alternativet att fortsätta till gymnasieskolan det absolut vanligaste svaret. Men svarsalternativ som ges i enkäten skiljer mellan om de helst går en gymnasieutbildning i den egna kommunen eller i en annan kommun. Vi ser i svaren att det är en stor övervikt bland killarna, 48 % mot 17 %, som helst vill gå i gymnasium i egna kommunen, medan det bland tjejerna är helt annorlunda. Ca 50 % av tjejerna säger att det de helst gör är att börja i gymnasium i en annan

kommun, medan 32 % svarar att de helst gör detta i den egna kommunen. Ungdomar med eller utan utomnordisk anknytning i åk 8 skiljer sig i viss mån åt i svaren på vad de helst gör efter grundskolan. En något större andel bland de med internationell familjeanknytning än bland de helsvenska vill gå i gymnasieskolan. Andelarna är där 76 % mot 70 % om man lägger ihop dem som väljer gymnasium i egna kommunen med de som väljer att söka sig till en annan kommun. Se illustration 6.6 för detaljer.

Illustration 6.6

Diagrammet visar bl.a. att det var drygt en tredjedel, 36 % av tjejerna i åk 8 i kommunen som svarar att det de helst ville göra efter grundskolan var att börja i gymnasium i en annan kommun.

Sammanfattning framtidsplaner

Många av ungdomarna i gymnasiet tror de kommer att flytta från kommunen för jobb, studier eller för att prova på något nytt. Men å andra sidan har många ungdomar i alla tider gjort det. Frågan är väl snarare om de kommer tillbaka till kommunen efter en period med studier och andra erfarenheter. Men största delen av dem i åk 8 som helst börjar gymnasiet när det är dags för det, säger att de ska göra det i en hemkommunen. I några av grannkommunerna vill många börja i ett gymnasium i en annan kommun. Vi har kallat detta gymnasiemigration.

Under mer än ett decennium har betydligt fler ungdomar i länet sökt sig bort än återvänt och det innebär att det nu är ett underskott på personer i åldrar omkring 20-40 år. Det saknas alltså personer i reproduktionen vilket gör att det också är

underskott på barn som är 0-10 år. De mindre kommunerna behöver säkert vara observanta på dessa fenomen, i den mån man kan göra något åt dem.

Får man gifta sig med vem man vill?

På senare år har det varit diskussion i frågan om unga kvinnor och män får lov att gifta sig med den de vill och i vilken utsträckning äktenskap är arrangeras. Det visar sig i enkätsvaren att väldigt få svarar ”nej” på frågan, men det är ett antal som svarar att det finns restriktioner, som etniska eller religiösa. Både kön och etnisk grupp är relevant att analysera separat när det gäller denna fråga, och eftersom det är så få som svarar annat än att de får gifta sig med vem de vill, så blir det omöjligt att göra sådana analyser på kommunnivå. En sammanställning av frekvenserna visar ändå att det mellan kommunerna varierar mellan 3,5 % och 6 % som svarar att de antingen inte får bestämma vem de ska gifta sig med eller att det finns restriktioner som nämndes ovan. Det är också ett antal som svarar att de inte vet och den andelen är ca 5 % bland gymnasieungdomarna i länet och 12 % bland högstadieungdomarna.

När länets svar samtidigt delas upp efter både kön och etnicitetsvariabeln, ser vi att 77 % av gymnasiekillarna och 83 % av gymnasietjejerna med familjeanknytning utanför nordnorden svarar att de får bestämma själva. Skillnaden mellan killar och tjejer förklaras av att det är något fler killar än tjejer som svarar att de inte vet och något fler som svarar att de inte får eller att det finns restriktioner.

Bland högstadieungdomarna är det alltså fler som svarar att de inte vet, men i övrigt är det 10 % av tjejerna och 11 % av killarna med utomnordisk anknytning i länet som svarar att de antingen inte får bestämma vem de ska gifta sig med eller att det finns restriktioner, t.ex. att de måste gifta sig inom en etnisk eller religiös grupp. Bland de övriga var motsvarande andelar 3 % respektive 5 %.

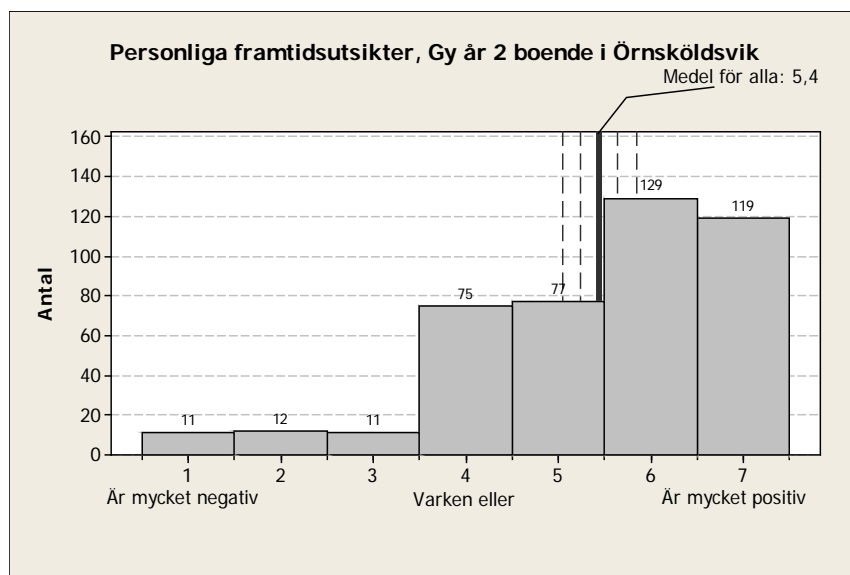
Om man i stället för den ovan använda etnicitetsvariabeln, använder födelse-land och för åk 7-9 i länet specialstuderar svaren i gruppen *födda utanför Europa*, är det 10 tjejer av 56 (18 %) liksom 10 killar av 69 (14 %) som svarar att *de inte får bestämma* eller att *det finns restriktioner*. Motsvarande andelar i gymnasieåldern är 6 av 44 tjejer (14 %) respektive 9 av 53 killar (17 %). En kontroll med hur svaren fördelas på denna fråga om man tittar samtidigt på alla kommuner i Sverige som deltog i Lupp 2012, visar att Västernorrland skiljer sig ganska markant från riket, där andelen gymnasietjejer som svarar att *de inte får bestämma* eller att *det finns restriktioner* är 28 % och för killarna 18 %. Bland högstadietjejerna är andelen 20 % och bland killarna 15 % räknat över de drygt 40 kommuner som deltog i Lupp i hela landet.

Framtidsutsikter

Ungdomarna har fått en fråga om hur de allmänt ser på framtiden för sin egen del. Den sjugradiga skalan som använts har etiketterna ”Är mycket negativ” respektive ”Är mycket positiv” på siffran 1 och 7, och mittpunkten, den neutrala positionen är då 4 och har etiketten ”Varken eller”. När vi ser på resultatet för gymnasieungdomar år 2, boende i kommunen, konstaterar vi att det är 173 av 215 dvs. 80 % som svarar 5, 6 eller 7, dvs. högre än skalans mittpunkt 4, vilket vi kan tolka som att fyra av fem har en optimistisk syn på sina egna framtidsutsikter (illustration 6.7). I länet sammantaget var motsvarande andel 77,5 %.

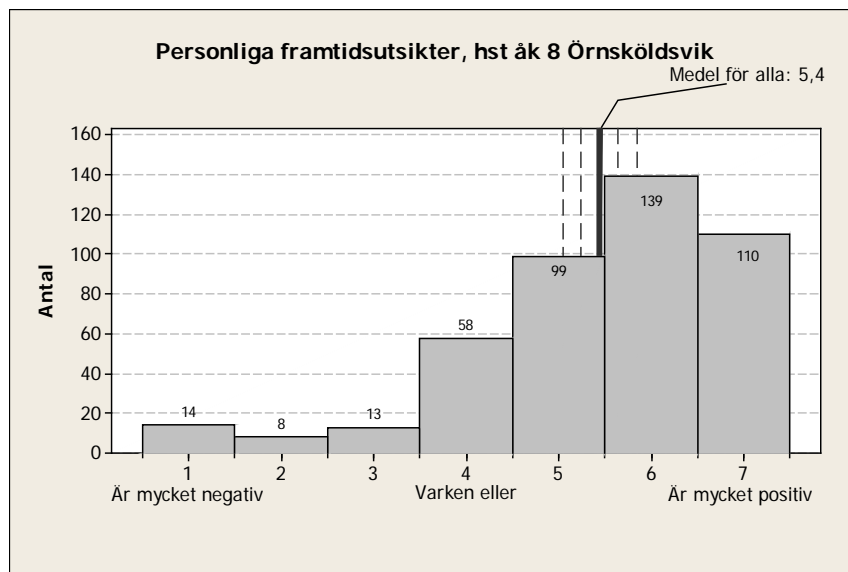
Med samma definition av optimism i åk 8 som i gymnasiet år 2, ser vi att andelen optimister i kommunens åk 8 är 71 %. Det kan jämföras med länets 77 % i åk 7-9. Hela fördelningen av svar ser vi i illustration 6.8. De två diagrammen kan också hjälpa till att visa resultat av en annan analys. Den analysen utnyttjar svaren på frågor om hur nöjd varje elev som deltar i undersökningen är med viktiga områden i sitt liv. Det gäller *skolsituationen*, *hälsan*, *ekonomin* och *relationerna med familj* och med *kompisar*. Vi tänkte det vore intressant att undersöka vilka av dessa faktorer som påverkar hur optimistiskt eleverna ser på sina egna framtidsutsikter. Ytterligare två faktorer som vi ville ha med i denna sambandsmodell var dels *kön*, dels en fråga om fysisk, psykisk eller medicinsk *funktionsnedsättning*.

Illustration 6.7

Det var 119 av gymnasisterna boende i kommunen som valde den mest positiva siffran för hur de allmänt såg på framtiden för egen del. Medelvärdet för kommunen var 5,4.

Illustration 6.8

I åk 8 var det 110 som valde den mest positiva siffran för de egna framtidsutsikterna. Medelvärde var 5,4 på den sjugradiga skalan.

Analysmodellen som vi använde var linjär regression, och med den får man här veta för en numerisk variabel, säg *nöjdhet med hälsan*, hur mycket högre (eller lägre) medelvärdet för *framtidsutsikter* är, om värdena på den variabeln – *nöjdhet med hälsan* - vore en enhet högre (eller lägre), t.ex. 4 i stället för 3, medan de andra variablerna inte ökar eller minskar. Analysen gjorde vi i enkätsvaren från länet som helhet, gymnasienivån för sig och grundskolenivån för sig.

Själva poängen med analysen är att ha flera förklaringsfaktorer samtidigt i modellen, så att betydelsen av en enskild faktor renodlas och hålls isär från de andra faktorerna. De måste alltså vara med samtidigt för att beräkningarna ska kunna hålla isär dem. Med den här ganska enkla statistiska modellen får vi reda på att *kön* och *kompisrelationer* inte har nämnvärd betydelse för hur ungdomarna ser på sina *framtidsutsikter*. Det är hur man svarat på frågorna om *nöjdhet med skolsituationen, hälsan, ekonomin, familjerelationerna* och frågan om *funktionsnedsättning*, som har betydelse. Ju nöjdare med dessa faktorer, desto högre medelvärde på framtidsutsikter, utom när det gäller funktionsnedsättning. De som har en funktionsnedsättning har en liten tendens till att svara lägre på skalan framtidsutsikter; deras medelvärde dras ner något av detta.

Med den modell som regressionsanalysen ger till resultat, kan vi sätta ett ungefärligt mått på hur stor betydelse – eller effekt – de olika faktorerna har. Tabellen (illustration 6.9) sammanfattar detta genom att ange hur mycket varje faktor betyder för hur en grupp elever i medeltal svarar på frågan om framtidsutsikter. Tabellen ska förstås på följande sätt: Grundnivån, som är 4,96 respektive 5,02, dvs. ca 5,0 för både åk 7-9 och gymnasisterna, är medelvärdet modellen ger för *framtidsutsikter* om man svarar mittenvärdet 3 på de femgradiga skalorna och inte har

funktionsnedsättning. För dem som i stället för 3 svarar 4 på *skolsituation*, ökar medelvärdet för *framtidssikter* med 0,28 respektive 0,31 för länets gymnasister och högstadielärover. På samma sätt ser vi att ett stegs högre svar på frågan om *hälsa* skulle ge en ökning med 0,19 respektive 0,21, ett steg högre på *familjerelationer* en ökning med 0,10 respektive 0,8, ett steg högre på *ekonomi* en ökning med 0,14 respektive 0,14.³⁰

När vi tänker på vilken effekt en funktionsnedsättning skulle kunna ha på hur man svarar på frågan om egna framtiden, gissar vi kanske att det kan vara en negativ effekt. Modellen visar på en sådan negativ effekt, i medeltal -0,17 respektive -0,20 för gymnasiet och högstadiet. För att få en uppfattning av om detta är stora eller små effekter, kan man göra följande tankeexperiment: Om bara 20 av 100 som rapporterat en funktionsnedsättning skulle svara endast ett steg lägre på skalan om framtidssikter, skulle effekten bli att medelvärdet var 0,20 lägre för dessa. Då skulle alltså 80 av 100 inte alls låta detta påverka framtidssiktterna.

I diagrammen för kommunens resultat på frågan om framtidssikter, har medelvärdet markerats och några linjer till vänster och till höger. Dessa linjer får symbolisera att olika grupper kan ha olika medelvärden beroende på hur de grupperar sig när det gäller svaren om skolsituation, hälsa, funktionshinder etc. (illustration 6.7 och 6.8).

³⁰ Ökningarna är genomsnittliga och inte för en elev. Och de gäller när värdet för *en* variabel ökar med en enhet givet att *de andra variablerna i modellen inte ändras*.

Illustration 6.9: Påverkan på *framtidssikter* av *funktionsnedsättning* och av hur nöjd man är med vissa förhållanden. Länet.

Gymnasiet år 1-3, länet			Grundskolan åk 7-9, länet		
Faktor	Effekt	Osäkerhet	Faktor	Effekt	Osäkerhet
(Grundnivå)	4,96	0,05	(Grundnivå)	5,02	0,11
Skolsituation (1 – 5)	0,28	0,03	Skolsituation (1 – 5)	0,31	0,04
Hälsa (1 – 5)	0,19	0,03	Hälsa (1 – 5)	0,21	0,04
Familjerelationer (1 – 5)	0,10	0,03	Familjerelationer (1 – 5)	0,08	0,04
Ekonomi (1 – 5)	0,14	0,03	Ekonomi (1 – 5)	0,14	0,03
Funktionsnedsättning (0/1)	- 0,17	0,08	Funktionsnedsättning (0/1)	- 0,20	0,08

Här ser vi t.ex. att de gymnasister i länet som svarat ett steg högre än andra på hur nöjda de är med sin hälsa (femgradig skala) men samma på de andra frågorna i listan, hade 0,19 högre i medeltal på svaret om framtidssiktterna. Bland högstadiungdomarna var motsvarande effekt nästan densamma, 0,21. Kompisrelationer och kön har tagits bort ur modellen eftersom de inte gjorde någon skillnad när det gäller svaren om framtidssikter, dvs. effekten var ungefär noll.

Det vi kan se av diagrammen över svaren på frågan om de egna framtidssiktterna är dels att en stor majoritet av kommunens ungdomar i gymnasiet år 2 och årskurs 8 har en optimistisk inställning när det gäller de personliga framtidssiktterna. Gymnasisterna ligger lite över länet och i åk 8 ligger de lite under länet i stort, när det gäller hur stor denna majoritet är. Men vi kan också se att det finns några få som verkligen ser negativt på sina framtidssikter, och det betyder att man inte kan sluta att söka efter dessa som skulle kunna behöva särskilt stöd i viktiga livs-områden.

Sammanfattning framtidssikter

I resultatet av sambandsanalysen, som redovisas i tabellen (illustration 6.9), ser vi att högre värden på svar om hur nöjd man är med sin *skolsituation*, sina *familjerelationer*, sin *hälsa* och sin *ekonomi* är positivt kopplade till *framtidssiktterna*. Och att svaret *ja* på frågan om man har en *funktionsnedsättning* är negativt kopplat till *framtidssiktterna*. För länet som helhet gäller att denna negativa koppling är så pass svag att den motsvarar att högst 20 % av dem som svarat att de har en funktionsnedsättning lät detta dra ner *högst ett skalsteg* på den sjugradiga skalan om framtidssikter.

Diskussion

Många ungdomar flyttar från hemorten och hemkommunen för att studera eller söka arbete. Det är också ett sätt att få nya erfarenheter och vidgade perspektiv på tillvaron. Att förmå utflyttade ungdomar att återvända kan i många fall vara en bättre strategi för kommunen än att försöka få dem att stanna kvar, med tanke på de möjligheter till personlig utveckling som det innebär att flytta till en annan plats för en period.

Två viktiga skäl till att återvända som många ungdomar anger är jobb och relationer till släkt och familj. Om man politiskt kunde påverka något av detta, t.ex. arbetsmarknaden, skulle det kanske vara en möjlig motåtgärd mot en alltför negativ balans när det gäller unga människors in- och utflyttning.

Ungdomars utflyttning från länet som inte återställs med återflyttning inom ett begränsat antal år, kan ha allvarliga följder för många kommuner, som vi sett speciellt tydligt under de senaste 10-15 åren. Länet som helhet har en brist på invånare i reproduktiv ålder jämfört med riket, dvs. den ålder man har när man i allmänhet skaffar barn. Det visar sig nu också i en motsvarande brist på barn i noll till tioårsåldern. Vi kan föreställa oss att vi kan gå en ogynnsam framtid till mötes, om denna obalans i ungas flyttande bort ifrån och tillbaka till kommunen fortsätter.

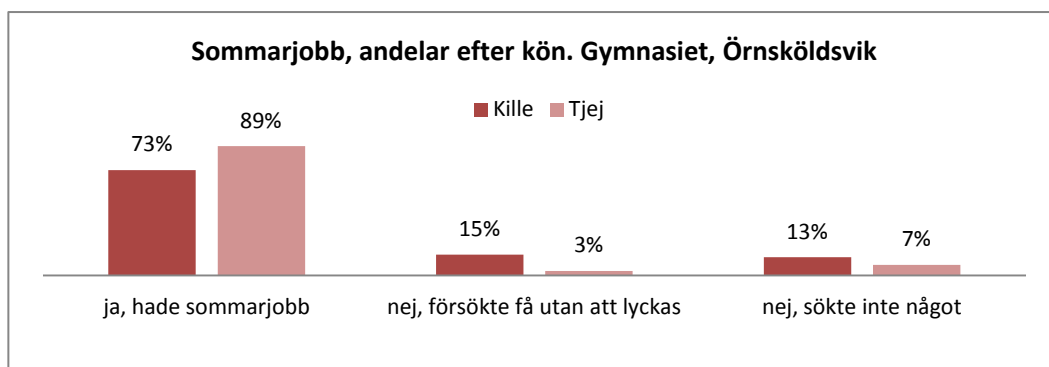
ARBETE

I enkäten har eleverna svarat på om de hade sommarjobb i somras och om de har ett extrajobb då de svarar på enkäten, vilket skedde under hösten 2012. Att ha ett sommarjobb kan vara ett bra sätt att bekanta sig på ett konkret sätt med arbetslivet. När det gäller extrajobb kan det både relateras till att bli bekant med vad det innebär att ha anställning, men det relaterar också till hur mycket fritid man har och hur ens ekonomi är under studietiden. Analyser av dessa sambandsmekanismer som går på tvären mellan enkätens områden kommer dels att redovisas i de slutliga kommunrapporterna, dels i den länsövergripande rapport som ska vara klar i höst.

Sommarjobb

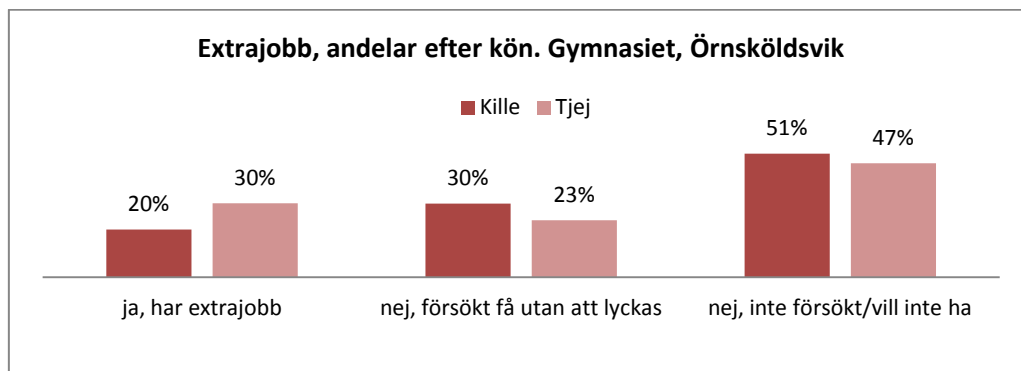
Det var drygt 70 % och nästan 90 % av killarna respektive tjejerna bland gymnasieungdomarna boende i Örnsköldsvik som hade haft sommarjobb månaderna innan höstterminen 2012, då enkätundersökningen gjordes. Skillnaden mellan killar och tjejer var stor jämfört med resten av länet. När det gäller extrajobb under terminen är det också skillnad mellan könen. Det är färre killar än tjejer som svarat att de hade extrajobb och fler killar än tjejer som misslyckats med att få ett sådant. (Illustration 7.1 och 7.2).

Illustration 7.1

Bland gymnasieeleverna i Örnsköldsvik uppgav bl.a. 72,9 % av killarna att de hade sommarjobb sommaren 2012.

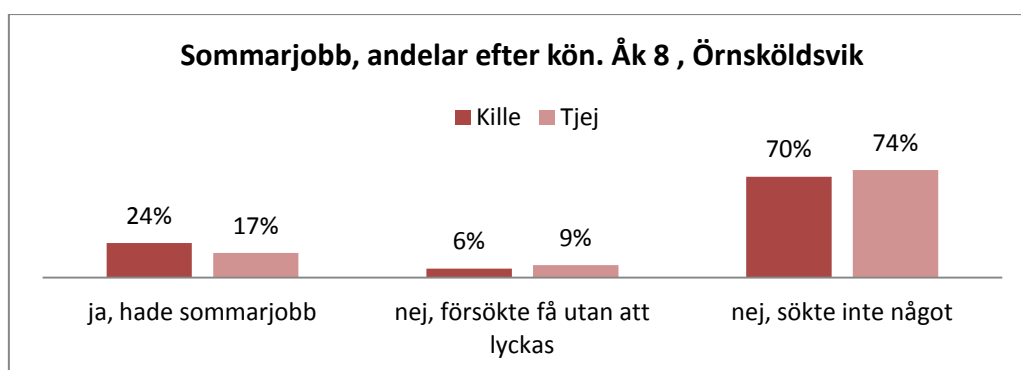
Illustration 7.2

När det gäller extrajobb i Örnsköldsvik ser vi bl.a. att 30,2 % av tjejerna i gymnasiets år 2 svarat att de har ett extrajobb.

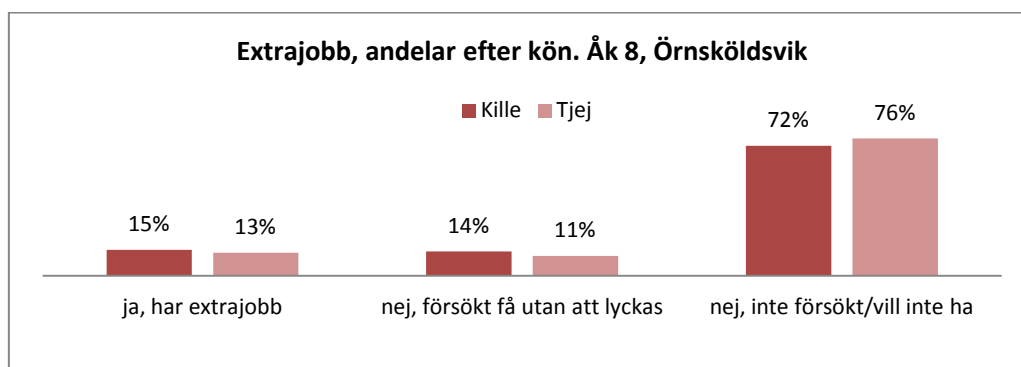
Bland eleverna i åk 8 var det inte alls lika vanligt som bland gymnasisterna att de haft sommarjobb eller hade extrajobb under terminen. Det var inga större skillnader mellan killar och tjejer i den åldersgruppen. (Illustration 7.3 och 7.4.)

Illustration 7.3

Här kan vi bl.a. se att 24 % av killarna på högstadiet i Örnsköldsvik svarat att de hade sommarjobb sommaren 2012.

Illustration 7.4

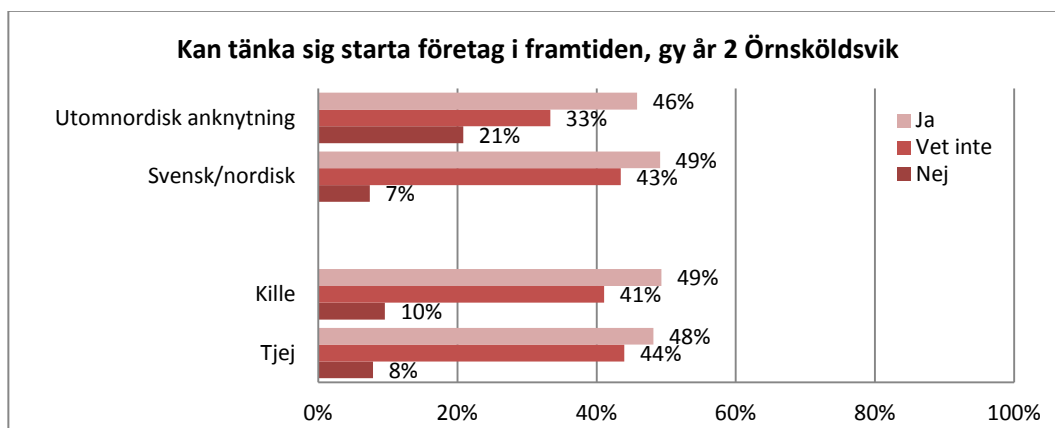
Här ser vi t.ex. att 11 % av tjejerna i åk 8 i Örnsköldsvik svarat att de sökt extrajobb utan att lyckas få anställning.

Starta eget

Viljan att starta företag har betydelse för utveckling och tillväxt i en region och i en kommun, och det har diskuterats ganska mycket under många år hur stor andel av nya företag som startas av kvinnor och av män. Det har också framgått att invandrare i Sverige i ganska stor utsträckning driver egna företag i Sverige. Med den bakgrunden kan det vara av intresse att undersöka attityderna till att starta eget bland ungdomarna och jämföra killar med tjejer men även jämföra dem som har en familjeanknytning utanför Norden med dem som varken själva är födda utanför Norden eller har någon förälder som är det.

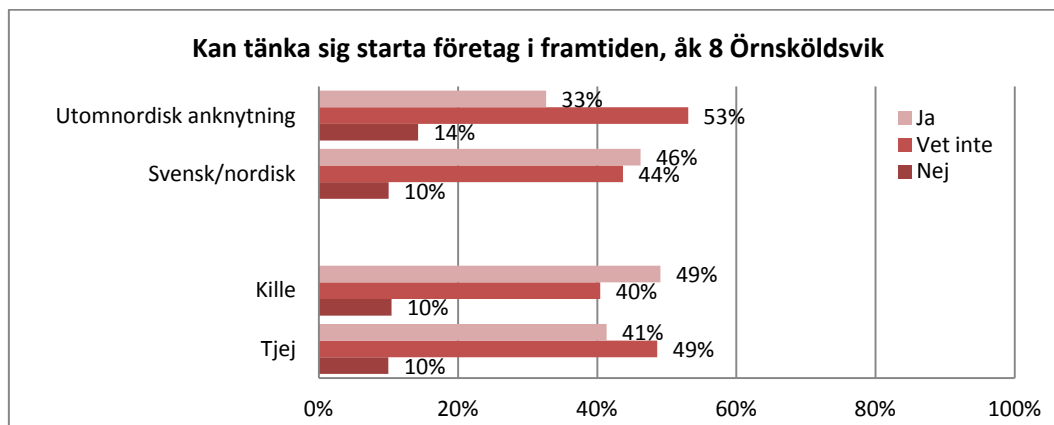
I kommunen bland gymnasister i år 2 är det 49 % av killarna och 48 % av tjejerna som svarar ”ja” på frågan om att starta eget företag i framtiden. Det är lägre än i länet som helhet, där motsvarande andelar är 59 % respektive 54 %. Bland killar och tjejer tillsammans som har utomnordisk anknytning är andelen i Örnsköldsvik 46 % (illustration 7.5 och 7.6). Eftersom dessa är ganska få, kan procenttalet delvis bero på tillfälligheter om vilka som deltar just detta år. I länet är andelen i denna grupp som svarar att de kan tänka sig starta företag 59 %.

Illustration 7.5

Vi ser t.ex. att 49 % av killarna och 48 % av tjejerna i kommunen som går år 2 i gymnasiet, svarar att de kan tänka sig att starta eget företag i framtiden.

Illustration 7.6

Här kan vi se att andelen tjejer i åk 8 i kommunen som svarar att de kan tänka sig starta företag i framtiden är 41 %. Bland tjejer och killar med utomnordisk familjeanknytning, är andelen lägre: 33 %. För hela länet är båda dessa andelar 47 %.

När det gäller hur svaren faller i högstadiegruppen, ser vi att det är betydligt större andel bland de med utomnordisk anknytning som svarar att de inte vet och därmed är det också lägre andel som svarar ”ja” på frågan om att starta företag: 33 %. Det är en ovanligt låg andel jämfört med andra kommuner eller länet. Vi ser att andelen tjejer som svarar ”ja” är lägre än andelen killar, 41 % mot 49 %. (Illustration 7.6).

Sammanfattning arbete

Vi kan se att inställningen till att ha sommarjobb, extrajobb och till att starta eget företag i framtiden inte skiljer sig åt på något systematiskt sätt mellan killar och tjejer i kommunen. Det kan vara intressant att konstatera detta eftersom frågan om hur stor andel av nystartade företag som haft män eller kvinnor som ledare har varit en fråga som gett upphov till ett stort antal projekt i flera av länets kommuner som haft till syfte att öka andelen nystartade företag med en kvinna som företagsledare. Men det går utanför den här rapporten att försöka hitta eventuella kopplingar mellan dessa två perspektiv, varför vi får lämna detta till ett annat tillfälle.

SKOLA

Skolan är en viktig institution för ungdom. Det enkla påståendet rymmer flera dimensioner. En tolkning av meningen är att skolan ger förutsättningar för att nå de grundläggande kunskaper som är nödvändiga för en individs samhälls- och yrkesliv (räkna, läsa, skriva). En annan tolkning är att skolan är viktig för att säkerställa individens konkurrenskraft i att gå vidare till högre studier. En tredje tolkning är att skolan är viktig för forandet av socialt liv.

Inledning

John Dewey, amerikansk progressivistisk utbildningsfilosof och känd för sin idé om 'learning by doing', skrev redan 1897³¹ i sitt pedagogiska charta att "I believe that the school is primarily a social institution. Education being a social process... I believe that education, therefore, is a process of living and not a preparation for future living". Detta leder Dewey till slutsatsen att "I believe, finally, that the teacher is engaged, not simply in the training of individuals, but in the formation of the proper social life".

Deweys påståenden är samtidigt inspirerande och utmanande. Utmanande i meningen att skolan har ett stort ansvar att axla, och stora möjligheter att vara ett levande föredöme för de unga. Dewey får även stöd av Västernorrlands ungdomar i att undervisningens och lärarens betydelse för bedömningen av skolsituationen är hög. Frågan är då hur eleverna uppfattar sin skola och möjligheten att påverka sin vardag i skolan. Det är vad detta kapitel kommer att handla om.

För rapporteringen av elevernas svar om sin skola redovisar vi för både åk 8 och gymnasiet år 2 resultaten efter vilken kommun deras skola tillhör. I andra kapitel i rapporten har vi redovisat gymnasiet resultat efter boendekommun, som beskrivits i rapportens inledning.

Vi har valt att redovisa analyser av svaren om mobbning, främlingsfientlighet, sexuella trakasserier, våld och lika villkor mellan flickor och pojkar. Vi ser dessa

³¹ Dewey, J; My pedagogical charta, 1897

som kvalitetsindikatorer som kan jämföras mellan skolor och kommuner. Vi ser också samband mellan andra frågor om kvalitet i skolan, t.ex. vad eleverna tycker om undervisningen, lärarna, skolbiblioteket, skolmiljön och skolhälsovården å ena sidan och svaren på en fråga om hur nöjda de är med sin skolsituation å den andra.

Oönskade handlingar

Frågor om t.ex. främlingsfientlighet, sexuella trakasserier och lika villkor är frågor om mänskliga rättigheter. Ungdomarna har fått svara hur bra eller dåligt det stämmer att mobbning, främlingsfientlighet etc. är ett problem i deras skola. Gymnasieskolorna i Örnsköldsvik, kan här jämföras med kommunens och länets genomsnittssiffror. Vi ser att det är fler på Parkskolan än på Nolaskolan som svarar att det finns problem av dessa slag. Annars så ser vi att genomsnittligt för Örnsköldsviks kommun är det ungefär samma nivå som i länet som helhet på dessa indikatorer. Detaljerna redovisas i tabellen i illustration 8.1.

Illustration 8.1: Andel som instämmer med påståendena, Örnsköldsvik 2012, Gy år 2

Indikator	Nolaskolan	Parkskolan	Örnsköldsvik	Länet
Mobbning är ett problem i skolan	6 %	10 %	8 %	7 %
Främlingsfientlighet är ett problem	3 %	12 %	8 %	9 %
Sexuella trakasserier är ett problem	3 %	6 %	4 %	4 %
Våld är ett problem i skolan	3 %	7 %	5 %	4 %

Vi ser t.ex. att endast 6 % av eleverna i år 2 på Nolaskolan svarade att de tycker mobbning är ett problem vid skolan.

Tabellerna som sammanfattar svaren från åk 8 visar ganska varierande siffror, både inom en skola och mellan skolor. Det är inte samma låga siffror som de från gymnasiet år 2. Jämfört med siffrorna för länet kan man se att det endast är Ängets skolan som ligger lite högt. Mer detaljerad information finns i de två tabellerna i illustration 8.2.

Illustration 8.2: Andel som instämmer med påståendena, Örnsköldsvik 2012, åk 8

Indikator	Alne- skolan	Bjästa- skolan	Bredbyn- skolan	Gene- skolan	Höglands- skolan
Mobbning är ett problem i skolan	6 %	14 %	16 %	14 %	10 %
Främlingsfientlighet är ett problem	0 %	7 %	13 %	12 %	7 %
Sexuella trakasserier är ett problem	6 %	6 %	8 %	10 %	7 %
Våld är ett problem i skolan	11 %	10 %	6 %	6 %	14 %

Indikator	Sörliden- skolan	Skälevad- skolan	Ängets- skolan	Örnskölds- vik	Länet
Mobbning är ett problem i skolan	17 %	20 %	25 %	17 %	19 %
Främlingsfientlighet är ett problem	10 %	17 %	15 %	11 %	12 %
Sexuella trakasserier är ett problem	4 %	10 %	6 %	9 %	10 %

Våld är ett problem i skolan	10 %	6 %	15 %	9 %	13 %
------------------------------	------	-----	------	-----	------

Vi ser t.ex. att 10 % av eleverna i åk 8 i Skälevadskolan svarade att sexuella trakasserier var ett problem, vilket var samma andel som för hela länet.

Lika villkor

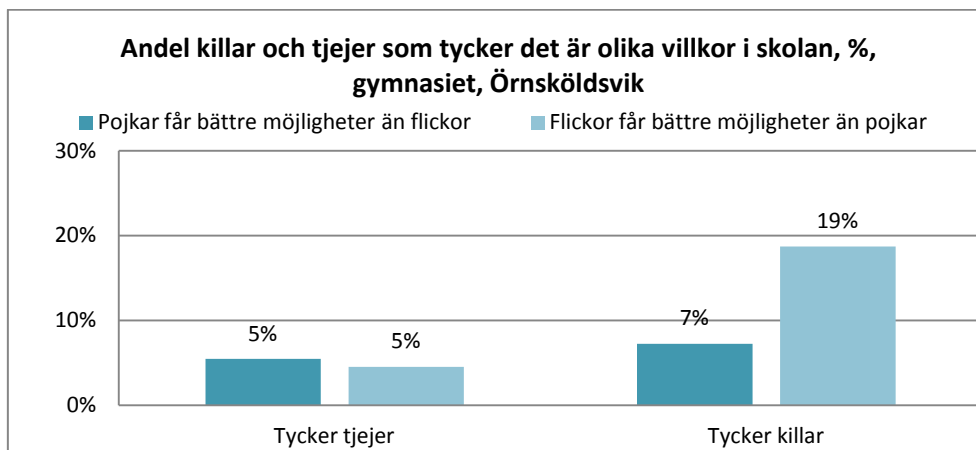
Två frågor i luppenkäten ger svar på om eleven *inte* tycker att det är lika villkor med avseende på kön. Ena frågan, gäller om det stämmer med deras uppfattning att flickor får bättre villkor än pojkar och den andra om det motsatta stämmer, att pojkar får bättre villkor än flickor. Vi redovisar hur många procent av svaren på vardera frågan som är att detta stämmer mycket bra eller ganska bra. Övriga svarsalternativ var ”stämmer ganska dåligt”, ”stämmer mycket dåligt”, stämmer varken bra eller dåligt” och ”vet inte”. Genom att dessutom separera tjejernas och killarnas svar från varandra får vi en ganska nyanserad bild av läget när det gäller uppfattningen om det råder lika villkor. Och om det inte gör det, vilket kön uppfattas som missgynnat respektive gynnat.

I illustrationerna 8.3 och 8.4 här nedanför kan vi se ett mönster i gymnasiets år 2 som överensstämmer med länets, skillnaden är bara marginell. Den ganska stora grupp killar som upplever att flickor får bättre möjligheter än pojkar motsvaras inte av en motsvarande grupp tjejer. I siffror är det bara 5 % av tjejerna i gymnasiets år 2 som svarar att pojkar får bättre möjligheter, medan motsvarande för killarna är 19 %.

I högstadiets åk 8 är det nästan lika många av tjejerna som tycker att killar får bättre förutsättningar i skolan som motsvarande andel av killarna. I detta avseende avviker faktiskt Örnsköldsvik från länet, där det bara är 3 % av tjejerna som svarar att pojkar får bättre förutsättningar än flickor. (Illustration 8.4.)

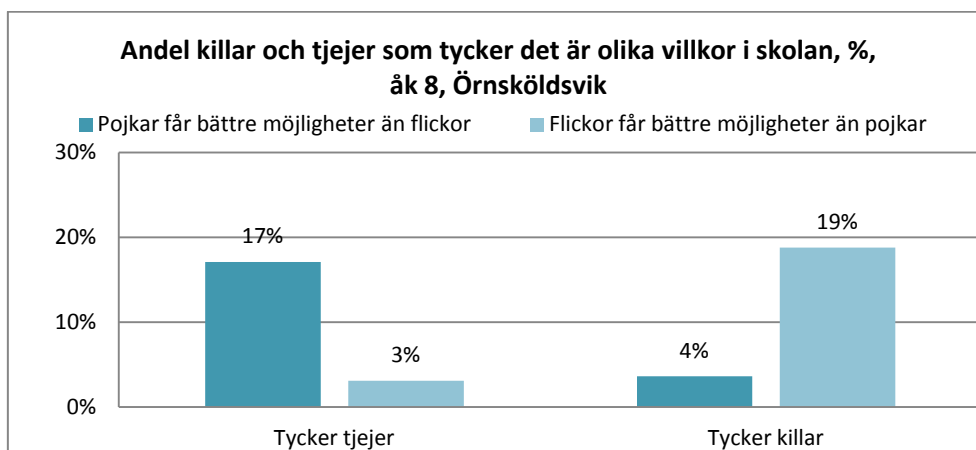
För att göra denna analys på skolnivå har vi satt gränsen *minst 60 enkätsvar* från skolan. Vi tittar alltså bara på de större skolorna för att se de mer lokala förhållandena när det gäller *lika villkor*. Detta för att resultaten ska vara någorlunda stabila och inte bara spegla tillfälligheter.

Illustration 8.3

Vi ser t.ex. att 19 % av killarna i gymnasiet åk 2 i Örnsköldsvik tycker att flickor får bättre möjligheter än pojkar i skolan.

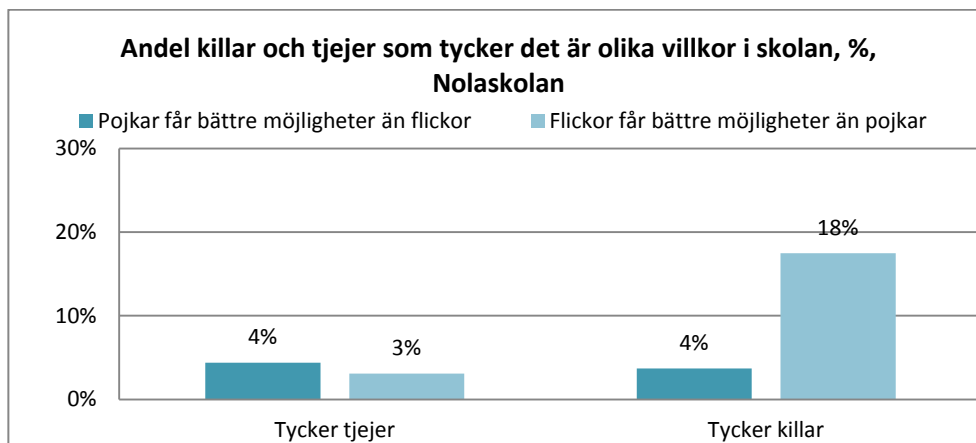
Illustration 8.4

Vi ser t.ex. att 17 % av tjejerna i åk 8 i Örnsköldsvik tyckte att pojkar får bättre möjligheter än flickor i skolan.

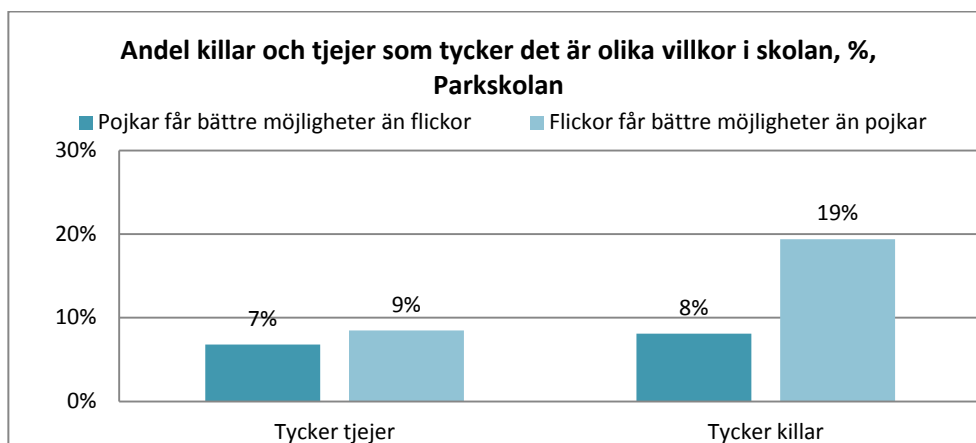
Vi kan jämföra enkätsvaren från elever i år 2 mellan Nolaskolan och Parkskolan. Mönstret är nästan detsamma i resultatet från de två skolenheterna. Enda skillnaden är att det är något större andel av eleverna på Parkskolan än på Nolaskolan som rapporterar att de tycker det är olika villkor mellan pojkar och flickor. På båda enheterna är den dominerande kategorin killar som tycker att flickor *får bättre möjligheter än pojkar*. På Parkskolan är det 19 % av killarna och 9 % av tjejerna som har den uppfattningen. Eftersom det inte är stora skillnader i svaren mellan skolorna, överensstämmer resultaten för både Nolaskolan och Parkskolan med det totala för kommunen.

Illustration 8.5a

Vi ser t.ex. att 4 % av tjejerna i år 2 i Nolaskolan tycker att pojkar får bättre möjligheter än flickor i skolan.

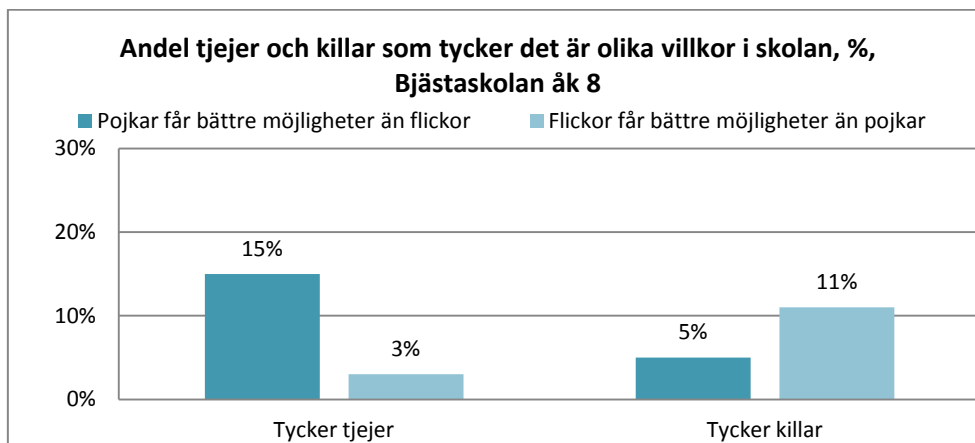
Illustration 8.5b

Vi ser t.ex. att 19 % av killarna i år 2 i Parkskolan tycker att flickor får bättre möjligheter än pojkar i skolan.

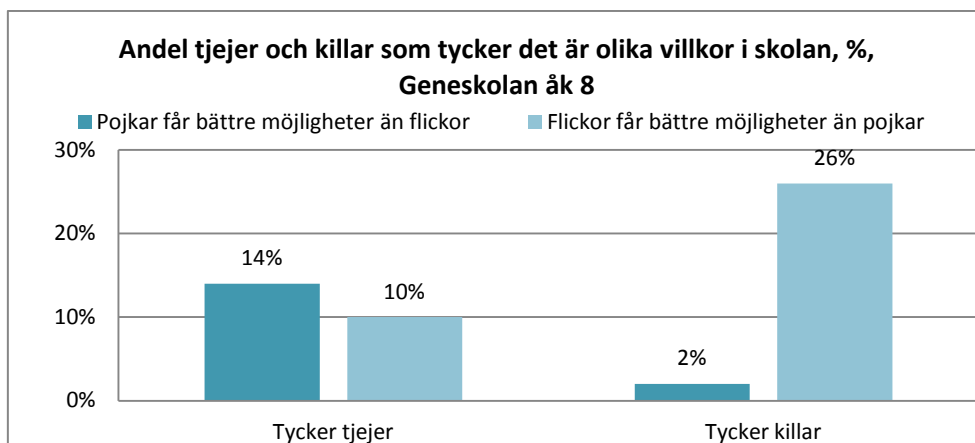
När det gäller de två största skolorna med elever i åk 8, ser vi en påtaglig skillnad mellan dem. På Bjästaskolan kan vi se en polarisering som inte motsvaras av vad totala resultatet för kommunen eller för länet visar upp. En ganska stor del av tjejerna, 15 %, svarar där att pojkar ges bättre förutsättningar i skolan, medan en nästan lika stor del av killarna, 11 %, tycker precis tvärtom. Tjejerna som rapporterar olika villkor är också ganska eniga, en stark övervikt anser att pojkar får bättre förutsättningar. När vi tittar på resultatet från Geneskolan är det annorlunda. Där är tjejerna kluvna mellan att pojkar eller flickor gynnas. I stället är det en stor andel av killarna som samstämmigt rapporterar att flickor gynnas i skolan. Det är 26 % av killarna som tycker det jämfört med att bara 2 % tycker att pojkar ges bättre möjligheter.

Illustration 8.6a

Vi ser t.ex. att 15 % av tjejerna i åk 8 i Bjästaskolan tycker att pojkar får bättre möjligheter än flickor i skolan.

Illustration 8.6b

Vi ser t.ex. att 26 % av killarna i åk 8 i Geneskolan tycker att flickor får bättre möjligheter än pojkar i skolan.

Sammanfattning lika villkor

Vi har sett att det är ett stort antal killar i Örnsköldsviks gymnasieskolor år 2 som har uppfattningen att *flickor får bättre villkor än pojkar* i skolan, betydligt fler än de killar som tycker tvärtom. Det är i själva verket 19 % av killarna i gymnasieskolan som tycker detta. Bland tjejer är det en lika liten andel som tycker att *flickor får bättre möjligheter än pojkar* som tvärtom. Det är 5 % av tjejerna som svarar det ena och 5 % det andra. Situationen är ungefär som i hela länet.

Om man ser till de enskilda gymnasieskolorna är mönstret i stort set lika mellan de två skolorna, så ingen av dem avviker särskilt mycket från den bild vi får av gymnasieskolornas sammanslagna resultat.

I åk 8 kan situationen beskrivas som att det både är ett ganska stort antal killar, 23 %, och ett ganska stort antal tjejer, 20 %, som anser att villkoren i skolan är

olika när pojkars och flickors möjligheter jämförs. En stor majoritet av dessa killar anser att flickor gynnas i skolan och en lika stor majoritet av dessa tjejer anser det motsatta. Vi kan beskriva det som en polariserad situation. En sådan situation kan vi bara hitta på någon enstaka skola i hela länet och inte i någon annan kommun som helhet. Så vi kan påstå att den är anmärkningsvärd.

När vi undersökt resultatet för de två största skolorna ser vi det vi kallat för polarisering både på Bjästaskolan och Geneskolan, men en avvikelse man kan lägga märke till är att det vid Geneskolan är en särskilt hög andel av killarna som svarar att flickor får bättre möjligheter än pojkar och att det är en mycket stor samstämmighet om detta bland de killar som svarar att det är olika villkor.

Kanske man kan förstå något av skillnader mellan enskilda skolor om man känner skolorna inifrån. Men trots skillnader är ett övergripande mönster gemensamt för gymnasieskolorna, nämligen att den största kategorin i varje diagram är andelen killar som tycker flickor får bättre möjligheter än pojkar, medan högstadieskolorna ger ett mer polariserat resultat.

Elevernas inflytande i skolan

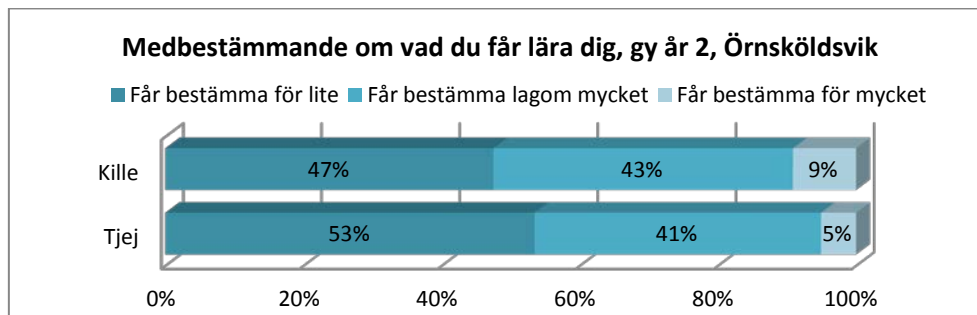
Många elever blir motiverade i skolarbetet av att de får ha inflytande över vad och hur de ska lära sig mm. medan andra kanske inte vill eller inte har förmågan att avgöra sådant, utan kanske hellre överlåter detta till skolan eller läraren. En del frågor om elevers inflytande kan gälla individuella processer i skolan, andra kan gälla kollektiva processer. Man kanske också kan säga att det i skolan kan behövas en jämvikt mellan rutiner och flexibilitet, mellan obligatoriskt och valbart. När det gäller arbetsformer är individuella lärstilar kanske också ett relevant begrepp i frågan om inflytande.

I enkäten har ungdomarna svarat på frågor om hur mycket de som elev VILL respektive FÅR vara med och bestämma om följande områden: *vad de får lära sig* och *hur, skolmiljön, läxorna, proven, schemat* mm. Här redovisar vi svaren på frågorna om VAD och HUR de får lära sig det som skolan handlar om. De som gett samma svar på hur mycket de VILL som på hur mycket de FÅR vara med och bestämma i en fråga, har vi redovisat som att de *får bestämma lagom mycket*. Då kan det vara så att några av dessa på båda frågorna svarat *väldigt mycket* medan andra på båda svarat *ganska lite* osv.

Resultaten för kommunen visar i stort att ungefär hälften av eleverna tycker de får vara med och bestämma för lite om flera saker i skolan. I vissa fall är det mer än hälften. Det är genomgående en större andel av tjejerna, 55 % till 60 %, än av killarna, runt 50 %, som svarar detta i hela länet.

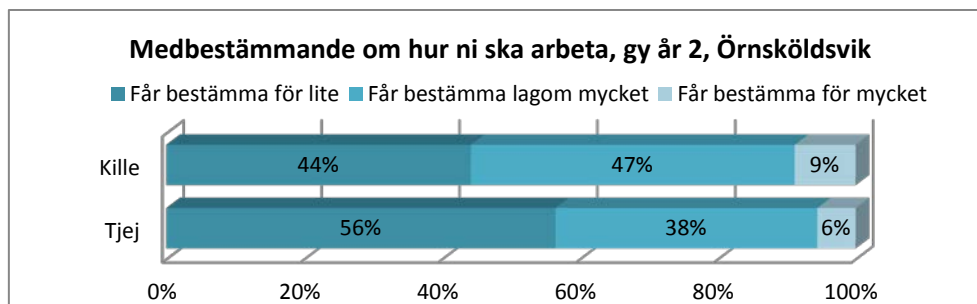
I Örnsköldsvik är det bland tjejerna ca 55 % i gymnasiet och ca 65 % i åk 8 som svarar detta. Bland killarna är det ca 45 % - 50 %, lika i gymnasiet år 2 som i åk 8 (illustration 8.7 – 8.10). När det gäller medbestämmande om *vad man får lära sig* är i det mindre än hälften, 41 % av tjejerna och 43 % av killarna i gymnasiet som svarar att de FÅR bestämma i samma utsträckning som de VILL (illustration 8.7). Där skiljer det obetydligt i andelar mellan könen. Men bland tjejer i åk 8 är det bara 30 % som svarar detta jämfört med 45 % av killarna (illustration 8.9).

Illustration 8.7

Vi ser t.ex. att drygt hälften av tjejerna (53 %) i kommunens gymnasium år 2, svarar att de får bestämma för lite över vad de får lära sig i skolan. Knappt hälften av killarna (47 %) tycker likadant.

Illustration 8.8

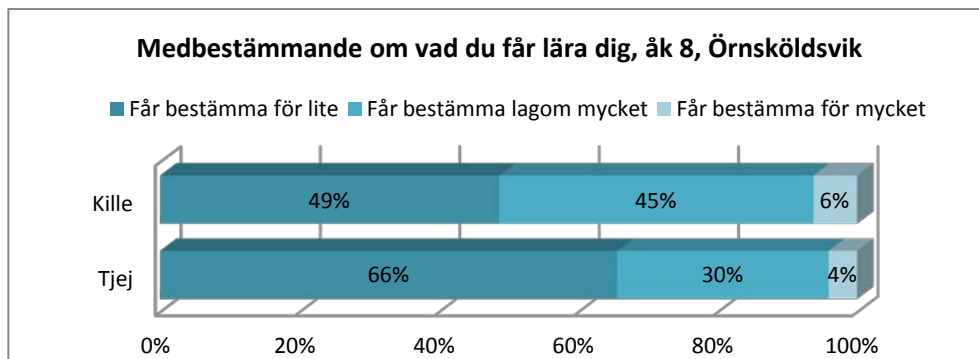
Det är 47 % av killarna och 38 % av tjejerna som svarar att de får bestämma *lagom mycket*. Några av dessa svarade att de FÅR bestämma *ganska lite* och likaså att de VILL bestämma *ganska lite*, andra svarar att de både FÅR och VILL bestämma *ganska mycket*, *väldigt mycket* osv. Alltså det är de som får bestämma så mycket som de vill om detta.

För högstadiungdomarna visar analysen att bara ca 4 till 7 % svarar att de får bestämma mer än de skulle vilja. Av gymnasisterna är denna andel obetydligt större. Om man ändå ska tänka på dessa elever kanske det kunde finnas en risk för överkrav i medbestämmande när det gäller ett mindre antal elever som i stället kanske skulle behöva ha en tydligare struktur att förhålla sig till.

Skillnaden mellan andelen tjejer och andelen killar som tycker de får bestämma för lite är på gymnasiet störst på frågan om att bestämma *hur man ska arbeta*, men i åk 7-9 är skillnaden stor i svarsandelar mellan könen, både när det gäller *vad man får lära sig* och *hur man ska arbeta*. Men det är inte troligt att man behöver

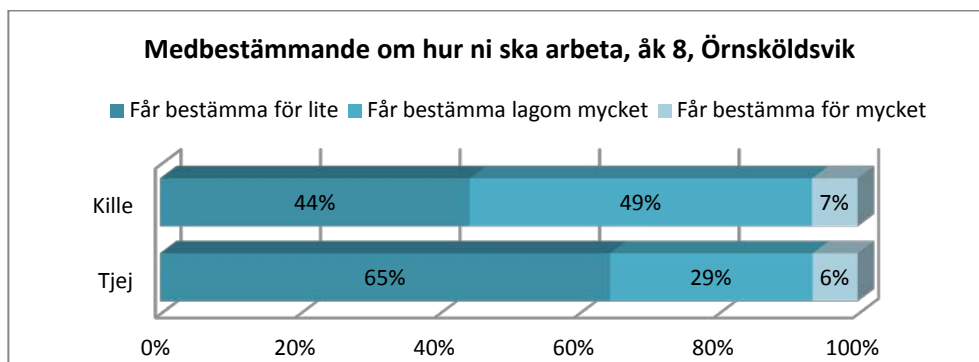
se skillnaden mellan åldrarna eller mellan könen som någon viktig faktor. Snarare kan man fundera på hur individualisering eller förändring i klassrumsarbetet kan påverka den här situationen, och vad som är önskvärt att uppnå.

Illustration 8.9

Nästan hälften av killarna (49 %) och 2/3 av tjejerna (66 %) tycker att de får bestämma för lite om vad de får lära sig i skolan i åk 8.

Illustration 8.10

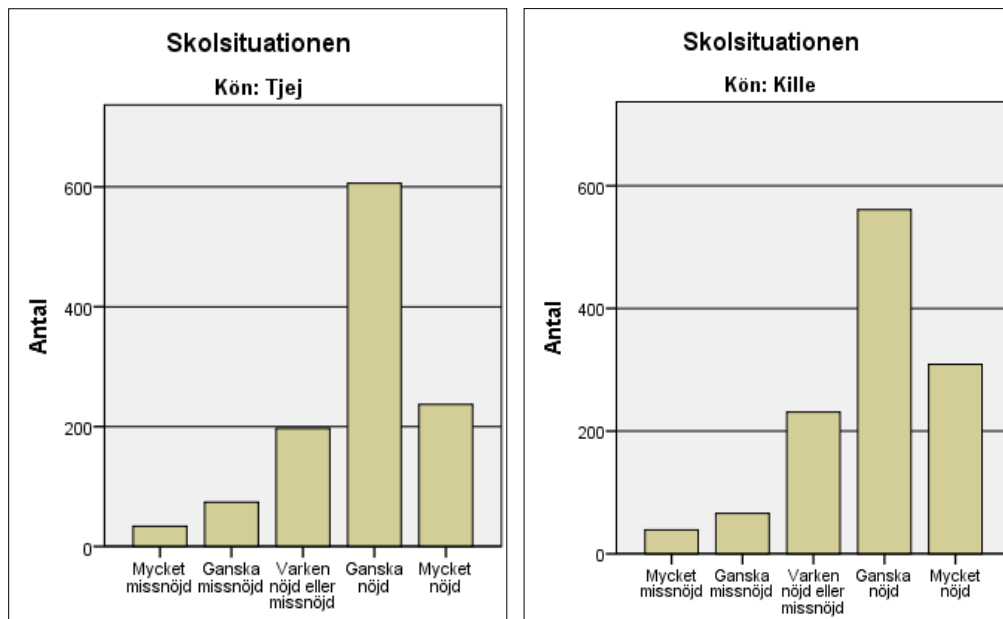
Här ser vi t.ex. att 6 % av tjejerna och 7 % av killarna i åk 8 svarade att de fick bestämma mer än de ville om arbetsformerna i skolan.

Vad påverkar nöjdhet med skolsituationen?

Analyserna i det här avsnittet handlar om hur ungdomarna svarat på frågor om hur bra eller dåligt de tycker om vissa funktioner eller processer på skolan, och vilka av dessa som spelar roll för hur nöjda de är med sin allmänna skolsituation. Funktionerna och processerna som prövats är *undervisningen, lärarna, möjligheten till extra hjälp, tillgången till datorer, skolhälsovården, skolbiblioteket, skolmiljön och skolmaten*. Analyserna, som gjorts var för sig för tjejer och killar, visar vilket som spelar större respektive mindre roll för dem när det gäller hur de ser på sin skolsituation. Gymnasieskolan med hela länet sammanslaget analyseras för sig och åk 7-9, hela länet, för sig. Anledningen till att vi slår ihop kommunerna och studerar data för länet för att analysera svaren på frågan om skolsituation, är att vi utgår från att sambandsmönstren och mekanismerna som skapar sambanden är

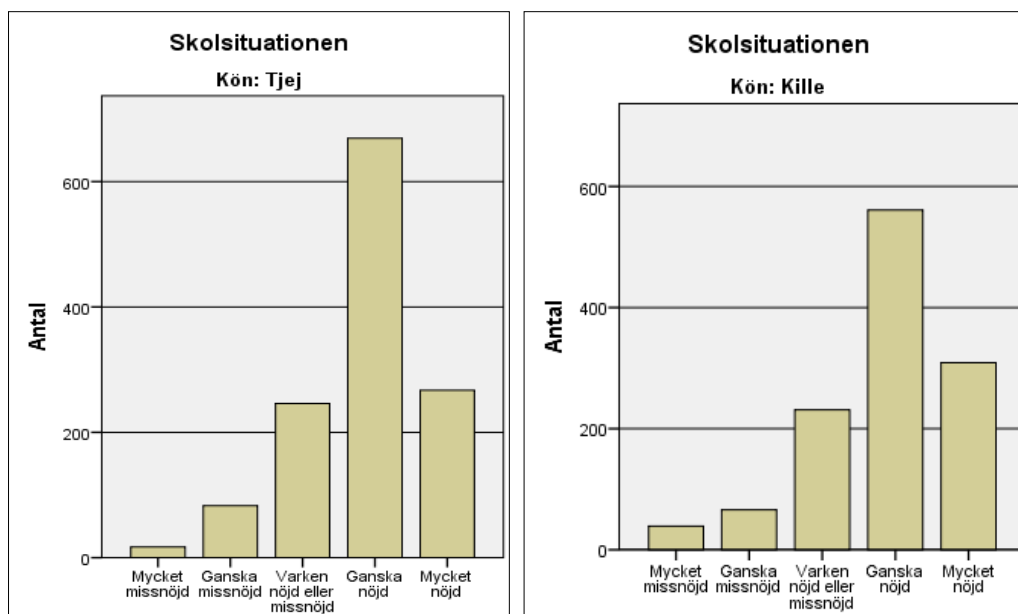
ganska generella bland ungdomarna och att vi då kan utnyttja det större underlaget för att få mer stabila resultat som inte är så känsliga för tillfälligheter och slump.

Illustration 8.11: Elevernas bedömning av sin skolsituation. Gy år 1-3, länet

Vi ser t.ex. att drygt 600 tjejer i gymnasiet år 1-3 i länet, något fler än killarna, svarar att de är *ganska nöjda* med skolsituationen medan något färre tjejer än killar svarar att de är *mycket nöjda*.

Illustration 8.12: Elevernas bedömning av sin skolsituation. Åk 7-9, länet

Bland högstadiungdomarna i länet ser vi samma mönster som i föregående diagram, dvs. att bland killarna är det fler än bland tjejerna som svarar att de är *mycket nöjda* med sin skolsituation.

Illustration 8.11 visar hur svaren på frågan om skolsituationen fördelar sig över den femgradiga skalan bland gymnasieskolans elever. Fördelningen i åk 7-9 var snarlik (illustration 8.12). I båda fallen var det något högre andel bland tjejer än

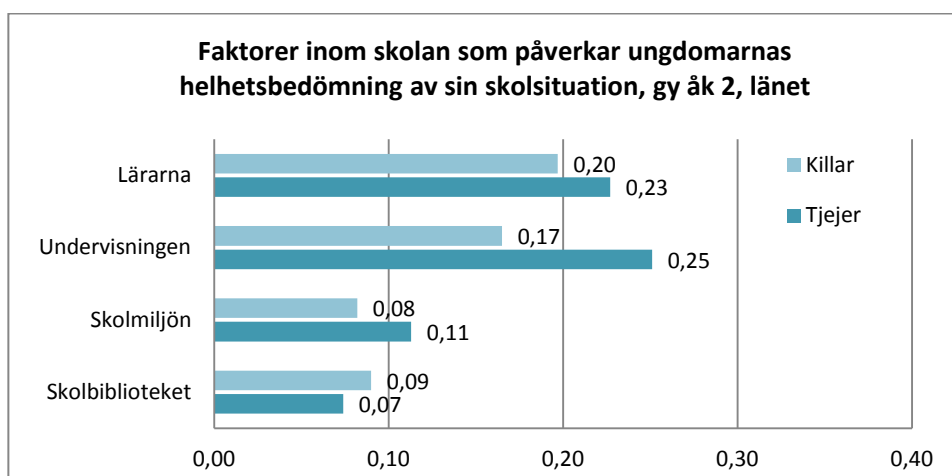
killar som svarade *ganska nöjd* och något högre andel bland killar som svarade antingen *varken nöjd eller missnöjd* eller *mycket nöjd*.

Det vi nu också analyserat är vilka funktioner och processer – vi kan kalla dem *faktorer* – i skolan som bidrar till att en del svarar att de är missnöjda och andra att de är nöjda med sin situation. För gymnasieungdomarna var det samma faktorer som spelade roll för tjejer och killar, medan detta i åk 7-9 skiljde till en del mellan könen.

Resultatet av analysen av hur faktorerna spelar roll för elevernas skolsituation visas i illustration 8.13 och 8.14. Diagrammen ska tolkas så att längden på en stapel i diagrammet visar hur stark påverkan just den faktorn har. Mer precis uttryckt: *hur mycket högre* (eller lägre) i medeltal *nöjdheten med skolsituationen* är för dem som svarar ett skalsteg högre (eller lägre) på den faktor som stapeln avser. Då är det förutsatt att svaren på övriga faktorer är lika. Faktorernas effekter på *nöjdhet med skolsituationen* är uppskattningar med en viss felmarginal, som kan vara olika för de olika faktorerna.

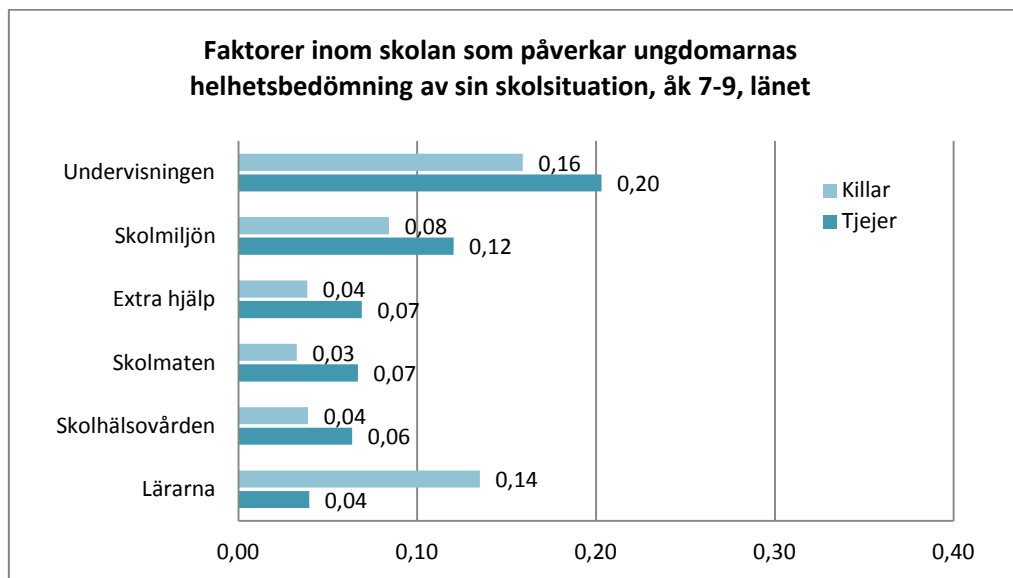
Tolkningsexempel som förtydligar vad effekterna betyder finns i anslutning till diagrammen här nedanför.

Illustration 8.13:

Tjejernas värde för faktorn *lärarna* är 0,23, vilket kan tolkas så att de som svarar ett steg högre på den femgradiga skalan om lärarna men samma på övriga faktorer, i genomsnitt svarar 0,23 högre på frågan om skolsituationen. Detta gäller för gymnasiet, hela länet sammantaget.

Illustration 8.14:

För åk 7-9 i länet ser vi t.ex. att killarnas värde för faktorn *undervisningen* är 0,16, vilket kan tolkas så att de som svarar ett steg högre på den femgradiga skalan om undervisningen men samma på övriga faktorer, i genomsnitt svarar 0,16 högre på frågan om skolsituationen. Detta gäller åk 7-9, hela länet sammantaget.

Analysen av gymnasieungdomarnas svar om deras skolsituation och svarens samband med faktorer i skolan, visar att fyra faktorer har statistiskt säkerställd effekt på skolsituationen: *lärarna*, *undervisningen*, *skolmiljön* och *skolbiblioteket*. Samma faktorer framträder i analysen för tjejer som för killar. Lärarna och undervisningen spelar störst roll, och den skillnad vi ser mellan tjejer och killar är att faktorn *undervisning* har betydligt större effekt på nöjdheten med skolsituationen för tjejer än för killar. En möjlig tolkning av detta kan vara att en del tjejer och killar lägger olika betydelse i vad de menar med skolsituationen, på det sättet att fler tjejer än killar huvudsakligen tänker på skolresultat eller -prestationer, medan fler killar än tjejer lägger in andra saker i begreppet skolsituation. Om det vore på det sättet skulle det förklara skillnaden i undervisningens betydelse mellan tjejer och killar. En annan möjlig tolkning får vi om vi lägger fokus på undervisningen i stället för skolsituationen. Då skulle en hypotes kunna vara att påverkan av *undervisning* beror på hur väl undervisningen passar en elevs behov. Och om den är utformad så att den passar fler av tjejerna än av killarna, skulle det också kunna ge det resultat som analysen visar.

Vi måste betona att det ovanstående bara är tolkningshypoteser, och det skulle behövas särskild för att reda ut detta med större grad av säkerhet. Bland annat kan ytterligare faktorer behöva vara med i analysen. Men skälet till att ta upp diskussionen är frågor om orsaker till de genomsnittliga betygsskillnader som finns mellan tjejer och killar i skolan – tjejer i genomsnitt har högre betyg än killar i de flesta ämnen - och som gjorts tydlig i och med betygsstatistik under de senaste ca 25 åren.

Sambandsmönstret ser lite annorlunda ut i högstadiet jämfört med gymnasiet. När det gäller resultaten om samband mellan olika faktorer och *nöjdhet med skolsituationen* bland högstadieungdomarna i länet, spelar liksom för gymnasiet *undervisningen, lärarna* och *skolmiljön* en stor roll. Men vad de tycker om skolbiblioteket har inte en statistiskt säkerställd påverkan på hur de svarat om skolsituationen. *Extra hjälp, skolmaten* och *skolhälsovården* har säkerställd effekt bara för tjejerna och *lärarna* bara för killarna.

Om killarna tycker lärarna är bra eller dåliga har en betydande effekt på hur nöjda de är med skolsituationen. Det är ju som väntat. Men att detta inte gäller för tjejerna på högstadiet är svårt att förklara. Här har vi inte ens förslag till tolkningar.

Diskussion

Svensk skola står idag inför stora utmaningar. I regeringens strategi för ungdomspolitik³² skriver de

”Regeringen kan identifiera flera viktiga utmaningar för svensk skola. Den viktigaste utmaningen handlar om resultaten, som behöver förbättras i både grund- och gymnasieskolan. ... Det finns vissa systematiska skillnader i skolresultat på nationell nivå. Elever vars föräldrar är högutbildade har högre betygsnitt än elever som har föräldrar med lägre utbildningsnivå. Flickor har genomsnittligt högre betyg än pojkar. En... annan viktig utmaning är att skapa en skola där alla elever kan känna trygghet och studiero. Skolan måste tydligt ta ställning för de mänskliga rättigheterna och för de demokratiska värden som ligger till grund för vårt samhälle. Även om de flesta skolor präglas av ett bra arbetsklimat för elever och lärare, visar uppföljningen av ungas levnadsvillkor att många elever upplever mobbning och hot i skolan. Skolan måste upplevas som en trygg plats för barn och unga och vara en plats där alla ges lika möjligheter.”

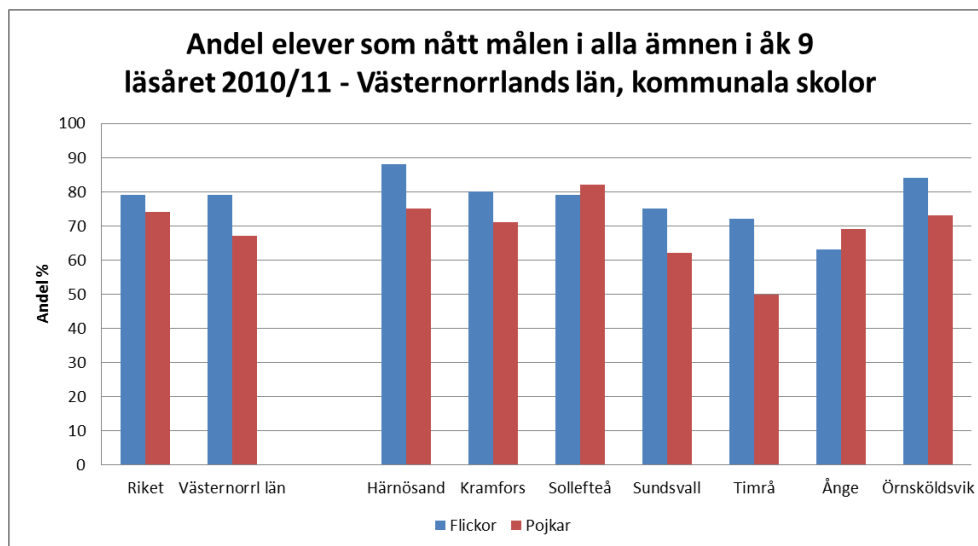
Mycket av det regeringen skriver bekräftas av andra studier. ”Var fjärde elev har inte avslutat sina gymnasiestudier efter fyra år på gymnasiet. Psykisk ohälsa och mobbing leder allt för ofta till skolavhopp. För dessa unga väntar en lång väg in

³² Regeringen, Skr 2009/2010:53, sid 38

mot arbetsmarknaden”³³. I en internationell studie gjord av Kairos Future³⁴ svarade 43 procent av ungdomarna att deras högsta önskan för framtiden var att få någonstans bra att bo och ett jobb. 44 procent av ungdomarna i Sverige oroar sig för att inte få ett jobb. Skolans arbete blir en viktig faktor att studera i detta.

Det finns oroande resultat i länet gällande skolresultat. Enligt siffror från Skolinspektionen³⁵ är andelen pojkar som når slutbetyg i alla ämnen i årskurs nio i Västernorrland oroväckande lågt. Vi börjar se utvecklingen av en könssegregerad skola som systematiskt missgynnar pojkar.

Illustration 8.15

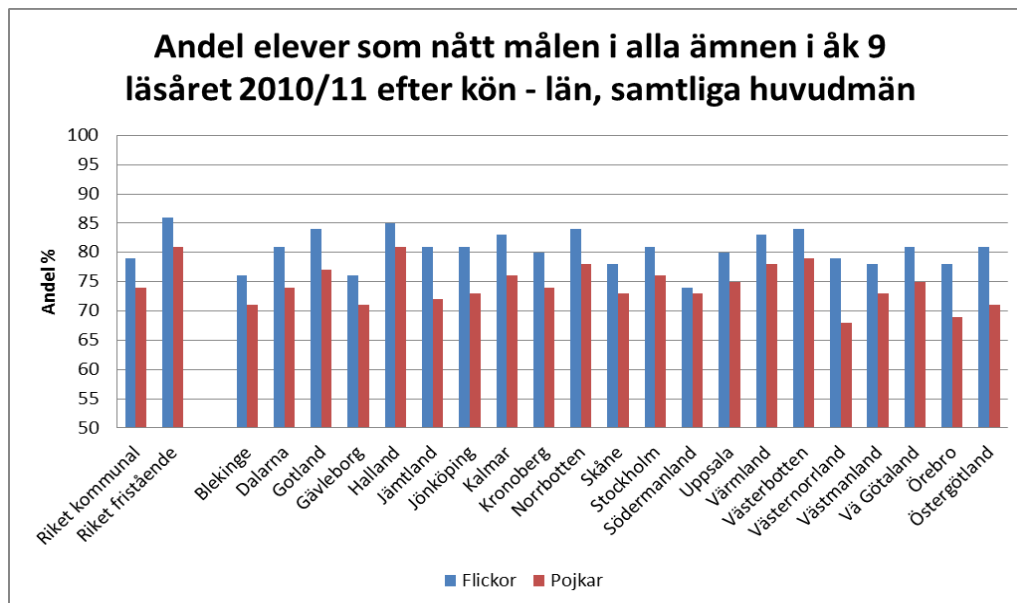
Jämförs detta material med rikssiffror framstår Västernorrland som det län med den lägsta andelen pojkar som klarar målen i alla ämnen i årskurs nio läsåret 2010/2011. En uppenbar slutsats är att skolans verksamhet måste analyseras. Frågan är vad som kan göras.

³³ Ungdomsstyrelsen, 2013

³⁴ Kairos Future, Global Youth, 2013

³⁵ Skolinspektionen, Region norr, power-pointpresentation, 2013

Illustration 8.16

En person som försökt peka på förtjänster och brister i skolans arbete är en för tillfället mycket refererad och uppmärksammas australiensisk vetenskapsman – John Hattie. Hans böcker³⁶ är spännande att läsa. Vad Hattie gjort är metaanalyser av befintlig forskning ur vilken han försökt dra generella slutsatser. Hattie är en seriös och engagerad forskare på skolområdet. Hans böcker har tolkats som att vi skall lära oss rätt sätt att undervisa genom effektmätningar och Lesson studies av olika slag. Med detta avses att det viktiga är a) vad vi kan mäta att elever lär sig och b) hur man kan planera sin undervisning på bästa sätt. En kritisk granskning av hans slutsatser föranleder oss dock att ställa frågan om han inte uteslutit betydelsefulla faktorer av betydelse för undervisningen. Kan inte ett lika viktigt vetenskapligt förhållningssätt vara att utgå från de problem man som professionell lärare möter och därmed fokusera de erfarenheter som den praxisnära didaktiska forskningen ger?

³⁶ Hattie, J; Visible learning, Routledge 2009. Hattie, J; Visible learning for teachers, Routledge 2012

John Hattie skriver själv i en av sina böcker att denna inte handlar om att ge en nyanserad och detaljerad bild av vad som händer i klassrummet på grundval av kvalitativa studier, inte heller att återge kritiska diskussioner om klass, fattigdom, familjers resurser och hälsa och hur detta influerar skolan. Samtliga dessa punkter är, menar vi, viktiga för en analys om skolans funktionssätt och resultat. Hatties böcker handlar istället mycket om att kvantifiera ett antal påverkansfaktors resultat på elevers studieprestationer. Men skall alltid dessa beaktas i pedagogisk praxis? Professor Ingrid Carlgren har i ett inlägg om detta t ex konstaterat att Hattie visat att 'minskad ängslan' har stor effekt på skolresultaten. Framförallt rör denna ängslan prov och matematik. Borde då inte en rationell slutsats för att nå bästa effekt i vårt skolsystem vara att prov och matematik tas bort från skolan?

Diane Rawitch är en amerikansk forskare med annan utgångspunkt än Hattie. Hon skrev år 2010³⁷ boken "The Death and Life of the Great American School System", med undertiteln "How Testing and Choice are Undermining Education". Här argumenterar hon för att en skola på vetenskaplig grund behöver en vision om vad god undervisning är. Hon menar att det väsentliga är kvaliteten i kursplanerna/styrdokumenterna – dvs. vad undervisningen skall fokusera. Vad vi inte behöver, enligt Rawitch, är a) fortsatta omorganiseringar /förändringar, b) att lärarens professionalitet ersätts med management och administrativ styrning, c) att undervisningsinnehåll reduceras till några få ämnen, d) ett alltför ensidigt fokus på effektmätningar, e) att vi tappar skolornas kontakt med lokalsamhället, f) att vi får en segregerad skola, g) ett alltför dominerande perspektiv på skolor som företagssamhet istället för allmännytta samt h) att vi bortser från att fattigdom påverkar barnens möjlighet att lära.

Vi menar att Rawitch argumentation är viktig att lyfta fram tillsammans Hatties analys. Till detta kan läggas Hatties betoning av att det viktiga för skolans resultat inte primärt är effektmätningar, utan att där finns många motiverade och engagerade goda lärare. Den slutsats vi drar är att de frågor som Hattie och Rawitch väcker rimligen är viktiga för utvecklingen av den lokala ungdomspolitiken. I alla fall om vi lyssnar på ungdomarna. Skolan var en fråga som prioriterades högt på listan över områden de önskade att kommunen skulle satsa på.

³⁷ Rawitch, D; The Death and Life of the Great American School System, Basic Books, 2010

HÄLSA

Förhållanden under barn- och ungdomsåren har stor betydelse för både den psykiska och fysiska hälsan under hela livet (Folkhälsoinstitutet 2013)³⁸. De flesta svenska tonåringar, både flickor och pojkar, upplever att de har god hälsa, såväl psykiskt som fysiskt (Hagquist 2008³⁹; SNIPH 2011⁴⁰).

Inledning

Samtidigt som majoriteten av ungdomarna har god hälsa, kan man sedan 20 år tillbaka i tiden se en stadig ökning av psykosomatiska symptom bland ungdomar.

Sedan mitten på 1980-talet har risken för psykisk ohälsa bland pojkar i nionde klass fördubblats. För flickor i årskurs sju har risken för psykisk ohälsa fyrdubblats under samma period (Hagquist 2010)⁴¹. Psykosomatiska symptom som ökat bland ungdomarna är bland annat oro, nedstämdhet, sömnbesvär, trötthet, huvudvärk och stressrelaterade besvär. Den oroande utvecklingen kan ses bland annat genom att ett ökat antal unga vårdas på sjukhus för depression (Folkhälsoinstitutet 2012). Liknande mönster, med ökande psykosomatisk ohälsa bland tonåringar, kan ses i flera andra jämförbara länder i västvärlden (Ravens-Sieberer 2009)⁴². Trots forskning på området finns liten kunskap om varför den psykosomatiska

³⁸ Folkhälsoinstitutet (2013) Barn och Ungas hälsa. <http://www.fhi.se/Vart-uppdrag/Barns-och-ungas-halsa/> 20130618

³⁹ Hagquist, C (2008) Psychometric properties of the PsychoSomatic Problems Scale: A Rasch analysis on adolescent data. *Social Indicator Research* 86: 511-523

⁴⁰ SNIPH. (2011) Svenska skolbarns hälsovanor 2009/10. SNIPH, Östersund

⁴¹ Hagquist, C (2010) Discrepant trends in mental health complaints among younger and older adolescents in Sweden: An analysis of WHO data 1985-2005. *Journal of Adolescent Health* 46: 258-264

⁴² Ravens-Sieberer U, Torsheim T, Hetland J et al. (2009) Subjective health, symptom load and quality of life of children and adolescents in Europe. *International Journal of Public Health* 54:151-159

ohälsan bland tonåringar ökar. Någon egentlig förklaring till skillnaden mellan pojkar och flickor har hittills inte gått att fastställa (Angold & Costello 2006)⁴³.

Den fysiska hälsan beskrivs ofta med hjälp av indikatorer som belyser övervikt och fetma, motion, stillasittande fritid, kostvanor, samt konsumtion av tobak, alkohol och narkotika. De flesta av dessa indikatorer beskriver levnadsvanor snarare än hälsa, vilket kan motiveras med att levnadsvanor under barn- och ungdomsåren har stor betydelse för hälsan under hela livet. Fysisk aktivitet är tillsammans med hälsosam kost grundpelarna för bra folkhälsa medan fysisk inaktivitet, stillasittande, ökar risken för att drabbas av en rad olika sjukdomar som hjärt-kärlsjukdomar och diabetes (WHO 2011). I Sverige har under det senaste decenniet enkäter administrerats till ett mycket stort antal ungdomar i högstadie- och gymnasieåldern och man har bl.a. kunnat konstatera att andelen killar och tjejer i dessa åldrar som redovisar att de har bra eller mycket bra hälsa har minskat. Frågor om motion, kostvanor, konsumtion av alkohol, narkotika och tobak har också ställts och besvarats. Denna rapport kommer att blicka tillbaka och definiera dessa variabler som indikatorer för att söka efter förklaringsgrunder till rapporteringen av försämrade hälsa.

Det är lätt hänt att man överdriver betydelsen av enstaka resultat ett enstaka år, i en enkät som Lupp. Men när man kan följa hur ungdomarna svarar på en viss fråga över tid, ser man trender som kan säga något om hur ungdomars hälsa förändras i vissa avseenden och som kan ge värdefull återkoppling till den kommunala politiska nivån. Lupp-enkäten innehåller ett stort antal frågor som fungerar som indikatorer på god eller dålig hälsa, och som dels kan ses som mätningar av upplevd hälsa, dels som indikatorer på orsaker till bra eller dålig hälsa.

Indikatorer för hälsa

Vi börjar med att redovisa ungdomarnas skattning av upplevd hälsa. Indikator för hur bra ungdomarna upplever att de mår får vara andelen som svarar ”mycket bra” – högsta skattningen av fem alternativ – på frågan om hur de bedömer sin hälsa, sett över det senaste halvåret. Men i debatten talas mycket om att ungdomarna

⁴³ Angold, A., & Costello, E. J. (2006). Puberty and Depression. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 15(4), 919-937.

mår allt sämre och särskilt att tjejerna mår dåligt i dessa åldrar. Därför redovisar vi också en indikator för hur vanligt det är bland ungdomarna att de bedömer att de inte mår bra. Den har vi skapat av hur stor andel som svarat att de bedömer sin hälsa som *mycket dålig*, *ganska dålig* eller *”varken eller”/”någorlunda”*.

Vi ser att betydligt färre killar i Örnsköldsvik, både i gymnasieåldern och i åk 8, nu rapporterar att de uppskattar sin hälsa som *mycket bra* jämfört med 2009. Mellan 2009 och 2012 sjönk andelen gymnasiekillar som svarade *mycket bra* från över 44 % till 29 %. I åk 8 sjönk motsvarande andel för killarna från 45 % till 40 %. Tjejerna har över tid haft betydligt lägre andelar som mått *mycket bra*, och andelen bland gymnasietjejerna är nu så låg som 19 %. Motsvarande andel av tjejerna i åk 8 är nu 27 % efter en nedgång från 32 % sedan 2009 och på samma nivå som länet. (Illustration 9.1 och 9.2.)

Illustration 9.1: Hälsoindikatorer 1, Örnsköldsvik gy år 2

	Kön	Åk 2 2012	Åk 2 2009	Åk 2 Länet 2012
Hälsan är mycket bra	Tjej	19 %	29 %	16 %
	Kille	29 %	44 %	35 %
Hälsan är dålig eller ”varken eller”	Tjej	29 %	29 %	35 %
	Kille	27 %	19 %	25 %
Huvudvärk - en gång i veckan el. oftare	Tjej	42 %	48 %	47 %
	Kille	27 %	26 %	24 %
Ont i magen - en gång i veckan el. oftare	Tjej	29 %	36 %	35 %
	Kille	15 %	18 %	16 %
Känt sig stressad - en gång i veckan el. oftare	Tjej	72 %	78 %	75 %
	Kille	38 %	39 %	43 %
Svårt att somna - en gång i veckan el. oftare	Tjej	48 %	46 %	53 %
	Kille	42 %	36 %	42 %
Trött - en gång i veckan el. oftare	Tjej	86 %	88 %	85 %
	Kille	75 %	76 %	73 %
Sovit dåligt - en gång i veckan el. oftare	Tjej	51 %	53 %	54 %
	Kille	45 %	43 %	43 %

Vi ser t.ex. att 2012 var andelen gymnasiekillar som bedömde egna hälsan vara *mycket bra* 29 %. Tre år tidigare var den andelen 44 %. För tjejer är den andelen ännu lägre och hade sjunkit till 22 % redan 2009 och är nu nere i 19 %.

Nu till ungdomarna som bedömer att de *inte* mår bra. Den andelen bland killar i Örnsköldsvik har ökat betydligt, från 19 % till 27 %, bland gymnasisterna och legat ganska stilla strax under 20 % i åk 8 från 2009 till 2012. Bland tjejerna har motsvarande andelar legat stilla på 29 % i gymnasiets år 2, men ökat från 20 % till 28 % i åk 8. (Illustration 9.1 och 9.2.) Om man ser på indikatorer som kan vara associerade med att inte må bra, är t.ex. stress och trötthet betydligt mindre vanligt bland killar än bland tjejer, både på gymnasiet och i åk 8, men ändå inte ovanligt. Det innebär att det är väldigt vanligt att tjejer svarar att de är stressade åtminstone

en gång per vecka, 72 % i gymnasiet, 78 % i åk 8. Andelen killar och tjejer, på gymnasiet, som rapporterar olika sömn- eller trötthetsproblem varierar en del, men är ungefär så högt som vid den tidigare mätningen 2009. I åk 8 har dessa andelar ökat i örnsköldsvik, och är 2012 på ungefär samma nivåer som bland gymnasieeleverna. (Illustration 9.1 och 9.2.)

Illustration 9.2: Hälsoundikatorer 1, Örnsköldsvik åk 8

	Kön	Åk 8 2012	Åk 8 2009	Åk 8 Länet 2012
Hälsan är mycket bra	Tjej	27 %	32 %	27 %
	Kille	40 %	45 %	39 %
Hälsan är dålig eller "varken eller"	Tjej	28 %	20 %	30 %
	Kille	19 %	17 %	19 %
Huvudvärk - en gång i veckan el. oftare	Tjej	43 %	44 %	46 %
	Kille	24 %	24 %	25 %
Ont i magen - en gång i veckan el. oftare	Tjej	37 %	28 %	34 %
	Kille	20 %	16 %	18 %
Känt sig stressad - en gång i veckan el. oftare	Tjej	78 %	63 %	68 %
	Kille	40 %	38 %	38 %
Svårt att somna - en gång i veckan el. oftare	Tjej	61 %	43 %	54 %
	Kille	40 %	24 %	37 %
Trött - en gång i veckan el. oftare	Tjej	86 %	77 %	81 %
	Kille	69 %	63 %	68 %
Sovit dåligt - en gång i veckan el. oftare	Tjej	53 %	47 %	50 %
	Kille	41 %	30 %	38 %

Vi ser t.ex. att andelen killar i åk 8 som bedömde hälsan som *mycket bra* sjönk från 45 % till 40 % mellan 2009 och 2012. För tjejerna sjönk den andelen från 32 % till 27 % under samma tidsperiod.

Man brukar säga att det är viktigt att äta regelbundna måltider för att må bra. Vi kan se i tabellerna över hur många procent av ungdomarna som svarar att de hoppar över måltider respektive tränar sig svettig minst en gång per vecka, att det bland gymnasister inte finns någon märkbar negativ trend. Inte fler än tidigare hoppar över frukosten ofta och inte så många slarvar med lunchen eller middagen. Andelen som tränar är fortsatt hög, även om det varit en liten nedgång bland gymnasisterna från ca 85 % 2009 till strax under 80 % år 2012. I åk 8 är det stabilt ca 90 % som tränar, både bland killar och tjejer. Det är inga nämnvärda skillnader mellan könen i dessa avseenden, varken bland högstadielever eller gymnasister (illustration 9.3). Den enda skillnaden vi ser är att färre av de yngre killarna än de äldre hoppar över frukosten (illustration 9.4). Annars är det inga säkra olikheter mellan åk 8 och gymnasiet år 2 när det gäller de här indikatorerna.

Illustration 9.3: Hälsoindikatorer 2, Örnsköldsvik gy år2

	Kön	Åk 2 2012	Åk 2 2009	Åk 2 Länet 2012
Hoppar över frukosten - flera gånger i veckan	Tjej	29 %	32 %	33 %
	Kille	34 %	34 %	35 %
Hoppar över lunchen - flera gånger i veckan	Tjej	7 %	9 %	14 %
	Kille	9 %	12 %	10 %
Hoppar över middag/kvällsmat - flera gånger i veckan	Tjej	5 %		6 %
	Kille	3 %		6 %
Tränar - en gång/vecka el. oftare	Tjej	79 %	84 %	75 %
	Kille	76 %	86 %	79 %

Tabellen visar bl.a. att andelen killar som *hoppar över frukosten flera gånger i veckan* legat stilla på 34 % från 2009 till 2012.

Illustration 9.4: Hälsoindikatorer 2, Örnsköldsvik åk 8

	Kön	Åk 8 2012	Åk 8 2009	Åk 8 Länet 2012
Hoppar över frukosten - flera gånger i veckan	Tjej	28 %	26 %	31 %
	Kille	20 %	18 %	23 %
Hoppar över lunchen - flera gånger i veckan	Tjej	17 %	14 %	18 %
	Kille	10 %	9 %	13 %
Hoppar över middag/kvällsmat - flera gånger i veckan	Tjej	5 %		5 %
	Kille	2 %		4 %
Tränar - en gång/vecka el. oftare	Tjej	89 %	88 %	82 %
	Kille	90 %	91 %	87 %

Vi ser t.ex. att andelen tjejer i åk 8 som *hoppar över frukosten flera gånger i veckan* ändrats obetydligt från 26 % till 28 % från 2009 till 2012.

Den tredje uppsättningen hälsoindikatorer som vi redovisar handlar om rökning och alkoholkonsumtion bland ungdomarna. Om vi börjar med att titta på tabellen för åk 8 (illustration 9.6), ser vi att det inte är många av ungdomarna som röker, snusar eller dricker alkohol. Någon ökande eller minskande trend kan vi inte påstå att det finns när vi jämför 2012 med 2009.

Bland ungdomar som går i gymnasiets år 2 är det betydligt vanligare än i åk 8 att röka eller dricka. Om man tittar efter förändringar från 2009 till 2012 kan man märka att andelen rökare bland killarna ökat från 22 % till 34 % medan den för tjejerna bara ökat marginellt. Snusning har minskat bland tjejer till 12 % och ökat något, till 31 % bland killar. Att dricka starka drycker är ungefär lika vanligt bland killar och tjejer, och har minskat något sedan 2009 (illustration 9.5).

Illustration 9.5: Hälsoindikatorer 3, Örnsköldsvik gy år 2

	Kön	Åk 2 2012	Åk 2 2009	Åk 2 Länet 2012
Röker - någon gång i månaden eller oftare	Tjej	25 %	22 %	25 %
	Kille	34 %	22 %	27 %
Snusar - någon gång i månaden eller oftare	Tjej	12 %	18 %	12 %
	Kille	31 %	28 %	26 %
Dricker folköl - någon gång i månaden eller oftare	Tjej	11 %	10 %	12 %
	Kille	29 %	32 %	24 %
Dricker starkt - någon gång i månaden eller oftare	Tjej	40 %	48 %	46 %
	Kille	47 %	51 %	44 %

Bland annat framgår det att andelen tjejer i gymnasiets år 2 som svarar att de *snusar någon gång i månaden eller oftare*, är nere på 12 %.

Illustration 9.6: Hälsoindikatorer 3, Örnsköldsvik åk 8

	Kön	Åk 8 2012	Åk 8 2009	Åk 8 Länet 2012
Röker - någon gång i månaden eller oftare	Tjej	8 %	13 %	9 %
	Kille	6 %	6 %	7 %
Snusar - någon gång i månaden eller oftare	Tjej	6 %	5 %	3 %
	Kille	6 %	4 %	7 %
Dricker folköl - någon gång i månaden eller oftare	Tjej	5 %	9 %	4 %
	Kille	6 %	6 %	7 %
Dricker starkt - någon gång i månaden eller oftare	Tjej	9 %	15 %	10 %
	Kille	8 %	8 %	8 %

Vi ser t.ex. att andelen killar i åk 8 som svarar att de *dricker starka alkoholdrycker* är nere på 8 %, ungefär samma som andelen tjejer.

Hälsoindikatorer sammanfattning

Ungdomarnas bedömning av den egna hälsan har haft en negativ utveckling sedan 2009 i Örnsköldsvik. Detta gäller såväl gymnasiets år 2 som åk 8. Vi har dessutom sett att försämringen för flickor som grupp skett från en redan lägre nivå än killarnas. När det gäller indikatorerna om *tobaks- och alkoholkonsumtion* samt *kost* och *motion* är trenderna oftast neutrala eller positiva och de negativa trender som finns indikerar att rökning ökat bland gymnasiekillar och att motion/träning minskat för killar och i mindre mån bland tjejer i gymnasiegruppen. Men dessa förändringar är inte alarmerande och det går knappast att relatera dem till den fallande trenden i bedömningarna av den egna hälsan.

Kvar är att i enkätsvaren i hälsoområdet se efter om indikatorerna om stress- eller sömnrelaterade indikatorer kan förklara den nedåtgående trenden i hur ungdomarna bedömer sin hälsa. De flesta av dessa indikatorer på problem (illustration 9.1 och 9.2) har ökat markant under 2009 till 2012 i åk 8. I gymnasiet år 2 är det ing-

en sådan utpräglad trend, bara andelen som rapporterade problemet *svårt att somna* har ökat. Den ökningen syns i svaren för både killar och tjejer.

För att få en noggrannare kontroll av vilka variabler i data som samvarierar med hälsobedömningen, har vi undersökt sambandsmått i samlade data för länet 2012 för de variabler som finns i våra indikatorer. De s.k. korrelationer vi då mätte upp visade sig bekräfta att indikatorer om kostvanor samt tobaks- och alkoholkonsumtion inte samvarierade nämnvärt med svaren på hälsofrågan. Det gjorde däremot *svårt att somna*, *ont i magen* och *tränar sig svettig*. Variabeln *svårt att somna* var som väntat också kraftigt korrelerad med *sovit dåligt*.

På det sätt som hälsofrågan är ställd i den här enkäten verkar det alltså som att kost-, rök- och alkoholvanors inverkan inte har genomslag i svaren. Kanske det kan bero på att en sådan inverkan till en del är långsiktig, så att den inte visar sig förrän senare i livet.

När det gäller området hälsa har våra preliminära analyser visat att det finns en variabel som har ett närmast förbluffande genomslag på många variabler som gäller hälsa. Det har framkommit i en del studier att ungdomar som har föräldrar som inte tillåter dem att dricka alkohol, också dricker i genomsnitt mindre och mer sällan än ungdomar vars föräldrar tillåter dem dricka. I luppenkäten finns svarsalternativet "vet inte" på frågan om föräldrarna tillåter detta eller inte. Vi kan alltså dela in ungdomarna i tre kategorier efter vad de svarat på frågan om hur föräldrarna ställer sig till deras eventuella bruk av alkohol. Det som är överraskande är att denna kategorisering verkar kunna förklara mycket mer än ungdomarnas alkoholvanor. Så vi har en hypotes att kategoriseringen bara är en indikator som samvarierar med en mer djupgående skillnad som kan ha med föräldrarnas förhållningssätt eller kanske till och med deras tillhörighet i samhällsklasser att göra.

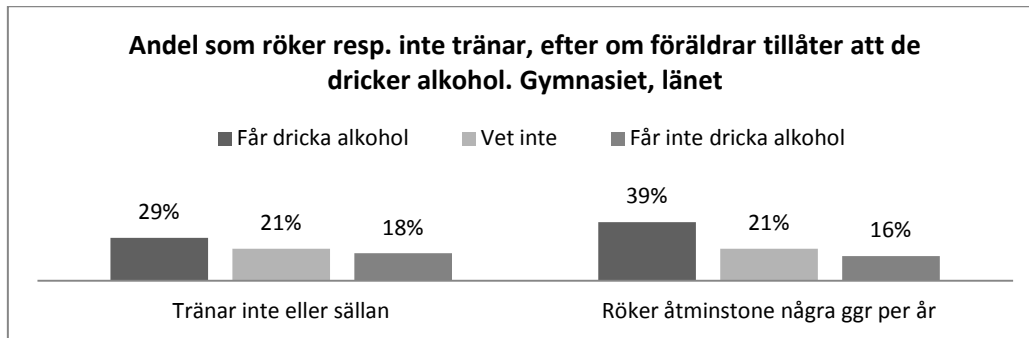
Först ger vi två exempel som vi illustrerar så att det blir tydligt hur skillnaderna i någon mån kan förklaras av hur ungdomarna svarar på frågan om de får dricka alkohol för sina föräldrar. Det ena exemplet visar att andelen ungdomar *som inte tränar* är större bland dem som har föräldrarnas tillåtelse att dricka alkohol. Och bland dem är det också mycket fler *som röker* än i den motsatta kategorin. Dessa resultat för länet sammantaget beskrivs i illustration 9.7 och 9.8 här intill.

När det gäller stress, trötthets- och kostindikatorerna syns samband mellan hur ofta man har *svårt att somna*, *sover dåligt*, har huvudvärk eller hoppar över frukosten. Svaren på enkätens inledande frågor om hur nöjd man är med föräldra- och kompisrelationer, hälsa, ekonomi mm. visar en några fall också korrelationer med variabeln *får dricka alkohol för föräldrarna*. Det starkaste sambandet ser vi i svar på frågan om hur nöjda ungdomarna är med sin ekonomiska situation. Det som

inte fick dricka alkohol var alltså i genomsnitt något mer nöjda med den ekonomiska situationen.

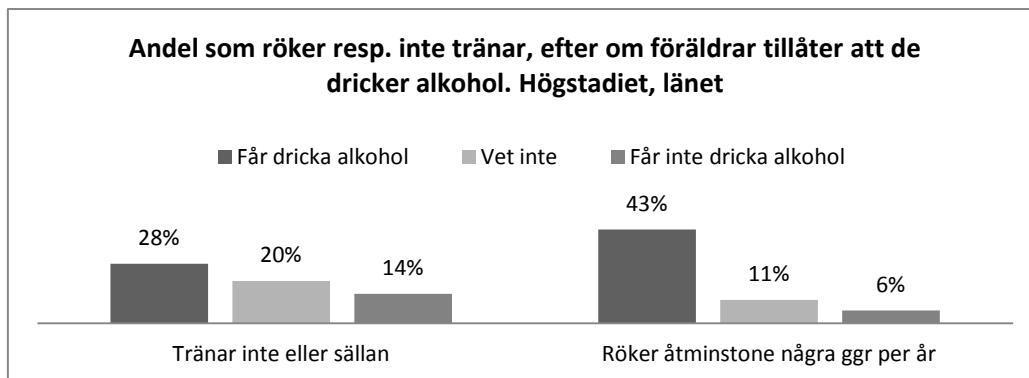
Att helt reda ut hur mekanismerna bakom dessa korrelationer fungerar ser ut att vara ett helt forskningsprojekt inom sociologi, och vi får sluta våra spekulationer här.

Illustration 9.7

Vi ser t.ex. för länets gymnasister att bland dem som svarar att de får dricka alkohol för sina föräldrar (mörka staplarna) är det 29 % som inte tränar och 39 % som röker några gånger per år. Bland dem som svarat att de inte får dricka alkohol för sina föräldrar är motsvarande andelar 18 % respektive 16 %.

Illustration 9.8

Här syns t.ex. att bland länets elever i åk 7-9 är det 28 % som inte tränar och 43 % som röker någon gång i månaden eller oftare, bland dem som svarat att de får dricka alkohol för sina föräldrar.

Diskussion

Resultatet från den här studien visar att ungdomarna inte har försämrat sitt beteende inom klassiska riskområden som kost, alkohol och tobak. När det gäller kostrutiner har istället flera ungdomar förbättrat sina vanor. Trots denna positiva utveckling upplever allt färre ungdomar att de har god hälsa. Psykosomatiska besvär är vanligt förekommande och i analysen av de olika hälsoindikatorerna framkom att ont i magen och svårigheter att somna var vanligt bland ungdomar som upplevde ohälsa.

Sömnpå problem och ont i magen är några av de första varningstecken på stress. Stresssymtom är en del av kroppens alarmsystem och behöver tas på allvar. Om stressen blir långvarig kan den leda till flera idag vanliga ohälsobesvär som högt blodtryck, huvudvärk och värk i axlar och nacke, hjärt- och kärlsjukdomar samt problem med magen (Vårdguiden 2013)⁴⁴. Det är därför alarmerande att ungefär hälften av ungdomarna känner sig stressade redan i årskurs åtta och att stressen breder ut sig allt mer när de kommer upp i gymnasiet.

Stress går både att förebygga och behandla. För att kunna förebygga behöver man veta vad som orsakar stressen. Ungdomar påverkas av sin omgivning. Många lever i en tillvaro som kan ge dem stress, med stressade föräldrar och en stressande skolmiljö. Andra orsaker kan vara att bli accepterad bland kamrater, uppfylla ideal som sprids i media, få höga betyg och komma in på rätt utbildning (Bris 2013)⁴⁵. Det viktigaste vid behandling av stress är att ta bort några av orsakerna till stressen. Detta kan vara svårt på egen hand, i synnerhet för ungdomar. Kuratorer och psykologer kan ge råd, stöd och behandling (Vårdguiden 2013). I många kommuner har man dock valt att spara in på dessa funktioner i skolan.

När det gäller så kallade besparingar i samhället rapporterar svenska medier kontinuerligt om att barn och ungdomar ofta är föremål för dessa. Ungdomarna lever med besparingarna i sitt dagliga liv i form av uteblivna skolböcker, färre lärare, indragna badhusbesök, stängda fritidsgårdar, lärlösa lektioner, sammanslagna klasser, filmjolk till lunch, skoldatorer som inte lagas, klasser görs om, slås ihop eller delas för att passa in i storleken på tillgängliga klassrum. Enligt medierna ibland relaterat till budget snarare än behov. Det indirekta meddelandet till ungdomarna som tar del av rapporteringen blir att de inte är värda att satsa på. Att kontinuerligt bli påmind om att man inte är värd någonting, att man inte är viktig eller duger, leder för

⁴⁴ Vårdguiden (2013) Sjukdomar och råd – stress. Vårdguiden.

<http://www.varldguiden.se/Sjukdomar-och-rad/Omraden/Sjukdomar-och-besvar/Stress/> Augusti 2013

⁴⁵ Bris (2013) Kropp och själ – om stress. Barnperspektivet.

<http://www.barnperspektivet.se/teman/kropp-sjal/om-stress> Augusti 2013

många individer till dålig självkänsla. Från tidigare studier vet man att självkänsla är relaterad till psykisk hälsa (Danielsson & Granat 2012)⁴⁶. Det skulle ur det perspektivet vara intressant att lyfta blicken utanför det traditionella hälsoområdet i sökandet efter orsaker till varför ungdomars psykiska hälsa kontinuerligt försämras. Kanske skulle en studie som undersöker hur besparingar i skolan påverkar ungdomars liv och hälsa kunna leda en bit på vägen.

⁴⁶ Danielsson E & Granat E (2012) Självkänsla hos barn och ungdomar med psykisk ohälsa. Lunds Universitet, Institutionen för psykologi

ÖPPNA SVAR: FRITID

FRITID, GYMNASIET

B3. Tycker du att det saknas fritidsaktiviteter, i så fall vilka?			
Tjejer	Antal	Killar	Antal
FRITIDSAKTIVITETER SOM SAKNAS			
Simning	1	Bordtennis	1
Basketlag för tjejer	1	Skytte	1
Billigare gym	1	Bowling	1
Danskurser och teater för unga	7	Aktiviteter som bilträffar och scooterträffar	2
Fler roliga ungdomsaktiviteter/kvällskurser för ungdomar mellan 16 -17 år - Det är tråkigt att det inte finns några aktiviteter för någon i min ålder (16-17) på fredagskvällarna. Är du yngre går du på sliperiet och annars går du på krogen eller liknande	3	Fotboll	1
Ett café i Husum där gymnasielever får vistas två dagar i veckan (inklusive lördagar), dags och kvällsöppet (för endast gymnasieelever)	1	Ishockeyklubb som inte elitsatsar	1
Fester	1	Inomhus fotboll	3
Fritidsaktiviteter för ungdomar under 18 år på helgerna	1	Fler fritidsaktiviteter som de flesta ungdomar tycker om	3
Mer affärer	2	Mer Lan verksamhet	3
Nätcafé	1	Mer friluftsdagar och utflykter i gympa syfte	1
Fler fritidsaktiviteter för äldre ungdomar på kvällar och helger	2	Streetdance	1
Fler fester/klubbar för 17-19 år	1	Teater	1
Självförsvar	1	Truppgymnastik	1
Gym	2		
Handbollslag	1		
Inomhus klättring	1		
Zumba	1		
Konserter	4		
Mer evenemang för ungdomar	3		
Fler film, musik och kulturaktiviteter	1		
Fler idrottsaktiviteter	1		
Möjligheten att utföra vissa sporter	1		
Utomhus aktiviteter.	1		
ANLÄGGNINGAR SOM SAKNAS			
Ett badhus i Bredbyn	1		
TRÄFFPUNKTER SOM SAKNAS			
Ungdomsställen/Fritidsgårdar för ungdomar för äldre ungdomar	11	Ungdomsställen - där man kan träffas och spela dator/tv-spel med varandra och alla får spela	2

		Laserhall	1
		Fler fritidsgårdar	1
Fler sportföreningar, exempelvis basket	1	Fler hockeyrinkar utomhus	1
Ungdomsgård i Sidensjö	1	En nöjespark	1
Danslokaler - Kulturhus med flera danssalar så fler kan börja dansa och det blir lättare att anställa danslärare inom olika stilar. Det är väldigt många som står i kö för att börja dansa men pga. att vi endast har tillgång till en danslokal är det väldigt svårt att alla ska få tid för lektioner	1	Ett ställe där man kan utöva konstverk - Något kreativt, något med konst där man får måla	1
Klubbar för yngre	1	Pubbar	1
Bodaborg	1	Rallybanor	1
Rita	1	Skateboard/bmx park	2
		Biljardhall	1
		Internetkafé	1

SKA FÖRBÄTTRAS

Simhallen i Husum - Borde bli klar renoverad så man kan simträna där igen	1	Pengar till badminton	1
---	---	-----------------------	---

FRITID, HÖGSTADIET

B3. Tycker du att det saknas fritidsaktiviteter, i så fall vilka?

Tjejer	Antal	Killar	Antal
FRITIDSAKTIVITETER SOM SAKNAS			
Fler fritidsaktiviteter för ungdomar på helgerna (inomhus och utomhus)	6	Lan	7
Cheerleading	1	Bowling	1
Nöjesaktiviteter	1	Golf	1
Fritidsaktiviteter (Kreativa saker)	1	Dykning	1
Dans grupper för ungdomar i Bredbyn	1	Evenemang på helgerna	2
Gymnastik/akrobatisk gymnastik	2	Roliga aktiviteter på helgerna	1
Mer dansaktiviteter	2	Fotboll	4
Volleyboll	1	Innebandy	3
Street dance	1	Ishockey	2
Shuffeling	1	Mer affärer i Moliden och Västerbacke	1
De som spelar i ett band borde få fara på fler spelningar	1	Löpning	1
Fler sporter	3	Längdhopp	1
Nybörjar danskurser	2	Paintball	2
Fler evenemang på Sliperiet på helgerna	1	Basebollplan	1
Ett ställe där man kan gå och köra radiostyrda saker framförallt bil. Där ska även finnas personal som är kunnig om Radio så att man kan få hjälp	1	Slalom	1
Studiegrupper	1	Ett badmintonlag	1

		Parkour och freeruning kurser	1
ANLÄGGNINGAR SOM SAKNAS			
Ny Ängetsbadplats	1		
TRÄFFPUNKTER SOM SAKNAS			
En park	1	Fritidsgård vid Högland/Svartby	1
Balettakademien	1	Cykelpark	1
Leos lekland	1	Datahallar	1
En ishall där man kan åka skridskor	1	Lanhus	5
Fritidsgårdar med fler fritidsaktiviteter som är öppet på helgerna - kvällsöppet (minst till 00.00)	7	Gaming arena	1
En fritidsgård vid Högland	1	Schackklubb	1
Fotbollshall	2	En ny fotbollsplan på Bjästaskolan	1
Fler tennishallar	1	En lång linbana som man kan åka i	1
En gymnasal för ungdomar så man kan gå dit och spela fotboll eller innebandy under vintern och hösten	1	Fler parker	2
Lokaler för dansaktiviteter	2	Fler Fritidshallar	1
Fotbollshallar	1	Fler ishockeyhallar så att det finns fler friåknings	1
Musikställen	1	Fotbollsplan	1
Fritidsgård i Järved eller Bonässet	1	Gym	1
Diskotek	1	Skateboardpark/Skateramp	4
		Inomhus konstgräsfotbollsplan - Man får träna fotboll på vinter och mer plats för barn och ungdomar för det finns bara sliperiet	1
		Laserhall	1
		Tennisplan i Bjästa	1
SKA FÖRBÄTTRAS			
Att minska kostnader för fritids- och kulturella aktiviteter	1	En gymnastiksal med studs mattor	1
En ny rutschkana på paradiset	1	Bidra med rails till Bjästabacken .	1
Saknas en megagunga	4		
Information om aktiviteter - Man borde gå ut med informationen om aktiviteter bättre.	1		
En gymnastiksal med trampolin	1		
Fler aktiviteter för äldre ungdomar på skolgården - allt är mest för lågstadiet	1		

ÖPPNA SVAR: POLITIK OCH SAMHÄLLE

POLITIK, SAMHÄLLE OCH INFLYTANDE, GYMNASIET

D6. Vad vill du påverka?			
Tjejer	Antal	Killar	Antal
Skolan			
Skolfrågor -att grundskolebarnen från Örn-sköldskolan inte skall ta del av våra estetiska salar här på Nolaskolan	1	Att satsa på skolan	8
Fler datorer för bild/sy-esteter att göra en del projekt. Ingen estetisk inriktning har fått egna datorer från skolan vilket utlovades innan vi började på Nola. Detta försvårar vårt arbeten.	3	Att förbättra skolmaten	1
Sylokalen i Nolaskolan har inget vatten och det är jobbigt när vi gör våra "bild" projekt	2	Att höja studiebidraget	1
Frågor som berör skolmiljön - Det finns ingen ventilation och det är ständigt kallt. Man får ingen koncentration när man ska jobba.	5	Skolmiljön- bl a motverka rökning	2
Att förbättra skolan t ex när det gäller lärarna, sammanhållning o s v	14		
Att få vara med i arbetsprocessen, eller beslut som tas.	1		
Dansutbildning och danslokaler - gymnasieinriktning dansestet är grovt underprioriterad och jag är rädd för att jag inte får de kunskaper jag behöver för att söka vidare till en högre dansutbildning	4		
Ombyggnationer i skolor	1		
Bättre skolmat	3		
Ungdomars fritid och föreningsverksamhet			
Beslut som berör barn och ungdomar	1	En skateboardpark	2
Frågor som berör idrottsanläggningar	1	En Bmxpark	1
Ungdomar ska ha mer att göra på fritiden, t.ex. fester	1	Fotbollshall	1
	1	Ungdomsfrågor	1
Ungdomslokaler	4	Idrotten	2
Ett ställe där ungdomar kan träffas på helger-na	1	Fotboll	4
Fler Fritidsaktiviteter	1	Internetcafé	2
		Mer affärer	2
		Idrottsföreningar	2
		Mer klädaffärer	1
		Idrottsanläggningar/hallar	1
		Bygg mer hockeyrinkar	1
		Att satsa på de unga och ungdoms-verksamheter	1
		Roliga fritidsaktiviteter	1
		Ungdomars möjligheter	1
		Crossbanor	1
		Tillgången till träningsredskap utom-hus	1

Frågor om värdegrund			
Jämställdhet	2	Massinvandringen	2
Jämställdhet speciellt i mellan fysisk handikappade, psykisk handikappade	1	Miljöfrågor	2
Miljöfrågor	3	Att ungdomarnas röster blir hörda	1
Frågor om välfärd			
Funktionshinder ska få mer stöd i samhället	1	Att motverka drogmissbruk	1
Sjukvården	2	Satsa på vård	1
Äldreomsorgen	2	Satsa på omsorg	1
Barn och ungdomspsykiatri (BUP)	1	Att minska alkoholmissbruk i samhället	2
Arbetsmöjligheter	4		
Arbete för ökad trygghet i stan på kvällarna	1		
Studiebidraget	1		
Fysisk planering eller liknande			
Bussförbindelser/Busstrafiken	3	Att satsa pengar på kommunala företag som går i konkurs	1
Montering av gatubelysning på Nötbolandet.	1	Handel - Billigare att leva t. ex grönsaker blir billigare	1
Kulturverksamheten -Kultur och kreativitet är viktigt och är ett bra inlärningssätt	8	Hur resurser prioriteras till olika delar av samhället i vår kommun	2
Det ska finnas fler kulturevenemang	1	Cykelvägar	1
Kollektivtrafiken	3	Kultur	1
Hur resurserna ska fördelas i samhället	6	Evenemang	1
Landsbygdsfrågor	1	Gratis bussar	1
Fler bussar	1	Mindre väntan på bussen	1
Ungdomsevenemang	1	Mer bussar	1
Ska vara med och rösta om olika beslut som ska fattas	1	Lägenheter till studenter för rätt pris	1
Vägarbeten	1	Hur resurserna ska fördelas i samhället	1
Roliga statyer på stan med mycket färg	1	Vägar	1
Roliga statyer på stan med mycket färg	1	Buss/tåg tider	1
Övrigt			
Vill påverka allt	7	Vill påverka allt	11
Kommunikationen mellan de högupsatta och invånarna	1	Information till allmänheten - Det vore bra att få veta en bit i förväg vad som ska ske, och det borde också framföras hur man kan bidra med andra lösningar	1
Det som behöver göras och hjälpas med	3	Det som behöver göras och hjälpas med	2
Skattefrågor	1	Storleken på förvaltningarna och tillsättandet av tjänstemän	1
		Att sälja Ö-vik energi	1

POLITIK, SAMHÄLLE OCH INFLYTANDE HÖGSTADIET

D6. Vad vill du påverka?			
Tjejer	Antal	Killar	Antal
Skolan			
Att satsa pengar på skolan bl a utbildning, tillgång till lärare	15	Att förbättra skolmaten	4
Att skolor ska få trevligare miljö	4	Ett uppehållsrum på skolan	1
Att förbättra skolmaten	10	Mer att göra på rasterna på skolan	1
Regler i skolan	1	Att få bestämma mer inom skolan	1
Fler aktiviteter	1	Att satsa pengar på skolan	4
Datorer till elever	1	Skolans datoranläggningar	1
Fritid och föreningsverksamhet			
Att man kan få bada gratis på badhuset	1	Fler aktiviteter	3
Idrottsanläggningar	1	En fullstor fotbollsarena	1
Idrottsföreningar	1	Bygga en skateboardpark	1
Större idrotts anläggning i Bjästa	1	Bidra med pengar till Bjästabacken	1
Att få mer möjligheter att hålla på med saker man är intresserad av, t ex. de som gillar dans borde få fler möjligheter att dansa. De som gillar design borde få mer möjligheter att hålla på med det.	1	Badmintonplaner i Bjästa	1
Fler aktiviteter för ungdomar	3	Fler fotbollsplaner	1
Fler fotbollshallar	1	Fixa skatepark	1
Mysiga och färgsprakande caféer	1	Flera föreningar	1
Pengar till ridsports föreningar	1	Fler Fritidsgårdar	2
Ungdomshus/Ungdomsställen	2	Hockeyhallar	1
		Idrott	3
		Parkour och freeruningsal	1
		Idrottsanläggningar	3
		Fler fotbollsplaner	1
		Fler innebandyhallar	1
		Parker lekplatser	1
		Skatepark	2
		Gymnastikhall	1
		Lanpark	1
		Aktiviter för ungdomar	1
		Sport	2
		Sportanläggningar	1
		Utomhusaktiviteter	1
		Ungdomsställen	2
		Kultur	1
Frågor om värdegrund			
Motverka kränkningar mot t ex killar/tjejer som vill göra "tjejsaker/killsaker".	1	Politik	1
Diskriminering	1	Få Sverige svenskt igen	1
Motverka mobbning	2	Hur vi bemöter invandrare och hur vi ungdomar bemöts.	1
Likabehandling - Hur vi ska bemöta varandra	1	Främlingsfientlighet i skolor-na/överallt	1

Att skydda naturen - Kommunen inte ska hugga ner så många träd	1	Miljön	1
Miljön bli nedskräpning	5	Att ungdomar har mer att säga till om något ska ändras	1
Motverka rasism	3		

Frågor om välfärd

Att minska våld/brott	1	Bättre hjälp till arbetslösa	1
Frågor som berör äldreomsorgen	1	Ett tryggt samhälle	1
Förminskningen av alkohol konsumtion bland unga	3	Mer barnbidrag	1
Förminskningen av drogkonsumtion bland unga	3		
Att försöka öka säkerheten	1		
Höja åldersgränsen på Systembolaget	1		
Motverka rökning	4		
Hälsa	1		
Fler jobb	1		
Att satsa på barnomsorg	1		
Att satsa på äldreomsorg	2		

Fysisk planering eller liknande

Att satsa på landsbygden	1	Asfalta vägar oftare	2
Kommunens internet	1	En cykelbana/offroad	1
Bättre vägar	2	Bostäderna ska vara snygga och fräscha inuti.	1
Bättre vägar i byarna	1	Bygg nya hus	1
Att satsa på vägmärken - Hur mycket last man får köra med och även att de körande ska ta hänsyn till familjerna som bor där och deras husdjur.	1	Byggnation	1
Att satsa mer på byar	1	Hur man bestämmer vilka idrottsanläggningar som byggs	1
Större bussar som går från skolan	1	Extra buss på dagen som t. ex kl10-11 från Köpholmen till Bjästa ifall man skulle missa bussen	1
		Reparation av vägar	3
		Kollektivtrafiken	1
		Inomhushallar med mer konstgräs	1
		Sänka priset på bensin och diesel	1
		Vad man ska skaffa i kommunen	1

Övrigt

Vill påverka allt	4	Vill påverka allt	4
-------------------	---	-------------------	---

ÖPPNA SVAR: SLUTFRÅGAN

SLUTFRÅGAN GYMNASIET

Slutfråga: Finns det, utöver de frågor som du nu har svarat på, något mer som din kommun borde veta för att kunna göra kommunen bättre för unga?
Skolan Skolmiljön Värma upp Parkskolan så att man inte ska tänka, nu kan man bara fokusera på att man fryser.
Skolmaterial Ge datorer till alla som ni lovade!
Övriga önskemål Satsa mer på gymnasieelever, de behöver all stöd de kan få för att orka med i framtiden. Fixa skolan så att man inte behöver åka så långt för att kunna gå i skolan Satsa mer på skolan och en roligare utbildning för ungdomarna Satsa på dansen och på era estetiska program Ta bort små barnen från Nolaskolan. Ge tillbaks våra salar.
Ungdomars fritid och föreningsverksamhet Fixa fler inomhus fotbollshallar och mer fria tider så att alla kan ha tillgång till fotboll! (2st) Mer icke elitsatsande idrottsföreningar Mera aktiviteter för ungdomar som inte kostar pengar eller kostar väldigt lite pengar för att ungdomar har inte mycket pengar och alla aktiviteter kostar ganska mycket och det har man inte råd att gå på, eller så finns det inga aktiviteter att göra. Jag tror att det skulle uppskattas om det fanns fler föreningar och mer information om de som redan finns att gå med i. Jag tror t.ex. att många vill göra mer saker på fritiden men känner sig begränsade eftersom de inte vet hur de ska ta kontakt, få info m.m. Behövs - Träningsredskap för att träna ute, ekonomiskt stöd för dem som inte har råd med gym medlemskap, större stöd till små klubbar och renovering av Nolas idrottshalls golv.
Kulturevenemang Genom att satsa mer på evenemang för oss. Exempelvis var sommarfesten en bra idé. Snälla satsa mer på kulturen i Örnsköldsvik. I nuläget är det inte acceptabelt. Satsa på kulturen i Ö-vik! Vi har samma rätt att få utöva våra intressen på bästa möjliga sätt! (3st)
Frågor om värdegrund Invandrarfrågor Bort med alla invandrare! Ta inte in fler invandrare
Beslutsutrymme Fråga oss innan ni tar beslut som rör oss och många andra.
Andra synpunkter Sluta satsa i riskkapitalbolag och satsa mer på kommunen istället Byt styrande till moderaterna, socialdemokraterna är helt värdelösa på att styra en stad eller ett land. Det beror på att deras politik är efterbliven och att Elvy Söderström suger.

Kommunen ska sluta vara en bunt med korkade människor som är snåla och egoistiska
Meddela i förväg vad som ska ske/planeras att ske. Meddela även hur man kan vara med och påverka/hitta på bättre lösningar på ett enkelt sätt.
Sluta göra långa enkäter (2st)
Sälj övixsenergi! Då kanske det blir pengar över till de unga så att ni kan göra det bättre för unga! som det är nu är kommunen så fruktansvärd fattig!
Frågor om välfärd
Försörjningsstöd
Högre studiebidrag så man har råd att göra något kul emellan åt med sina vänner. (7st)
Högre studiebidrag 1050 är ett skämt! hur ska vi ha råd med allt?
Trygghet och säkerhet
Polisen borde synas mer på gator, torg och skolor.
Be polisen sluta använda övervåld.
Motverka kriminalitet
Uttråkade ungdomar i den här kommunen reagerar med att förstöra m.m. då de inte har någontans att vara.
Fysisk planering eller liknande
Bygga ut skolorna. Så det inte kommer in fel årskurs i den skolan man går så det drabbar andra.
Kollektivtrafiken
Förbättra kollektivtrafiken så man kan ta sig hem på ett säkert sätt mitt i natten från stan, mer bussar på morgonen så att man slipper trängas i en buss
Jag tycker det ska gå nattbussar på helgerna så föräldrar inte behöver oroa sig hur man ska komma hem (2st)
Gratis bussar, mitt busskort kostar mig 300kr i månaden, bara till skolan!
Bostäder
Större möjligheter till lägenheter! Hyran ska vara i förhållanden till en students ekonomi, dvs. inte så hög.
Bygg fler hus i Moliden så det blir fler folk på idrotts aktiviteter.

SLUTFRÅGAN HÖGSTADIET

Slutfråga: Finns det, utöver de frågor som du nu har svarat på, något mer som din kommun borde veta för att kunna göra kommunen bättre för unga?
Skolan
Arbetssätt
Jag säger inte att det är fel på läraren men, de borde fixas en rejäl kurs som visar olika sätt man kan berätta så de låter extra intressant t.ex. ton på rösten m.m. fast visst det kanske är disciplin på eleverna som är problemet också
Betygssystemet
Ändra tillbaka till gamla betygssystemet (IG, G, VG, MVG) (3st)
Skolmaten
Ni slänger bort maten som ni lagar. Om man lagar dålig mat så får ni skylla er själva. Jag äter inte det som smakar diskmedel eller det är hår i eller gammal sallad och äta på smutsiga tallrikar

Jag tycker att politikerna borde åka runt till olika skolor och se hur dålig mat vi har och hur dåligt allting är i skolan. Jag äter aldrig i skolan, pga. maten. Så det innebär att jag inte orkar träna mina fritidssporter. (6 st)

Skolmaterial

Skaffa mer arbetsdatorer. Våra datorer fungerar inte, vi har endast några fungerande. Mycket dåligt!

Varför har man inte datorer som skolmaterial istället för böcker. Datorer borde vara ett enklare sätt att finna fakta och måste bli billigare i längden för datorer. Man blir mycket räddare om böckerna måste bytas ut ganska ofta och då blir de inga skrivböcker eller papper heller

Övriga önskemål

Skolorna borde anordna mer aktiviteter, t.ex. föreläsning som informerar ignoranta personer om religion, sexuelläggning, hudfärg, bakgrund etc.

Jag skulle tycka att det vore bra om RFSL kom och föreläste om sexuella läggningar och någon kom och föreläste om invandrare. Eftersom det skulle främja skolmiljön och vi som är både invandrare och homosexuella skulle känna oss mer accepterade.

Jag tycker att elever på skolor ska sluta kl 2 eller tidigare minst en gång i veckan och de ska ha rätt till minst en timmes lunch rast.

Jag har ett annat ursprung och rätt att lära mig mitt modersmål, men det var inte tillräckligt många med samma modersmål så jag fick inte den undervisning jag har rätt till.

Ungdomars fritid och föreningsverksamhet

Mer ställen som är ungefär som komtek men lite mer ungdomligare än barnsligt

Bygga en till ishall för att nu har man jättkortat träningar på hockeyn

Fixa ett stort garage som vi epa/ motorintresserade ungdomar kan få vara och skruva/umgås i! (toppen förslag) (vi är många)!

Övriga önskemål

Anordna mer typ dm i fotboll för alla skolor eller något liknande!

Ändra åldersgränser på jakt så att om man klarar en utbildning får man jaga under uppsikt från 12 och uppåt!!

En större arena eller något liknande så att man inte måste åka till Göteborg eller Stockholm om man till exempel ska fara på sitt favoritbands/artists konsert.

Frågor om värdegrund

Mobbning/Kränkning

Kommunen måste börja ta tag i all mobbning här. Många utsätts för kränkningar varenda dag och jag är en av de som har det jobbigt. Vi försöker vara starka och inte bry oss men vi måste få hjälp någon gång för hittills har vi inte fått något stöd alls.

Kommunen borde jobba mer mot mobbing. Det händer alldeles för mycket som det inte blir någon ändring på. Vi "ungdomar" är väldigt bra på att dölja att vi är mobbare eller att man är mobbad. Om en vuxen frågar till exempel: hur mår du? och vi svarar bra så tror de att det är okej och lämnar det så men de borde ta tag i det om de är oroliga det kan vara värre än det ser ut!

Likabehandling

Ha samma värde som vuxna

Beslutsutrymme

Låta de säga till om mer i frågor som rör dem.

Lyssna mer på ungdomar och höra vad de har att säga. (2st)

Lyssna mer på ungdomar och höra vad de har att säga. Jag tycker att politikerna ska lyssna på ungdomarna, jag har aldrig fått förfrågan att hjälpa till att förbättra kommunen för någon

Övriga synpunkter

<p>Det borde ha blivit någonting för ungdomarna i den gamla busstationen istället för att dom rev den. (Nedanför Arken biblioteket).</p>
<p>Ungdomar dricker oftast för att det är förbjudet/åldersgräns. Försök hitta en dryck som ungdomar kan köpa men som inte är precis en vanlig dricka. Jag tror det skulle minska antalet ungdomar som dricker då.</p>
<p>Ta bort åldersgränsen på energidryck, ni påverkas ju ändå inte av att vi ungdomar dricker det.</p>
<p>Frågor om välfärd Motverka missbruk</p> <p>Det finns inte mycket att göra i Bredbyn vilket gör att ungdomar samlas hemma hos varandra eller på någon annan plats och röker, snusar och/eller dricker alkohol.</p>
<p>Motverka arbetslösheten</p> <p>Fler arbeten för unga.</p>
<p>Göra så man kan få bättre jobb innan man är 16 år</p>
<p>Ni borde låta ungdomarna vara mer aktiv i dem politiska frågorna i kommunen.</p>
<p>Försörjningsstöd</p> <p>Ge mer barnbidrag så man kan få kunna köpa saker man vill ha och så föräldrar kan köpa mer t.ex. bensin för det är många som behöver skjuts på träningar och matcher, möten och familjesor. (3st)</p>
<p>Motverka kriminalitet</p> <p>Jag ser inte polisen ta många som håller på och vandalisera och kör runt med trimmade a-traktorer/epor och mopeder. Eller som kör med olagliga fordon, t.ex. cross, fiddy, fyrhjuling och bil utan körkort. Så jag tycker att polisen borde vara mer aktiv, inte bara i stan, utan i andra byar</p>
<p>Jag tycker att polisen borde vara mer aktiv, inte bara i stan, utan i andra byar</p>
<p>Trygghet och säkerhet</p> <p>Jag och mina vänner är inte trygga på staden, finns säkert massa andra tjejer som också tycker att det ska vara mer poliser på stan och hålla koll på alla, bara jag ser en mörkhyad så blir jag rädd, pedofiler finns överallt och de borde polisen ta hand om, skulle jag vara polis så hade jag skickat ut de på en ö där det bara finns hajar i vattnet. HATAR PEDDOFILER! Vi tjejer vill ju kunna känna oss trygga på centrum.</p>
<p>Jag tycker att det är för jävligt att folk inte ska kunna gå ut utan att vara rädda. Så jag tycker att flera poliser ska vara och kolla lite mer på olika små ställen typ bjärta i centrum och på gallerior och sådant.</p>
<p>Kommunen borde ha lamporna tända på kvällen vid 5 och natten till 3-4 på morgonen och ha släckt på dagen, för det är jätteobehagligt att gå då det är mörkt ute och man ska gå hem från kompisar eller nått.</p>
<p>Fysisk planering eller liknande Kollektivtrafiken</p> <p>Jag äter inte frukost för att bussen går för tidigt. Ibland händer det att jag inte äter middag heller, för att jag har 30 min på mig att göra mig klar till träningen. Hur nyttigt är det?</p>

Ungdomar i Örnsköldsvik - åsikter och attityder

LUPP – Lokal uppföljning av ungdomspolitiken

Rapporten redovisar resultat från Ungdomsstyrelsens enkät, Lupp, som administrerats av kommunen till ungdomar i åk 8 och gymnasiets år 2

Författarpresentation

Rolf Dalin är statistiker och metodstöd i forskning vid FoU Västernorrland.

Göran Bostedt är docent i statsvetenskap med offentlig förvaltning. Forskningsinriktningen är policyanalys, då särskilt hur idéer blir till verklighet i offentliga programsatsningar.

Madeleine Blusi är forskarstuderande i omvårdnad vid Mittuniversitetet samt forskare och FoU-handledare vid FoU Västernorrland.

FoU Västernorrland finansieras av kommunernas socialtjänster i Västernorrland med Kommunförbundet Västernorrland som huvudman. Enhetens uppdrag är att fånga idéer och stödja forsknings-, utvecklings- och uppföljningsprocesser inom socialtjänsten samt att göra dessa tillgängliga för socialtjänstens personal. Mer information om FoU Västernorrland finns på www.fouvasternorrland.se